

“MORD ER MORD, OGSÅ NÅR DET GJELD DET UFØDDE”

En studie av avisen *Norges Kvinder*'s tilnærming til liberalisering av §245
1930-1939

Av Anne Marthe Moberg Lokøy

Universitetet i Bergen

Masteroppgave i historie

Institutt for arkeologi, historie og kultur- og religionsvitenskap

Høst 2021

Sitat på forsiden er hentet fra *Norges Kvinder*, 15.juli 1930.

Abstract

This thesis' main focus is to analyze how the newspaper *Norges Kvinder* discussed abortion and §245 in the criminal law during the 1930s, and what perspectives and views it presents. To answer the issue presented in this essay, close to 300 newspapers have been investigated in order to determine how the newspaper perceived the case, what historical events it focused on, how it argued and what actors and organizations were mostly focused on. The analysis follows a chronological order, making the chapters divided into different time periods, where each chapter discusses one period of time during the debate. The first chapter discusses the years 1930-1933 and looks into how the debate unfolded during these early years as well as looking at how the newspaper looked at the question about abortion after Kristen Andersen brought the subject up in 1929. The second chapter investigates the period 1934-1935 and brings up the recommendation of the criminal law committee, the increasing resistance from Christian organizations and the newspaper's campaign for the surgeon Louise Isachsen's restrictive bill. The final analysis chapter will investigate the remaining years, 1936-1939. During these years, the abortion debate was no longer as active due to the government still not having presented a proposition, and therefore the newspaper wrote about the abortion debate in other European countries such as Denmark, Sweden, France and the Soviet Union.

The thesis finds that *Norges Kvinder* were against abortion on social indication throughout the entire period in question. The newspaper published articles to advocate their view, as well as using articles from other newspapers and request statements from organizations and actors; whom they likely knew supported their view on the case. The abortion debate was presented very one-sided through missing representation from abortion advocates, as well as the arguments largely building on a Christian life assessment and the view of life as holy from the moment of conception. This view was far more prominent from the middle of the 1930s, which led to stronger religious argument and a stronger resistance towards a liberalized abortion law. In addition, the analysis of the sources showed how the religious resistance wanted abortion and sterilization on eugenic indication, despite that it in theory was contrary to the principle of life's inviolability, which was one of the main arguments against the social indications.

Forord

Å skrive masteroppgave under en pandemi har vært svært utfordrende da diverse restriksjoner har betydd stengte arkiver, stengte lesesaler, sosial distanse og digital undervisning. Det har vært lærerikt og spennende, men også tidvis ensomt å arbeide med en masteroppgave på hjemmekontor i en annen kommune enn medstudentene mine. Heldigvis er jeg en del av en digitalisert generasjon og jeg gleder meg til å ta nytte av erfaringene og kunnskapen jeg har tilegnet meg gjennom utdannelsen min.

Først og fremst vil jeg rette stor takk til min veileder, Astri Andresen. Jeg hadde ikke klart å fullføre oppgaven uten hennes tilbakemeldinger, innspill og faglige støtte, men det som har betydd mest har vært hennes tålmodighet og at hun aldri mistet troen på meg. Tusen takk. Jeg vil også takke Kari Tove Elvbakken for råd og hjelp.

Studiejentene mine fortjener også en stor takk, da deres oppmuntring, mentale støtte, diskusjoner, kommentering og rettlesing har vært uvurderlig det siste året. Kristine, Emilia, Sigrid, Tonje, Ellen og Maren; dere har motivert og inspirert meg gjennom hele masterløpet både akademisk og personlig. Jeg vil også takke mine fantastiske støttespillere i hverdagen: min samboer Benjamin og min søster Heidi. Jeg er heldig som har dere! Til slutt vil jeg takke Ulrik for godt selskap og mange nødvendige lufteturer gjennom arbeidet med oppgaven.

1.0 Introduksjon	5
1.1 Tema og problemstilling	5
1.2 Historisk kontekst	8
1.3 Forskningsstatus	11
1.4 Kildemateriale	16
1.5 Metode	20
1.6 Oppgavens gang	21
2. Debatten starter for alvor i offentligheten, 1930-1933	23
2.1 Karl Evang og Ella Anker tar opp tråden	23
2.2 Sommeren 1930 - legene tar stilling	29
2.3 Det medisinske selskapets møte	34
2.4 Støtteerklæringer og moralisering mot abort	38
2.5 Strengere straff og skjerpet håndheving av §245	46
2.6 Konklusjon	49
3. Den organiserte motstanden mot abort tar form, 1934-1935	51
3.1 Straffelovskomiteens innstilling om forandring av §245	51
3.2 Kristenfolket samler seg mot abortfrihet	56
3.3 “Vi samler oss om dr. Louise Isachsens forslag”	64
3.4 “Fosterfordrivelse er mord! Mord! Mord!”	72
3.5 Konklusjon	76
4. Hvor blir det av regjeringens lovforslag? 1936-1939	78
4.1 “Vi krever en ny fosterdrapslov”	78
4.2 Harald Natvigs lovforslag	83
4.3 Abortlovgivning i andre land	88
4.4 Konklusjon	96
5.0 Konklusjon	98
6.0 Kilder og litteratur	103
6.1 Aviser	103
6.2 Litteratur	103
6.3 Nettressurser	104
6.4 Lover	107

1.0 Introduksjon

Kvinneres tilgang til lovlig abort er stadig et dagsaktuelt tema, både i politikken og i mediene, og det vekker stort engasjement hos mange. Debatten har gjennom tidene omhandlet alt fra kvinners rett over egen kropp, befolkningspolitikk og rasehygieniske tiltak, til fosterets livsrett, Guds ord og naturens lover. Samtidig har spørsmål om hvem som skal utføre abortene og hvilke indikasjoner loven eventuelt skulle anerkjenne for å avbryte svangerskapet, vært svært omdiskutert. Abortdebatten raser fremdeles like sterkt som da spørsmålet ble reist i Norge for første gang av Katti Anker Møller i 1913. Ved stortingsvalget i 2021 ble det igjen blåst nytt liv i den norske debatten. Denne gangen var det det omdiskuterte nemndsystemet som ble tatt opp, da Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstre, Rødt, Miljøpartiet De Grønne og Venstre programfestet å fjerne nemndene og utvide kvinnens rett til selvbestemt abort til 18. svangerskapsuke.¹

Omtrent samtidig som det norske stortingsvalget fant sted, trådte en ny og svært omstridt abortlov i kraft i Texas. Loven forbød kvinner å avbryte svangerskapet fra det øyeblikket man kunne finne hjertelyd på fosteret, omtrent i 6. svangerskapsuke - tidligere enn de fleste kvinner er klar over at de er gravide. Eneste unntak for loven var dersom svangerskapet truet morens liv. Voldtekt og incest ble ikke godkjent som unntak. I tillegg åpnet loven for sivile søksmål mot alle som medvirker til svangerskapsavbrytelsen, hvor den saksøkte risikerte å måtte betale inntil 10 000 dollar til den "fornærmede" i saken.² Til tross for at loven i Texas førte til en mye større reaksjon enn saken i Norge, ettersom endringene var mer drastiske, er begge eksempler på hvordan abortdebatten forandrer seg etter samtid, samfunn og sammenheng.

1.1 Tema og problemstilling

Tema for denne masteroppgaven er abortdebatten i Norge på 1930-tallet sett fra avisen *Norges Kvinders* perspektiv. Når man snakker om abort, er det vanlig å skille mellom

¹ Universitetet i Bergen, valg 2021 - om abortspørsmålet i norsk politikk.

² Bakken, 2021.

spontanabort og provosert abort. En abort regnes som en spontanabort når kroppen støter fra seg fosteret og kvinnen gjennomgår et ufrivillig tap av graviditeten.³ Provosert abort er derimot når svangerskapet avbrytes bevisst gjennom bruk av medikamenter eller instrumenter.⁴ Innvilgelse av lovlige fremprovoserte aborter ble basert på hvilke faktorer eller indikasjoner som kvalifiserte for lovlig abort. Det er vanlig å dele inn i medisinske, eugeniske, sosiale, humanitære og etiske /kriminelle indikasjoner. Ved medisinske indikasjoner var det fare for kvinnens liv eller helbred (helse) om hun fullførte svangerskapet. Å få innvilget en abort på eugeniske indikasjoner betød at barnet ble ment å være i fare for å arve alvorlige og uhelbredelige fysiske eller psykiske lidelser, eller det ellers var noen skade på fosteret. Eugeniske indikasjoner kobles også til rasehygieniske grunner for å ønske svangerskapet avsluttet.⁵ De sosiale indikasjoner gikk ut på sosial nød som økonomiske problemer, alkoholiserede ektemenn eller dårlige boforhold, mens de humanitære indikasjonene var tiltenkt kvinner i vanskeligstilte situasjoner som svangerskap utenfor ekteskap og lignende.⁶ Til slutt har vi de etiske eller kriminelle indikasjonene, som tok for seg svangerskap som var resultat av en kriminell handling som voldtekt, blodskam (incest) eller at den gravide var svært ung.

Dagens norske abortlov fastslår selvbestemt abort til utgangen av 12. svangerskapsuke, med videre mulighet til å søke om å avbryte svangerskapet helt til uke 18. Slik har loven stått siden den ble vedtatt i 1978.⁷ Den lange stabiliteten kan gi inntrykk av et lovforslag med stor oppslutning vedtatt uten store debatter, men det var ikke tilfellet. Debatten hadde lenge vekket sterke følelser i store deler av befolkningen, og startet allerede 65 år tidligere med Møllers krav om kvinners rett til familieplanlegging og til å bestemme over egen kropp.⁸ Hennes mål var det frivillige moderskapet, seksualopplysning og prevensjonsadgang, og det var på de siste to områdene hun arbeidet etter at hun la bort abortsaken i 1915 da den vakte stor motstand. Hennes engasjement for sosiale reformer gjennom første halvdel av 1900-tallet har gjort at hun i senere tid har vært ansett som en viktig forkjemper for mødrene og barnas rettigheter, og en av grunnleggerne av den norske velferdsstat.⁹

³ Norsk Helseinformatikk, 2017, s.1.

⁴ Lønnå, 2019.

⁵ Ryste, 2003.

⁶ Giæver, 2005.

⁷ Abortloven, 1975, §2-8.

⁸ Danielsen, et al, 2013, s.222 og 265.

⁹ Lønnå, snl.no, 2009.

På tidspunktet da Møller tok opp abortspørsmålet var abort straffbart gjennom §245 i straffeloven. Loven ga opp til tre års fengsel for kvinnen som fikk utført en abort og opp til seks år for den som utførte den.¹⁰ Abort var inkludert i straffeloven så langt tilbake som 1687, hvor kvinner som ble mistenkt for å ha fått utført en abort risikerte å bli halshugget og få hodet satt på en stake. Også i enkelte tilfeller hvor barnet var dødfødt kunne kvinnen dømmes. Loven ble endret på 1800-tallet fra dødsstraff til straffearbeid og senere til fengselsstraff i 1902.¹¹

Den norske abortsituasjonen hadde altså vært preget av straffetruer av varierende grad siden middelalderen, men ettersom samfunnets lover endrer seg i takt med samfunnet, har det gradvis blitt avviklet frem til den lov vi kjenner i dag. Abort har gjennom historien vært knyttet til alt fra drap, skam, frykt og synd, til autonomi, seksualitet, helse og frihet. Utover 1900-tallet, med kvinnenens stadig økende frihet både sosialt, økonomisk og politisk, begynte et ønsket om abortfrihet å gjøre seg kjent. Langt fra alle støttet tanken om liberalisering av abortlovene, og det er denne motstanden min masteroppgave i hovedsak dreier seg om.

Problemstillingen til masteroppgaven min er:

Hvordan omtalte avisen Norges Kvinder abort og §245 i straffeloven på 1930-tallet, og hvilke perspektiver og synspunkt presenterte den?

Under problemstillingen vil det undersøkes hva avisen skriver om abort, altså hva de velger å trekke frem både av argumentasjon, aktører og hendelser, samt hvordan de vektlegger saken. Problemstillingen vil sees i lys av den samtidige kontekst, for å sette avisens syn i saken i sammenheng med samtidige tanker om abort. *Norges Kvinder* var en kjent avis som arbeidet for å fremme kvinners stemme og stilling i samfunnet, og som hadde et borgerlig perspektiv. Avisen tok bestemt avstand fra liberalisering av abortloven, noe som gjør det interessant å studere deres motstand, for å undersøke hvordan det kom til syne, hvordan avisen skrev om saken og hvordan den ble vinklet.

Problemstillingen er avgrenset til 1930-tallet for å undersøke abortdebatten i tiden mellom Kristen Andersen tok opp tema i 1929 og frem til den tyske invasjonen av Norge i 1940.

¹⁰ Danielsen, et al, 2013, s.222 og 265.

¹¹ Austveg, 2017, s.41-42.

Krigen trakk Norge inn i andre verdenskrig og satt en stopper for abortdebatten. Tidsperioden var også tiden hvor leger og kirurger begynte å diskutere problemstillingene rundt straffelovens §245 og behovet for en ny abortlov. Til tross for at dette ikke var den første gangen det ble tatt initiativ til endringer, var det debatten på 1930-tallet som dannet grunnlaget for argumentasjonen som ble ført helt frem til 1960- og 1970-tallet.

Både Ellen Aanesen og Kari-Tove Elvbakken har i nyere tid brukt innlegg fra avisen til å belyse abortspørsmålet eller debatten rundt, med sine utgivelser fra 2018 og 2021. Men da er det gjerne ekstrasnumrene spesielt dedikert til kampen mot abortfrihet eller enkelte aktøres uttalelser som blir trukket frem. Ingen har systematisk gått inn i *Norges Kvinder* for å undersøke hvordan den behandler abort, og det er her jeg mener min oppgave bringer noe nytt til forskningsfeltet.

1.2 Historisk kontekst

Som jeg allerede har vært inne på, har abort en lang historie i Norge med straffelover helt tilbake til middelalderen. I tidsperioden som er aktuell for denne masteroppgaven er det straffeloven fra 1902 som er grunnlaget for debatten:

“§ 245. Den som avbryter svangerskap eller medvirker hertil uten at de lovlige indikasjoner for et slikt inngrep er til stede, eller uten at vedtak om avbrudd er truffet av noen som har myndighet til det, straffes for fosterfordrivelse med fengsel inntil 3 år. Hvis handlingen er utført i vinnings hensikt eller under særdeles skjerpene omstendigheter for øvrig, er straffen fengsel inntil 6 år. Har gjerningsmannen handlet uten kvinnens samtykke, anvendes fengsel inntil 15 år, men inntil 21 år såfremt hun omkommer som følge av forbrytelsen.”¹²

I straffeloven fra 1902 var abort en straffbar handling, både for kvinnen selv og den som eventuelt hjalp henne. Det fantes ikke en egen abortlov som definerte indikasjoner som ga kvinnene lovlig adgang til inngrepet, bare en straffetrussel dersom det ble utført. Men i et rundskriv fra 1899 fra Justisdepartementet ble det åpnet for lovlig adgang til abort dersom legene vurderte svangerskapet som en fare for kvinnens liv og helbred. Legenes stadig mer

¹² Straffeloven, 1902, §245.

liberale tolkning av skrivet førte etterhvert til en ujevn praksis av loven, som gjorde at legene gradvis begynte å diskutere hvor grensene for loven burde gå.¹³

Kriminalisering, straffetrusler og begrenset tilgang til lovlige aborter førte til at det oppstod et marked for personer som utførte ulovlige aborter på desperate kvinner i nød - såkalte kvakksalvere og “kloke koner”. Inngrepene som ble utført på det illegale abortmarkedet var risikofylte og ble ofte utført under usanitære forhold av personell uten medisinsk erfaring. Konsekvensen av dette var at mange kvinner som følge av inngrepet slet med ettersykdommer som bukhinnebetennelse, infeksjoner, kroniske smerter i underlivet eller ble sterile, og enkelte tilfeller resulterte også i død.¹⁴ Nettopp et slikt dødsfall i 1913 var det som fikk begeret til å renne over for venstrekvinnen Katti Anker Møller. Hun skrev et innlegg i avisen *Socialdemokraten*, hvor hun krevde avkriminalisering av abort for både kvinnen og legen. Møller fikk støtte fra arbeiderkvinnene og kommunistene, men møtte en voldsom motstand fra de borgerlige. Dermed kom det ingen endringer i denne omgang.¹⁵

Skrivet fra Justisdepartementet hadde åpnet et smutthull i straffeloven som legene stadig utnyttet mer og mer for å hjelpe kvinner i nød utover mellomkrigstiden. Den økonomiske nedgangen og sosiale nøden som oppstod etter første verdenskrig førte til et økende aborttall - til hele samfunnets bekymring.¹⁶ Det var nemlig ikke bare den økonomiske nedgangen som gjorde mange urolige, men også nedgangen i befolkningsveksten. Mellom 1920 og 1940 hadde fødselstallene sunket med omtrent 40%, og befolkningstilveksten hadde falt fra 1,41% til 0,62%.¹⁷

I 1929 tok overlege Kristen Andersen abortproblematikken opp på årsmøtet i Kirurgisk forening fordi han så det som nødvendig med en avklaring av begrepet “rettsstridig”. Andersen argumenterte for liberal abortlov, da han mente det ville føre til en nedgang i dødsfall og ettersykdommer for kvinnene, dersom inngrepene ble utført i trygge omgivelser på et sykehus og kvakksalverne forsvant.¹⁸ Året etter, i 1930, nedsatte Legeforeningen en komite for å utrede abortsaken til legenes årsmøte, men legeforeningens arbeidskomite delte

¹³ Lilleslått, 2019.

¹⁴ Schrumpf, 1984, s.13-14.

¹⁵ Aanesen, 2018, s.39-40.

¹⁶ Erichsen, 2018, s.104.

¹⁷ Thorsnæs, snl.no, 2020.

¹⁸ Elvbakken, 2021, s.54-55.

seg i et mindretall og et flertall. På årsmøtet kom ikke legene til enighet om annet enn at §245 ikke fungerte godt nok og at noe måtte gjøres.¹⁹ Tove Mohr, Møllers datter, fortsatte i sin mors fotspor og fremmet i 1930 et forslag om å avkriminalisere abort, fordi det fantes et behov for en lov som samstemte med den gjeldende praksis, eller som ga legene klarer retningslinjer å forholde seg til. Forslaget fikk mye kritikk fra den borgerlige kvinnebevegelsen, men samlet støtte hos kommunistene og arbeiderklassens kvinner. De borgerlige kvinnene ga sin støtte til den sterkt kristent overbeviste gynekologspesialisten Louise Isachsen og hennes strenge lovforslag. Hun anerkjente bare abort dersom svangerskapet var farlig for kvinnens liv eller helse, ved voldtekt, blodskam (incest), eller besvangersing av mindreårige kvinner (under 16 år), eller “mindreverdige individer”.²⁰ De aller fleste så altså nødvendigheten av abortinngrepet som en nødløsning, og debatten på 1930-tallet handlet derfor i hovedsak om hvilke indikasjoner som skulle gi tilgang til lovlige aborter - ikke om man var for eller imot abort som prinsipp.

Abortdebatten tok en ny vending på sommeren i 1934, da fire jurister og fire overleger, senere kjent som “De åtte”, leverte et forslag til en ny abortlov til Odelstinget. De var enig i behovet for en lov som var mer i samsvar med den liberale praksisen som hadde bredt seg blant legene. Dette forslaget var startskuddet for debatten som fant sted høsten 1934 og våren 1935²¹. Forslaget ga ikke noen resultater i seg selv, men la press på myndighetene til å handle, og 5. juli 1935 satt Justisdepartementet ned Straffelovskomiteen som skulle lage et forslag til en ny abortlov.²² Straffelovskomiteens innstilling gikk inn for medisinske og sosiale indikasjoner, men forslaget ble aldri behandlet på Stortinget.²³

Til tross for den hete debatten som ble ført gjennom hele 1930-tallet, kom det ikke noen lovendringer, og i 1940 ble Norge invadert av Tyskland og trukket inn i andre verdenskrig. Dette satte naturligvis en effektiv stopper for debatten i denne omgang. Nasjonal Samling (NS) hadde allerede i 1934 programfestet eugenisk “vern om folkeætten”, og arbeidet med å virkeliggjøre dette kom raskt i gang under okkupasjonen. Både steriliseringslov og abortlov ble innført under tysk regi og tok sikte på å beskytte kvaliteten på befolkningen. Ikke en gang

¹⁹ Giæver, 2005.

²⁰ Thorsnæs, snl.no, 2020.

²¹ Aanesen, 1981, s.146.

²² ibid.

²³ Lønnå, 2019.

etiske indikasjoner ga adgang til abort, så lenge man kunne forvente at barnet var friskt. Loven var i virke fra 1943 og til krigens slutt i mai 1945.²⁴

Arbeidet med en ny norsk abortlov ble ikke tatt opp igjen før på 1950-tallet, og etter hardt press fra diverse kvinneorganisasjoner, spesielt Arbeiderpartiets kvinner, ble det i 1960 vedtatt en abortlov. Loven ble likevel ikke gjeldende før i 1964 fordi man ønsket å utbedre hjelpeapparatet for gravide slik at flere skulle fullføre svangerskapet.²⁵ Den nye loven anerkjente ikke abort på sosiale eller humanitære indikasjoner, men ga adgang til lovlig abort ved medisinske, eugeniske og etiske indikasjoner. Samtidig innførte den et nemndsystem bestående av to leger som avgjorde om kvinnen fikk innvilget inngrepet. Systemet skapte raskt stor misnøye på grunn av geografiske variasjoner, og debatten var snart i gang igjen.²⁶ I 1975 ble det fremmet et forslag om selvbestemt abort. Forslaget ble, på lik linje med tidligere forslag som ønsket å frigi aborten, mottatt med store protester fra kirken og kristne organisasjoner, og ble nedstemt i Stortinget med én stemme i 1975. Som et “kompromiss” ble det likevel åpnet for abort på sosiale indikasjoner og avkriminalisering for kvinnen. Tre år senere, i 1978, blir selvbestemt abort vedtatt, denne gangen med én stemme i overtall, og loven slik vi kjenner den var et faktum.²⁷

1.3 Forskningsstatus

I forskningslitteraturen er ikke abort et nytt tema. Aborthistorie har blitt skrevet både av aktive aktører som innspill i samtidens debatt og i senere tid, både fra motstandere og forkjempere. Men når det kommer til forskningslitteraturen er det med abort som med krig - det er vinneren som skriver historien. Med det mener jeg at det i stor grad er abortforkjempere og personer som er positive til kampen for fri abort som har ført aborthistorien i penn. Ettersom det hersker relativ enighet om abortens historiske fremgang, har det vært mer interessant å undersøke hvem som skriver om tematikken og hvordan den fremstilles.

²⁴ Giæver, 2005.

²⁵ Schrumpf, 1984, s.44.

²⁶ Erichsen, 2018, s.110.

²⁷ Lilleslåten, 2019.

Et hovedfunn om forskningslitteraturen er at abort som tematikk nesten alltid forekommer i spesialiserte verk og artikler. I større kjente historiske fremstillinger er ofte abort ikke et tema i det hele tatt, og om det er nevnt er det gjerne bare ved en setning eller to. I bøker som *Vårt hundre* (1991) av Berge Furre²⁸, *Den Lange Oppturen* (2017) av Finn Olstad²⁹ og *Grunnbok i Norges historie* (2013) av Knut Helle mfl³⁰, nevnes ikke abort i det hele tatt. Det er spesielt oppsiktsvekkende at Helle ikke har viet abortproblematikken noen plass fordi han har dedikert hele tre kapitler til velferdsproblematikk. Om dette har en sammenheng med at disse bøkene har mannlige forfattere, er uvisst, men det kan ikke utelukkes. Historiker Bodil Erichsen har også spekulert i sammenhengen mellom kjønn og historisk tematikk, og mener mannlige forfattere må ta ansvar for å ha usynliggjort kvinner i historien.³¹

Det finnes riktignok eksempler på mannlige historikere som skriver om abort og kvinnelige som ikke vier det tilstrekkelig plass, som Dag Stenvolls *Abort og politikk* fra 1998³² og May-Brith Ohman Nielsens *Norvegr - Norges historie* (2011). Mens Stenvoll har skrevet en hel bok på tema har Nielsen bare nevnt tematikken med et par setninger.³³ De nevnte eksemplene er alle skrevet i relativt ny tid, men selv i bøker skrevet kort tid etter innføringen av selvbestemt abort, som Knut Myklands *Norges historie; Norge i den rike verden, tiden etter 1945* (1979),³⁴ har gitt tema minimalt med oppmerksomhet. Mykland er ansett som en av etterkrigens fremste norske historikere, og i boken redegjøre han kort for lovene fra 1960, 1975 og 1978 kort utredet, men debatten som førte frem til lovendringene, viktige aktører og følgene av endringene er ikke nevnt. Det blir altså klart gjennom flere eksempler på anerkjente historiske fremstillinger av Norgeshistorien at abort var et ikke-tema for det aller fleste. Så hvem er det egentlig som har skrevet om abort?

Det finnes et mangfold av personer som har skrevet om abort, både historikere, aktivister, journalister, samfunnsvitere og fra diverse andre fagmiljøer. Norges første professor i kvinnehistorie, Ida Blom, har skrevet om aborthistorie ved flere anledninger, og interesserte seg spesielt for barnebegrensning og moderskapet. Hennes bok fra 1980 *Barnebegrensning:*

²⁸ Furre, 1991.

²⁹ Olstad, 2017.

³⁰ Helle mfl, 2013.

³¹ Erichsen, 2017, s.50.

³² Stenvoll, 1998.

³³ Nielsen, 2011, s.200 og 223.

³⁴ Nagel, SBL.no, 10.09.2012.

synd eller sunn fornuft er et svært anerkjent verk i forskningslitteraturen. Også Ellen Schrumpf er faghistoriker og har skrevet om abort i sin bok *Abortsakens historie* i 1984.³⁵ Schrumpf var spesielt interessert i arbeiderkvinnenes kamp for selvbestemt abort og beskrev det som hennes motivasjon bak bokens tilblivelse. En annen kvinnelige historiker som har skrevet om abortsaken i et klasseperspektiv var Bodil Christine Erichsens, i *Norske kvinners liv og kamp, bind 2*.³⁶ I tillegg til faghistorikere har også kulturforskere som Hilde Danielsen og hennes *Norsk likestillingshistorie* (2013)³⁷ og litteraturhistoriker Birgit Wiigs *Kvinner selv* (1984)³⁸ bidratt til å fremme abortproblematikken i norsk historie. Wiig var faktisk formann i NKN under deler av abortdebatten, men tok på det tidspunktet ikke stilling til saken grunnet motstand innad i organisasjonen.³⁹ Da hun senere skrev om aborthistorie i boken sin var hennes motivasjon å korrigere kvinnenenes usynlighet i historiske fremstillinger ved å løfte dem frem.⁴⁰

En annen person som har engasjert seg særlig i aborthistorie og kvinnehistorie med fokus på deres emansipasjon og rettigheter, er Ellen Aanesen. Hennes faglige bakgrunn bygger på en lang karriere som journalist og aktivist for kvinnekampen. Aanesen kom først med sin bok *Ikke send meg til en "kone", doktor* i 1981⁴¹, som raskt ble en sentral bok i forskningslitteraturen og nærmest en standard referanse for senere fremstillinger. Nesten 40 år senere ga hun ut *Vi var mange* (2018), med en tittel som refererer til Kvinnefrontens medlemsavis *Vi er mange*, en organisasjon hun selv var aktiv i.⁴² Hennes fremstillinger er preget av hennes bakgrunn som aktivist i abortsaken på 1970-tallet, både gjennom hennes perspektiv og språk. Spesielt markerer tiden hun selv var aktiv seg ut i verkene hennes. Aanesen bruker ord som "vi", "oss" og "våre motstandere" når hun skriver, og identifiserer seg tydelig med fortidens forkjempere i abortsaken.⁴³

Det er tydelig at abort ikke var et ikke-tema for mange forfattere opp igjennom tiden, og det er ikke til å legge skjul på at en stor del av dem var kvinner fra et spekter av fagbakgrunner.

³⁵ Schrumpf, 1984.

³⁶ Erichsen, 2018.

³⁷ Danielsen et al, 2013.

³⁸ Wiig, 1984.

³⁹ Hamre, snl.no, 2017.

⁴⁰ Wiig, 1984, s.12.

⁴¹ Aanesen, 1981.

⁴² Aanesen, 2018.

⁴³ Aanesen, 1981, s.308.

Av dem som skriver om abort både nå og tidligere, er det en klar overvekt av kvinner. Det er også en mangel på mannlige forfattere, samt historikere som tar for seg landets generelle historiske utvikling. Forskningslitteraturen om aborttematikken er nærmest utelukkende skrevet av forfattere som enten spesialisere seg på emnet eller innenfor kvinne- og kjønnsperspektivet generelt. Forfatternes forskjellige bakgrunner er også med å farge deres fremstilling av saken, da en journalist eller aktivist ikke vil ha samme tilnærming som en faghistoriker. I tillegg vil faktorer som kompetanse, målgruppe, perspektiv og motivasjon styre deres fremstilling.

Flertallet av de nevnte verkene har som formål å synliggjøre aspekter som klasse, kjønn eller kvinnen i historien. Aanesen ser abortkampen som en kamp for kvinnens emansipasjon, men skiller seg fra andre forfattere gjennom hennes syn på mannen som kvinnens undertrykker.⁴⁴ Samtidig har Blom et større fokus på skjevheter i maktforholdene mellom mann og kvinner både i mellommenneskelige relasjoner og når det gjaldt samfunnsposisjoner.⁴⁵ Blom, Wiig, Erichsen, Schrumpf og Danielsen trekker også frem klasseperspektivet i abortdebatten, og beskriver den som en hovedsakelige deling mellom arbeidere og de borgerlige.⁴⁶ Andre argumenterer derimot for at den viktigste motstanden i abortdebatten ikke kom fra borgerskapet, men fra kirken.⁴⁷ Hvor den største motstanden kom fra har naturligvis endret seg over tid og mens kritikken gjerne hørtes høyest fra de borgerlige i starten av debatten, ble den religiøse motstanden stadig tydeligere etterhvert som den fikk samlet seg. Klasseperspektivet gjorde seg også gjeldende da flere forfattere hevdet abortlovene rammet arbeiderklassens kvinner hardere, fordi de hadde færre ressurser til å skaffe adgang til abortinngrepet, noe som igjen førte til at de oftere var utsatt for det illegale abortmarkedet og risikoen det innebar.⁴⁸

Forskningslitteraturen setter også ofte abort i sammenheng med barnebegrensning, prevensjon, og kvinnefrigjørelse gjennom kontroll over egen seksualitet og forplantning. Danielsen mente abortdebatten var en symbolsk debatt for kvinnene, hvor abortfrihet i realiteten innebar kontroll over egen fruktbarhet og retten til kontroll over deres egen kropp.⁴⁹

⁴⁴ Aanesen, 2018, s.91.

⁴⁵ Blom, 1980, s.242 og 257 | Schrumpf, 1984, s.25 | Erichsen, 2018, s.106.

⁴⁶ Schrumpf, 1984, s.25: Erichsen, 2018, s.106.

⁴⁷ Aanesen, 2018, s.70.

⁴⁸ Schrumpf, 1984, s.17. | Erichsen, 2018, s.106.

⁴⁹ Danielsen, 2013, s.305.

Blom var også enig i dette synet på abortens betydning for kvinnen, men så det også som en kamp for det frivillige moderskapet gjennom adgang til prevensjon og tilgang til abort som en nødutvei ved ufrivillige svangerskap.⁵⁰ Hun hevdet kvinnene hadde utviklet et slikt morsinstinkt at de selv var i stand til å ta avgjørelsen om de ville gjennomføre svangerskapet eller ikke. Abort skulle ikke brukes som prevensjon, men som en nødutvei for kvinnene. Et frivillig moderskap, innebar også muligheten til å velge det bort.⁵¹ Dermed kan man konkludere med at kvinneemansipasjon, kjønn og klasse blir betraktet som de viktigste linjene i forskningslitteraturen.

Et annet sentralt punkt i forskningslitteraturen er Arbeiderpartiets innsats og svik. Samtidig som partiet, spesielt partiets kvinner, blir fremhevet som fremdriverne bak lovendringene, er det flere som uttrykker misnøye med hvor hardt partiet i sin helhet jobbet for liberalisering av abortloven. Wiig ser blant annet mangelen på sosiale indikasjoner i 1960-loven som et resultat av Arbeiderpartiets kvinner ikke klarte å overbevise resten av partiet.⁵² Også Blom deler denne forståelsen, og mente det var en indre deling i partiet mellom kvinnene som ønsket sosiale reformer og partiet som ønsket å beholde regjeringsmakten under kriseforliket i 1935.⁵³ Aanesen var enda krassere i språket og mente politikerne brukte abort som “politisk vekslepenge i tautrekking i regjeringssamarbeidet” og “kvinnekroppen brukt som politisk slagmark”.⁵⁴ Forskningslitteraturen viser en relativ enighet om at Ap ofret kvinnenes abortrettigheter for å holde seg inne med politiske støttespillere og for å beholde regjeringsmakten.⁵⁵ Nyere forskning utført av Kari-Tove Elvbakken i hennes bok *Abortspørsmålets politiske historie* fra 2021, mener deifromt at Arbeiderpartiet gjennom Nygaardsvold-regjeringen og justisminister Trygve Lie ikke fremmet en abortlov uten sosiale indikasjoner på midten av 1930-tallet, nettopp fordi en slik restriktiv lov ville fått flertall i Stortinget slik det var satt sammen på den tiden. Elvbakkens analyse viser at regjeringen ikke sviktet arbeiderkvinnene ved å la vær å fremme en ny abortlov, nettopp fordi flertallet på Stortinget ønsket en lov som strammet inn den liberale praksisen som legene hadde ført. I stedet lot regjeringen praksisen fortsette.⁵⁶

⁵⁰ Blom, 1980, s.235.

⁵¹ Blom, 1980, s.235.

⁵² Wiig, 1984, s.284.

⁵³ Blom, 1980, s.237.

⁵⁴ Aanesen, 1981, s.8.

⁵⁵ Danielsen, 2013, s.269

⁵⁶ Elvbakken, 2021, s.75-85.

Når det gjelder hendelsesforløpet og hva som er ansett som viktige hendelser og aktører er det liten forskjell, men det er likevel variasjoner i vektleggingen i de forskjellige verkene. Det er svært få uttalte uenigheter innad i forskningsfeltet vist her, men det kan også skyldes at alle bøkene som ble trukket frem er positive til abortfrihet og endringene som har skjedd gjennom historien.

Mange historikere kan se seg blind på kjønn i historien fordi man i stor grad har rettet blikket mot politikken og større hendelser, slik at private forhold som abort blir “oversett”. Forskningslitteraturen om abort er et kvinnedominert felt hvor mange av forfatterne tidligere har vært knyttet til kvinnebevegelsen som drev frem lovendringene, som Aanesen, Blom, Schrumpf og Wiig. Andre verk er av nyere dato og har en utenforstående og mer analytisk tilnærming til saken, som Danielsen og Elvbakken. Likevel viser undersøkelser at forfatterens fagfelt er den mest dekkende forklaringen på fraværet av aborttematikken i generelle historiske fremstillinger. Kanskje kan en økning i mannlige perspektiv på abort utvide forskningsfeltet i fremtiden.

1.4 Kildemateriale

Norges Kvinder

Norges Kvinder var en avis som ble utgitt for første gang 15. mars 1921, og skulle fungere som “kvindernes eget talerør, uanset deres parti eller standpunkt”.⁵⁷ Den var meddelelsesblad for Norske Kvinners Nasjonalråd (NKN) og Hjemmenes Vel.⁵⁸ Mens Hjemmenes Vel var navnet på de første husmorforeningene i Norge,⁵⁹ var NKN en samleorganisasjon for norske kvinneorganisasjoner. Den ble stiftet allerede i 1904 av Gina Krog, som samarbeidet med Det internasjonale Kvinnerådet. Katti Anker Møller satt også som styremedlem i det første styret, men hun meldte seg ut fordi hun ikke fikk støtte i sine saker.⁶⁰ Organisasjonen ble omtalt som “Kvinnenes Storting”, og bestod i stor grad av kvinnepolitiske, humanitære og yrkesfaglige

⁵⁷ “Til Norges Kvinder”, *Norges Kvinder*, 15.mars 1921, s.1.

⁵⁸ “Følg med i “Norges Kvinder”, *Norges Kvinder*, 11.06.1930, s.3.

⁵⁹ Garvik, snl.no, 2018.

⁶⁰ Lønnå, snl.no, 2009.

organisasjoner og foreninger, hvor de største var Hjemmenes Vel og Norske Kvinners Sanitetsforening.⁶¹

Organisasjonen hadde verken politisk eller feministisk program, men skulle fungere som et samarbeid mellom de norske kvinneorganisasjonene. Arbeiderpartiets kvinnebevegelse definerte likevel NKN som en borgerlig organisasjon og hadde ved flere anledninger avvist organisasjonens forsøk på å dem med.⁶² Dette er interessant ettersom det utelukket de mest radikale når det kom til abortspørsmålet og ønsket om abortfrihet. Historisk sett er det arbeiderbevegelsen, da spesielt kvinnene, som har proklamert for fri abort, mens de borgerlige har hatt et mer tradisjonelt og konservativt syn på saken.

Mellom 1921-1932 ble *Norges Kvinder* gitt ut to ganger i uken, og kostet 3,00 kr pr. kvartal, men samtidig som hver nummer ble utvidet fra fire til seks sider i 1933, endret man det til én utgivelse i uken. Avisen ble dannet som en respons på ønsket om å skape et eget organ for å fremme kvinners stemme i samfunnet, og avisens formål/ program ble oppsummert gjennom fire hovedpunkter på første side av første utgave:

“Større magt og indflydelse for kvinderne i kommune og stat.

Kamp mot den overhaandtagende materialisme og sænkede moral.

Arbeide for et renere og bedre samfund - og en skjærpet retsopfatning i sædelighetssaker.

*Opdragelse av en maalbevisst ungdom”.*⁶³

Det ble presisert hvordan kvinnene bak avisen ønsket å bruke den til å vinne terreng for sin posisjon i samfunnet. De ønsket å forbedre moralen og sedeligheten, inspirere ungdommen til å skape en bedre fremtid og svekke materialismen. Til tross for avisens relativt ambisiøse målsettinger, anså den seg for å være et hvisken i en storm, og så seg fornøyd om deres innsats og arbeid bidro til at samfunnet vokste seg sunnere. I denne sammenheng ble kvinner, hustruer, mødre og samfunnsborgere oppfordret til å ta del i samfunnet gjennom arbeid og bruk av stemmerett.⁶⁴

⁶¹ Lønnå og Værnø, snl.no, 2017.

⁶² Ibid.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ “Vort program”, *Norges Kvinder*, 15.03.1921, s.1.

Avisens regelmessighet i utgivelser og engasjement i saker som abortsaken, samt dens funksjon som en formidlingskanal for store deler av kvinnebevegelsen, gjør den til et svært interessant kildemateriale. Avisen dekket store deler av abortdebattens sentrale begivenheter og trykket en rekke artikler og innlegg skrevet av fremtredende aktører i debatten. I tillegg var det et utvalg av kvinner, kjent for sitt samfunnsengasjement, som stod bak avisen. I tilfeller hvor artiklene ikke har kjent forfatter vil det oppfattes som skrevet av avisen, mens artikler med kjente forfattere vil det føres tydelig både i fotnote og i teksten. Begge typer vil analyseres for å undersøke hva de kan fortelle om avisens synspunkter i saken. For artikler/leserinlegg som ble trykket uten kjent forfatter vil regnes som representative for avisens holdninger og perspektiv. Det ble også trykket innlegg skrevet av aktører som var enig med avisens syn på bestilling fra redaksjonen av *Norges Kvinder*.

Oppgaven tar sikte på å vise de lange linjene i avisens perspektiver og synspunkter i abortsaken, og derfor vil ikke enhver artikkel som omhandler abort automatisk bli inkludert. Jeg har gjort en vurdering underveis i undersøkelsene av kildematerialet og funnet felles tematikk i artikler som jeg velger å trekke frem for vise et større perspektiv. En del artikler kan dermed ha falt ut under denne prosessen til tross for at de er interessante i seg selv.

I tillegg til hovedmaterialet mitt fra *Norges Kvinder*, vil også oppgaven bygge på litterære utgivelser fra den aktuelle perioden for å gi perspektiv og dybde i forståelsen, samt sette informasjonen inn i en historisk kontekst. Dette gjelder utgivelser som: *Fosterdrap* (1936) av overlege Harald Natvig, *Om abortus provocatus* (1930) av doktor Louise Isachsen, og *Abortus provocatus: en motivert uttalelse* (1931) av Norges Frivillige Kirkeråd. Enkelte debatter ført på Stortinget har også blitt sett på.

Søkeprosessen

I likhet med mye annet i samfunnet har også min masteroppgave blitt påvirket av Covid-19. Arbeidet med å lete etter kildemateriale ble en større utfordring i starten av arbeidet enn først antatt ettersom pandemien førte til stengte arkiver, biblioteker, lesesaler og byer. Likevel var jeg blant de mindre utsatte fordi det under kildearbeidet viste det seg at alle utgavene av *Norges Kvinder* fra den aktuelle tidsperioden var digitalisert og lå tilgjengelig på

Nasjonalbibliotekets nettside. Dermed lå 680 avisutgaver og potensielle kilder bare noen tastetrykk unna.

Til tross for relativt enkel tilgang til kilder, var det flere potensielle utfordringer med undersøkelsene. Den første og kanskje største utfordringen jeg møtte var søknadsprosessen for å få tilgang til avisen, ettersom mange av avisutgavene behøvde utvidet tilgang og var bare tilgjengelig etter bestemte vilkår. Utvidet tilgang ble bare gitt i åtte timer om gangen da Nasjonalbiblioteket var bundet av en avtale med rettighetshaverne ved Kopinor. I tillegg til at det måtte søkes om ny tilgang når de åtte timene var gått, kunne jeg ikke sende inn en ny søknad så lenge det lå en aktiv søknad inne. I praksis betød det at jeg måtte være påpasselig med hvilket tidspunkt jeg sendte inn søknaden dersom jeg ønsket å jobbe utover kvelden fordi det ikke godkjentes søknader etter kl.19.00. Enda vanskeligere ble det når man ønsket tilgang i helger.

Når jeg fikk tilgang til det digitale kildematerialet fantes det også potensielle utfordringer når det kom til selve søkeprosessen. For å unngå å måtte gå gjennom hver enkelt avisutgave utgitt i det aktuelle tidsrommet brukte jeg søkemotoren for å orientere meg. Ved å søke på ordet “abort” i *Norges Kvinder* mellom 1930-1939 dukket det opp 83 utgaver, men ved å kryssjekke opp mot andre søkeord som “§245”, “abortus”, “svangerskapsavbrytelse”, “fosterfordrivelse” og “fosterdrap” kom jeg frem til nærmere 240 potensielle treff av varierende relevans. Ettersom dette var skannede bilder av eldre papiraviser fantes det også en viss feilmargin ved denne søkeprosessen, da dårlige kopier kunne gjøre det vanskelig for både maskin og menneske å lese artiklene. Selv om jeg valgte å ikke gjennomgå alle avisutgavene for hånd, er jeg fornøyd med utvalget jeg kom frem til. Gjennom det jeg anså som dekkende søkeord følte jeg meg sikker på at jeg hadde et tilfredsstillende utvalg til å danne meg et representativt bilde på avisens synspunkt på og holdninger til abort og endringer av §245 i den aktuelle tidsperioden.

En siste utfordring jeg vil trekke frem er avisens oppbygging. En enkelt side i avisen bestod av intet mindre enn syv kolonner med forholdsvis rotete og lite konsekvent oppsett. På noen sider var også siden delt i to horisontalt med en litt tykkere svart linje. Jeg oppfattet det som vanskelig å orientere seg om hvor artikkelen fortsatte, da det kunne være nedenfor et bilde, i neste kolonne, om fire sider eller i neste utgave. Innlegg kunne gjerne bli delt midt i en

setning. Til tross for utfordringene har jeg vært heldigere enn mange av mine medstudenter, ettersom hele kildematerialet mitt var digitalisert.

1.5 Metode

Etter å ha systematisk kartlagt alle de mulige kildene gjennom søkeprosessen gikk arbeidet videre til å sortere ut de relevante artiklene. Jeg skimleste alle artiklene for å danne meg en oversikt over innholdet, og tok så overfladisk stilling til om de var relevante for min problemstilling. Videre gikk jeg over til å nærlese innleggene som tok for seg abort og skrev notater fra dem, samtidig som jeg fortsatte å vurdere om de var relevant når jeg fikk sett nærmere på dem. En del innlegg ble fjernet fordi abort bare var nevnt i korthet eller ikke var av interesse fordi de ikke ga noen ny informasjon. Når dette var gjort skrev jeg ut notatene slik at jeg hadde de i papirutgave for å enklere kunne sortere dem. Fordi kapitlene tar for seg hver sin tidsperiode ble dette gjort separat til hvert kapittel, før jeg delte artiklene inn i kategorier jeg så som karakteristiske for kapittelets periode. For å skille kategoriene fra hverandre gjennom skriveprosessen fargekodet jeg dem med post-it lapper slik at det skulle være oversiktlig og synlig hvor de hørte til i kapittelet og om de var gjennomgått.

Metoder som er relevant for min oppgave er former for kvalitativ analyse som fokuserer på meningsinnholdet i kilden. Kildematerialet mitt består ikke av tradisjonelle politiske dokumenter, men dokumenter i form av tekst like fullt. Jeg vil derfor bruke dokument- og argumentasjonsanalyse. En dokumentanalyse undersøker tekst ved å systematisere, beskrive og tolke tekstens innhold, slik jeg har gjort i mitt forarbeid. Under tolkningsarbeidet må man være kritisk til hvordan saken legges frem og hele tiden se teksten i lys av eventuelle baktanker fra forfatterens side. Kristin Asdal og Hilse Reinertsen sammenligner dokumenter med verktøy man kan bruke til å realisere noe eller sette en sak i bevegelse, hvor de både kan leses som en sak i seg selv, men kan også brukes til å hente ut informasjon om en gitt sak.⁶⁵ Ettersom min oppgave tar sikte på å belyse avisens syn på abortsaken gjennom artiklene de publiserte, er det i hovedsak sistnevnte som er relevant. Man må undersøke hvilken funksjon teksten har og hvordan den brukes. I min analyse av *Norges Kvinder's* fremstilling av

⁶⁵ Asdal og Reinertsen, 2020, s.36 og s.47.

abortdebatten vil det bli nødvendig å “følge saken”, som Asdal og Reinertsen kaller det.⁶⁶ Det innebærer å se hvordan saken starter og se hvordan den endrer seg underveis og eventuelt avsluttes. I denne prosessen er det også viktig å sette seg inn i hvilken sammenheng artiklene er skrevet i, for å se kilden ut ifra en bredere samfunnskontekst⁶⁷.

Argumentasjonsanalyse vil også være relevant for å undersøke kildene mine; som sakprosattekster, muntlige taler, foredrag og debatter. Gjennom analysen ønsker jeg å belyse hvordan avisens redaksjon og eventuelle andre forfattere vektlegger fakta i saken og vurdere om den fremstilles ensidig eller om den kommer frem i sin helhet.⁶⁸ Vanligvis ville man også vurdert argumentenes holdbarhet, relevans og styrke, men i en debatt som abortdebatten, grunner svært mange av argumentene i forfatterens politiske, ideologiske eller religiøse oppfatning. Dette gjør det vanskelig å vurdere selve holdbarheten i argumentasjonen, fordi den bygger på personlig overbevisning. Fordi debatten tar for seg store verdispørsmål, er preget av skarpe motsetninger og avisen har et borgerlig perspektiv, er ensidig argumentasjon nærmest forventet i denne saken. Derfor er det mer relevant å undersøke hvordan avisen argumenterer for sine synspunkter og perspektiver; gjerne ved å dele det inn etter kategorier som sosiale-, rettsbaserte-, ideologiske-, religiøse- eller moralske argumenter. Det kan også være interessant å vurdere hvordan retoriske virkemidler gjennom følelser, logikk og fornuft vektlegges i argumentasjonen.⁶⁹ Samtidig kan man også vurdere argumentets logiske oppbygning og konsistens. I tillegg vil en komparativ fremgangsmåte for å sammenligne argumentasjon være til hjelp i arbeidet med å identifisere endringer i avisens synspunkt gjennom den aktuelle tidsperioden.

1.6 Oppgavens gang

For å systematisere analysen har jeg valgt å dele den opp i tre kapitler, hvor hvert kapittel vil ta for seg en spesifikk tidsperiode. Hovedlinjen er dermed kronologisk, men kapitlene er tematisk inndelt innenfor de ulike tidsperiodene. Dette er for å tydeliggjøre hva avisen vektlegger i de forskjellige periodene gjennom 1930-tallet. I tillegg vil inndelingen hjelpe å

⁶⁶ Asdal og Reinertsen, 2020, s.109.

⁶⁷ Asdal og Reinertsen, 2020, s.116-117.

⁶⁸ Brodersen et al, 2011, s.27-40.

⁶⁹ Brodersen et al, 2011, s.47-56.

fordele tyngden av kildemateriale, ettersom enkelte perioder bærer preg av en større og langt mer utbroderende debatt. Kapittel to retter søkelyset på tidsperioden 1930-1933, og vil undersøke hvordan debatten utfoldet seg i den tidlige fasen og hvordan avisen skrev om saken i starten. Det vil også være av interesse å undersøke om avisen viser tydelig sine synspunkt helt fra begynnelsen av perioden, og hvordan det eventuelt endrer seg over tid.

Kapittel tre vil ta for seg avisens utgaver fra 1934 og 1935. Denne perioden er kortere enn de andre fordi avisen var spesielt aktiv grunnet Straffelovskomiteens innstilling om endringer av §245 ble publisert i 1934. Det førte til en opphetet debatt i store deler av 1934 og et stykke inn i 1935, og kildematerialet er dermed omtrent like stort som i de andre kapitlene. Hvordan avisen stiller seg til innstillingen vil undersøkes, samt hvilke aktører som gjør seg gjeldende. I tillegg vil det kommenteres om avisens vinkling og argumentasjon endret seg fra den forrige perioden.

I kapittel fire vil jeg se på slutten av den aktuelle tidsperioden; 1936-1939. I 1936 ble det fremmet et nytt lovforslag fra overlege Harald Natvig. Samtidig kom det i løpet av perioden flere endringer i abortlovene i andre land, som avisen engasjerte seg i og skrev om. Det vil derfor være interessant å se på hvordan de forholder seg til Natvigs forslag, og se det i lys av deres tidligere uttalelser. Debattene fra andre land vil sees i sammenheng med avisens eget synspunkt i abortsaken, i forhold til hvordan og hvorfor den velger å skrive om det. I kapittel fem skal jeg oppsummere mine funn og komme med min konklusjon på problemstillingen som oppgaven tar sikte på å besvare.

2. Debatten starter for alvor i offentligheten, 1930-1933

Dette kapittelet vil fokusere på artikler publisert i *Norges Kvinder* i tidsperioden 1930-1933, og vil undersøke hvilke synspunkter og perspektiver som ble presentert i den tidlige fasen av abortdebatten. Hvilke argumenter og tanker ble formidlet? Hvordan utviklet debatten seg i disse årene? Hvem var det som deltok i debatten? Kvinnesaksforkjemperen Ragna Nielsen uttrykte i avisens første utgave fra 1921 et ønske om at avisen skulle tørre å trosse opinionen, være tolerant overfor andres meninger og la dem komme til ordet.⁷⁰ Ettersom avisen var en borgerlig avis som var negativ til liberalisering av §245, vil det være interessant å undersøke om debatten i de tidlige årene faktisk ble lagt frem i helhet eller om avisen i hovedsak ble brukt som et talerør for motstanderne. Kildegrunlaget i dette kapittelet er et utvalg artikler hvor abort blir tematisert i ulike sammenhenger, men annen litteratur vil også benyttes for å belyse informasjonen og sette det inn i en historisk kontekst.

Ettersom avisens artikler i stor grad var skrevet som reaksjon på samtidige begivenheter, eller som svar på slike artikler, vil kapittelet følge en tematisk og delvis kronologisk oppbygging. Jeg har i hovedsak valgt å dele artiklene opp i henhold til hvilke begivenheter de tar opp, men for artiklene som ikke passet inn i disse kategoriene har jeg delt de inn i en tematisk kategori. Denne inndelingen tar sikte på å vise hvordan *Norges Kvinder* aktualiserte abort, hvilke historiske hendelser som ble trukket frem og hvilke tanker avisen hadde om saken.

2.1 Karl Evang og Ella Anker tar opp tråden

I 1929 foreslo den kristne kirurgen Kristen Andersen å liberalisere adgangen til abort. Foredraget markerte en klar start fra den medisinske fronten om å legalisere abort i Norge. Problematikken hadde vært tatt opp tidligere, men det var først gjennom legenes innspill og debatt at abort virkelig ble satt på dagsordenen.⁷¹ Andersen mente kvinner burde få innvilget abort dersom hennes helse stod på spill, barnet var skadet eller svangerskapet var resultat av voldtekt. Han mente også at man måtte vurdere sosiale og humanitære forhold som faktorer.⁷² Humanitære indikasjoner skulle hjelpe ugifte og gifte i saker med for eksempel utroskap, men

⁷⁰ Ragna Nielsen, "Hvad vi ønsker for vort blad", *Norges Kvinder*, 15.03.1921, s.1.

⁷¹ Elvbakken, 2021, s. 51 og s.53.

⁷² Lilleslått, 2019.

det viktigste var at loven skulle hjelpe kvinnene i nød - et begrep han hadde en bred forståelse av.⁷³ Andersens foredrag ble begynnelsen på debatten som eskalerte utover 1930-tallet; og *Norges Kvinder* fulgte saken tett.

“Spørsmålet Abortus Provocatus behandles på vinterleiren på Rosenvilde - foredrag av Karl Evang” låt en kort notis 03.januar 1930,⁷⁴ og to dager senere holdt Evang et foredrag som førte til en omfattende diskusjon mellom ham selv og Ella Anker i *Norges Kvinder*. Evang var en fritenker som var opptatt av argumentasjon som bygget på overbevisning gjennom logikk. Særlig var hvordan kvinners helse ble ødelagt av stadige fødsler et viktig tema for ham, og han arbeidet spesielt for arbeiderklassekvinnens rettigheter. Han spredte informasjon om prevensjon og utførte til og med illegale aborter selv.⁷⁵ Evang var på det aktuelle tidspunktet begynt å bli en kjent lege og sosialpolitiker, og var senere norsk helsedirektør mellom 1938-1972.⁷⁶

Mens Evang representerte et medisinsk synspunkt i abortsaken, var Anker kjent som en engasjert journalist, forfatter og foredragsholder. Til tross for hennes nære slektskap til Katti Anker Møller, tok de to søstrene hver sin ytterkant i debatten når det kom til abortsaken, da Ella Anker forsvarte den tradisjonelle kristne moral og engasjerte seg mot abort og for økonomisk støtte til mødre.⁷⁷ Anker satt også i redaksjonen for *Norges Kvinder*, og avisen skrev selv at hun var deres ledende stemme i denne sak. Hennes uttalelser kan derfor ansees som representativt for avisens synspunkt. Diskusjonen mellom Evang og Anker, som gikk over tre måneder fordelt på syv utgaver i 1930, kan dermed være interessant å undersøke. Både for å se på hvordan representanter for begge sider av debatten argumenterte i begynnelsen av den aktuelle tidsperioden, men også fordi den kan gi en pekepinn på avisens stilling tidlig i saken. Hva gikk så foredraget ut på?

I foredraget, gjengitt i *Norges Kvinder* 10.januar 1930, var Evang opptatt av hvordan antall aborter hadde steget i tiden etter første verdenskrig. Han så dette i sammenheng med de synkende fødselstallene og nedgang i befolkningsveksten, og mente debatten om barnetall og

⁷³ Elvbakken, 2021, s.54-55.

⁷⁴ “Spørsmålet Abortus Provocatus behandles på vinterleiren på Rosenvilde - foredrag av Karl Evang”, *Norges Kvinder*, 03.01.1930, s.2.

⁷⁵ Nordby, NBL.no, 2009.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Høyer, NBL.no, 2009.

aborter hadde sin opprinnelse i Tyskland og den store økonomiske og sosiale nøden som oppstod i tiden etter krigen.⁷⁸ Her hadde det nemlig vært en aktiv seksualreformbevegele siden tidlig på 1900-tallet som arbeidet for et frivillig moderskap.⁷⁹

I tiden opp mot 1930-tallet befant samfunnet seg i krisetider preget av økonomisk nedgang, sosial nød og høy arbeidsledighet etter første verdenskrig. Forholdene var langt fra ideell for utvidelse av familien, og det påvirket derfor også barnetallene.⁸⁰ Prevensjon og prevensjonsopplysning fantes det lite informasjon, kondomer var kostbare og pessar måtte tilpasses individuelt og krevde omfattende hygiene, men mange forsøkte å begrense barnetallet gjennom seksuell avhold og avbrutt samleie.⁸¹ Kvinnene som likevel havnet “i uløkk”, hadde ofte få andre valg enn å oppsøke kvakksalverne på det illegale abortmarkedet. Dermed økte aborttallene, mens fødselstallene aldri hadde vært så lave.⁸² Evang var særlig opptatt av farene rundt de ulovlige abortene, som ikke bare innebar en trussel om fengselsstraff, men også var en spesielt farlig operasjon om de ble utført av ukyndige personer. I tillegg var ofte kvakksalverne rent økonomisk motivert, som gjorde det svært vanskelig for de mange kvinnene uten pengemidler - som gjerne ble hardest rammet. Som Evang sa: “Loven kan ikke lenger forhindre fosterfordrivelse, den kan kun drive de ubemidlede kvinner over i hendene på kvakksalvere og charlataner”.⁸³ Han var tydelig på at det ikke var aborten i seg selv som var farlig, men situasjonen rundt, da han så aborter som farefri i første trimester dersom inngrepet ble utført av en lege. Dette begrunnet han i statistikk fra Sovjetunionen som innførte fri abort i 1920. Statistikken viste at det ikke hadde vært noen dødsfall på 64 000 lovlige aborter, sammenlignet med 1/50 som døde av illegale aborter og 0,16/50 av normale fødsler.⁸⁴ Både Evang og Andersen mente Sovjets eksempel viste hvordan opplysningsarbeid, liberalisering av abort, samt samfunnsmessig lettelse og forsorg for mor, barn og svangre reduserte antall kvakksalvere og kvakksalveraborter.⁸⁵

Ella Anker reagerte kraftig på Evangs foredrag og var sterkt uenig i hans utsagn om abort som ufarlig tidlig i svangerskapet. Hun så det som kritikkverdig at han unnlot å informere om

⁷⁸ Karl Evang, “Loven og fosterfordrivelsene”, *Norges Kvinder*, 10.01.1930, s.1.

⁷⁹ Lilleslått, 2019.

⁸⁰ Aanesen, 1981, s.152.

⁸¹ Danielsen, 2013, s.266.

⁸² Erichsen, 2018, s.104.

⁸³ Karl Evang, “Loven og fosterfordrivelsene”, *Norges Kvinder*, 10.01.1930, s.4.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Karl Evang, “Loven og fosterfordrivelsene”, *Norges Kvinder*, 14.01.1930, s.2.

de alvorlige farene enhver abort utgjorde i seg selv, da en abort absolutt ikke bare var utrygg dersom den var utført hos en kvakksalver. Likevel anerkjente hun at disse var mer risikofylt. En abort bar risiko for sykdom, lidelse, svekkelse og betennelse, og Anker mente Evang uttalte seg direkte i strid med andre medisinske autoriteter ved å hevde noe annet. Blant annet trakk hun frem at Andersen selv hadde påpekt at abort var et farlig inngrep. Anker så det som usannsynlig at kvinner ville påføre seg selv og et spirende liv farer og død - det stred mot deres instinkter - men mange kunne derimot presses til abort av menn. Til forskjell fra Evangs statistikk brukte Anker individbaserte historier og gikk mer i det personlige for å understreke poengene sine. Historiene omhandlet kvinner som ble sterile eller som ikke klarte å abortere fosteret, men som likevel ble glad i det. Hun trakk også frem sin egen mor; som hadde følt seg rik med ti barn på tross av økonomiske bekymringer -⁸⁶ en tydelig idealisering av den uselviske mor. Også utsagn som: "Kvinnene skal beskytte livets helligdom",⁸⁷ viser hvordan Anker og hennes likesinnede så kvinnen og moderskapet som noe opphøyd, samtidig som de ble vinklet som naive og ikke kapable til å ta selvstendige valg.

Et interessant poeng som må trekkes frem er den store motsetningen i Ella Anker og Katti Anker Møllers syn på deres mor. Mix Anker døde bare 50 år gammel i 1892. Mens Ella mente det store barnetallet gjorde at moren følte seg rik selv om de slet økonomisk, har Katti beskrevet morens siste leveår som preget av en dyp angst for nye graviditeter.⁸⁸ Mix skal selv ha fortalt Katti da hun var 15 år om preventive midler som kunne hindre kvinnene fra å måtte føde utallige barn.⁸⁹ Ifølge Tove Mohrs bok om sin mor, skal også Ella ha skrevet om Mix sine fortvilelser og redsler for flere barnefødsler. Hun skal ha mistet nattesøvn mens hun grublet, ifølge Ella.⁹⁰

I *Norges Kvinder* førte Ella Anker en skarp penn da hun anklaget legene for å gjøre krav på moralsk autoritet gjennom noe hun anså som et "legediktatur".⁹¹ Hun var enig med Evang i at familienes økonomiske situasjon i tiden etter første verdenskrig var bakgrunnen for mange av de ønskede abortene, og legene hadde ikke bidratt med lettelser og forsorg for mor og barn. Den økonomiske nøden mange opplevde tvang kvinner ut i lønnet arbeid, noe som gjorde det

⁸⁶ Ella Anker, "Fosterfordrivelse ved legebehandling er aldri farefri", *Norges Kvinder*, 11.02.1930, s.1.

⁸⁷ *ibid.*

⁸⁸ Lønnå, sml.no, 2009.

⁸⁹ Mohr, 1976, s.34.

⁹⁰ Mohr, 1976, s.31.

⁹¹ Ella Anker, "Fosterfordrivelse ved legebehandling er aldri farefri", *Norges Kvinder*, 14.02.1930, s.2.

vanskelig å ta vare på og få barn. Anker satt denne problemstillingen i sammenheng med det hun anså for å være en synkende seksualmoralen da hun skrev at: “Elskerinnen fortrenger moren på barnets bekostning”. Hun mente at de økonomiske problemene i samfunnet skapte en ny type kvinne som frigjorde seg fra barnet og som ga etter for sin seksuelle naturdrift.⁹² Hun argumenterte for at løsningen på problemet ikke lå i lovlige aborter, men man burde heller løse årsaken for at kvinner ikke ønsket å gjennomføre svangerskapet. Ankers syn i saken kan trolig spores til husmoridealet som var gjeldende på den tiden; et ideal som hadde røtter i borgerlige miljøer på 1800-tallet.⁹³ Perioden mellom 1900-1960 var nemlig preget av et syn på mannen som “forsørger” og kvinnen som “forsørget”,⁹⁴ et syn som viste seg i avisens argumentasjon i debatten. Den tradisjonelle fremstillingen av kvinnen gjennom innlegg i abortdebatten, står i sterk kontrast til deres protester mot diskriminering av kvinnen innenfor yrker som prest og statsråd.

To uker etter Ankers innlegg kom gjensvaret fra Evang i hans leserinnlegg om “Lovlige eller ulovlige fosterfordrivelser”.⁹⁵ Han kritiserte hennes syn på abort som noe umoralsk fordi han ikke så det som riktig å moralisere over kvinnene som, etter hans mening, ikke hadde valget mellom abort eller ikke abort, men snarere valget mellom lovlig eller ulovlig abort. Med det mente han ikke at kvinnene faktisk kunne *velge* lovlig abort selv, men dersom kvinnen ble nektet en lovlig abort, var en illegal abort det eneste alternativet for mange. Forskjellene var store da man enten fikk et trygt, billig og anerkjent inngrep eller et skjult, usanitært, dyrt og farlig inngrep. Abort innebar risikoer og var et onde som måtte reduseres. Abortene forsvant ikke selv om de var ulovlige, men risikoen minsket gjennom legale inngrep. Han rettet dermed søkelyset tilbake på det illegale abortmarkedet og de forferdelige konsekvensene det hadde for kvinnene som søkte seg dit.⁹⁶

Loven ble oppfattet som en trussel av mange kvinner. Den la opp til “fødetvang” og skapte et avhengighetsforhold mellom de desperate kvinnene og “hjelpen”, som i praksis ga beskyttelse til det illegale abortmarkedet.⁹⁷ Situasjonen i samfunnet, samt mangelen på preventive midler og begrenset tilgang til legale aborter skapte en nød blant kvinner som

⁹² Ella Anker, “Fosterfordrivelse ved legebehandling er aldri farefri”, *Norges Kvinder*, 14.02.1930, s.3.

⁹³ Erichsen, 2017, s.133.

⁹⁴ Danielsen, 2013, s.221.

⁹⁵ Karl Evang, “Lovlige eller ulovlige fosterfordrivelser”, *Norges Kvinder*, 28.02.1930, s.3.

⁹⁶ *ibid.*

⁹⁷ Aanesen, 1981, s.101.

dannet grobunn for det illegale abortmarkedet. Evang poengterte i sitt innlegg hvordan strenge lovbestemmelser absolutt ikke forhindrer inngrepene fra å bli utført. Skulle man se en nedgang i aborttallene trengte kvinnene prevensjon og økonomiske tiltak, ikke moralske moralsk fordømmelse og trusler om straff. Prevensjon skulle gi kvinnene et alternativ til fosterfordrivelse til å forhindre uønskede svangerskap, slik som Sovjet hadde lyktes med.⁹⁸

Gjennom det avsluttende innlegget om Evangs foredrag på Vinterleir understreket Anker at en lov skulle beskytte de mange samtidig som den ga plass til unntagelser for de få. Med dette mente hun at å innføre fri abort ville utsette mange kvinner for store farer. Mange kvinner kunne komme til å bli presset til abort av menn, fordi hun mente at barnefarens kjærlighet til barnet først våknet når det var født, mens en mor elsket det fra første stund.⁹⁹ Hennes engasjement for moderskapet og kvinnens rett til å bli mor blir igjen tydelig gjennom hvordan hun maler abort som en onde. Hun virker blind for muligheten for at kvinnen selv kan ønske å avslutte et svangerskap uten press fra en mann eller samfunnet. Kvinner som var blitt sterile og senere kjente savnet av et barn hun aldri fikk blir tatt opp flere ganger, noe som også senere ble trukket frem av avisen selv. Bare noen få uker etter diskusjonen mellom Anker og Evang ble det publisert en artikkel om “Mannen som truet sin kone til å foreta fosterfordrivelse og etterpå anmeldte henne til politiet” på første side.¹⁰⁰ Artikkelen stod som et tydelig eksempel på Ankers argumentasjon i abortsaken, og demonstrerte de potensielle konsekvensene kvinnene stod overfor dersom abortloven skulle liberaliseres. I artikkelen ble det også lagt vekt på hvordan §245 beskyttet kvinnen og barnet, og hvordan rettsforholdene ville bli barbariske uten. Hvorfor er denne diskusjonen relevant?

Debatten ført mellom Karl Evang og Ella Anker er interessant fordi den viser eksempler på hvordan representanter for forkjempere og motstandere argumenterte og tenkte i begynnelsen av den aktuelle tidsperiode. Til tross for klare forskjeller i deres vurderinger av abort rent moralsk, var de svært enig om hvilke forhold som forårsaker behovet for fosterfordrivelse. Begge så de økonomiske årsakene som mest avgjørende for kvinners ønske om å avslutte et svangerskap, altså anså begge hovedproblemet for å ha vært samfunnsmessig styrt. Samtidig trakk de begge frem individets triste skjebne som en konsekvens/resultat av disse trendene i

⁹⁸ Karl Evang, “Lovlige eller ulovlige fosterfordrivelser”, *Norges Kvinder*, 28.02.1930, s.2.

⁹⁹ Ella Anker, “Moderskapets rett”, *Norges Kvinder*, 07.03.1930, s.2.

¹⁰⁰ “Mannen som truet sin kone til å foreta fosterfordrivelse og etterpå anmeldte henne til politiet”, *Norges Kvinder*, s.1.

samtiden. Til forskjell så Evang på abort som en lettelse for kvinner, mens Anker virket å se det som unødvendig ettersom enhver kvinne ville ønske å beholde barnet så sant den økonomiske situasjonen støttet det. Hun trakk ikke frem andre grunner for å ønske fosterfordrivelse, men virket heller bestemt på at kvinnens hovedoppgave i livet var det “hellige moderskapet”. I senere innlegg uttrykte hun likevel at hun ville tillate abort dersom det var fare for kvinnens liv og helse, ved voldtekt eller besvangering av idioter og abnorme.¹⁰¹

Hennes manglende drøftelse av kvinnenes motiver for abort kan selvsagt skyldes at hun responderte på Evangs foredrag, og at han heller ikke trakk det inn i sin argumentasjon, men holdt tematikken på selve inngrepets risiko og konsekvenser ved en streng abortlov (illegalt marked). Samtidig er det interessant hvordan hun virket å vurdere kvinnens eget ønske til å fullbyrde svangerskapet og beholde barnet som en selvfølge. Som jeg vil komme tilbake til senere i oppgaven, er dette en tankegang funnet i flere av artiklene i skrevet på 1930-tallet.

2.2 Sommeren 1930 - legene tar stilling

Forsøket på å få frem en lovendring startet altså i denne omgang med kirurgene og legene, fordi mange mente den gjeldende loven hindret dem i å hjelpe kvinnene. Langt fra alle var enig i dette utsagnet ettersom straffetrusselen gjennom §245 også var rettet mot legene og mange mente problemet heller lå i mangel på respekt for loven og et ønske om fortjeneste.¹⁰² Ønsket om endring førte likevel til at det sommeren 1930 ble ført en offentlig debatt om abortsaken, hvor det ble stilt spørsmål ved hvilken lov man skulle ha og hva eventuelle lovendringer ville føre til. Debatten begynte virkelig å ta seg opp da innstillingen til legeföreningens arbeidskomite, nedsatt av Sentralstyret for *Den Norske Lægeforening*, ble offentliggjort i mai 1930. Dette var første gang legene tok stilling til abortsaken, og innstillingen la grunnlaget for flere generasjoner med abortdebatt.¹⁰³ Komiteen var, i likhet med legestanden ellers, sterkt preget av disse motsetningene, noe som ble tydelig gjennom en delingen i innstillingen - et flertallet og et mindretallet. Hvem var så medlemmene i denne komiteen, og hva var deres stilling i saken?

¹⁰¹ “Ella Ankers forslag angående abortus provocatus”, *Norges Kvinder*, 24.02.1931, s.2.

¹⁰² Aanesen, 1981, s.125.

¹⁰³ Aanesen, 1981, s.130.

Legeforeningens arbeidskomite bestod av overlege Kristen Andersen, legeforeningens generalsekretær, Jørgen Berner, distriktslege Stian Erichsen, dr. Tove Mohr og dr.med. Kjelland-Mørdre, som samlet kom frem til at straffelovens §245 ikke kunne håndheves effektivt nok. Ettersom det illegale abortmarkedet førte til tap av både liv og helse, samt økonomiske utnyttelse, ble det bestemt at det var behov for en ny abortlov som ville tillate abort under sterk kontroll. Uenighet oppstod over hvor langt loven skulle strekke seg. Flertallet, Andersen, Kjelland-Mørdre, Mohr og Berner, så det som nødvendig å tillate abort på andre indikasjoner enn rent medisinske; altså ved sosiale og humanitære hensyn. Med det mente de at forhold hvor fødselen ville volde ulykke for kvinnen selv, hennes barn eller hennes nærmeste slekt, og hvor kvinnens eller hjemmets økonomiske stilling eller vedkommendes stilling i samfunnet, skulle virke avgjørende i bestemmelsen.¹⁰⁴ Forhold som voldtekt, incest, at kvinnen var svært ung, “mindreverdige” eller ugift, kunne også få innvilget abort under flertallets forslag.¹⁰⁵

Mindretallet, som bestod av Erichsen alene, var uenig og ønsket å utelukke de humanitære- og (til dels) de sosiale indikasjonene. I stedet mente han abort bare skulle tillates ut ifra et rasehygienisk hensyn, samt i enkelte tilfeller av sosial nød. Abort på humanitært grunnlag anså han for å være et alvorlig brudd på sedelighetsloven, og sosiale indikasjoner skulle bare innvilges til alkoholikere, degenererte eller åndssvake. Disse, mente Erichsen, burde da også steriliseres. For ham var det en mors oppgave å beskytte sitt avkom - et ansvar hun ikke skulle få svikte av “bekvemmelighetshensyn”.¹⁰⁶ Forslaget falt ved avstemming på legenes landsmøte sommeren 1930, noe *Norges Kvinder* uttrykte stor glede over i et innlegg 22.juli samme år.¹⁰⁷

Norges Kvinder publiserte de neste ukene flere store oppslag i disfavør av abortliberalisering. Artiklene, som var skrevet av avisens redaksjon, var preget av sterk kritikk rettet mot legestanden og deres monopol i abortsaken. Det ble tegnet et bilde av flertallets forslag som en innføring av et legediktatur som tråkket på moderskapets rett, noe som vakte “harme og avsky” hos avisens redaksjon.¹⁰⁸ Gjennom uttalelser som: “[Ligestanden] stiller sin

¹⁰⁴ “Legekomiteens innstilling om abortus provocatus”, *Norges Kvinder*, 03.06.1930, s.1.

¹⁰⁵ Elvbakken, 2021, s.56.

¹⁰⁶ “Legekomiteens innstilling om abortus provocatus”, *Norges Kvinder*, 03.06.1930, s.1.

¹⁰⁷ “Legekomiteens flertallsforslag ikke vedtatt”, *Norges Kvinder*, 22.07.1930, s.1.

¹⁰⁸ “Skal vi gå livets eller dødens veier?”, *Norges Kvinder*, 20.06.1930, s.1.

operasjonssal til tjeneste for den naturstridige erotiske drift som vil utrydde barnet under sitt umettelige, ansvarsløse begjær” og “legene får drapsrett over barnet”, ble deres standpunkt ikke til å ta feil av.¹⁰⁹ Avisen så flertallets forslag som en trussel mot enhver mor og hvert menneskeliv på det hjelpeløse stadium. Faktisk går de så langt at det ble antydning at det var mer menneskelig å sette uønskede barn ut i skogen for å dø, enn å “drepe barnet i mors liv”,¹¹⁰ for da ble barnet i det minste født. De så abort som i “sig selv en sykdom - et onde som bør avskaffes og ikke økes samtidig med at det utrydder et menneskeliv.”¹¹¹

Kritikken nærmest haglet mot legene da de ble anklaget for å forsøke å bryte ned respekten for livet og livets helligdom, samtidig som abort ble sammenlignet med dødsstraff. Ikke engang dømte mordere fikk det i Norge. *Norges Kvinder* gjorde det tydelig at de ikke anerkjente legenes autoritet på området, og ønsket heller å bekjempe fosterfordrivelse med forebyggende midler om prevensjonsopplysning.¹¹² Senere ble det publisert en artikkel hentet fra *Morgenbladet* som etterlyste mer engasjement fra kvinnene og som priset *Norges Kvinder*'s forslag.¹¹³ Avisen har dermed ikke bare publisert flere omfattende artikler mot abort, men har bevisst hentet inn artikler fra andre aviser for å understreke deres motstand.

Når det gjaldt mindretallets syn ble det dedikert nesten en hel side til Erichsens forslag. Erichsen så abort som farlig for samfunnsmoralen, sedeligheten og befolkningsutviklingen.¹¹⁴ Hans syn på abort sammenfalt mye med holdningen som avisen fremmet, da også han satt søkelyset på fosterets livsrett og så legene som synderne. Det ble trukket frem hvordan Erichsen konstaterte at abort stred mot etiske lover fordi det var et inngrep mot et forsvarsløst menneskeliv, og hvordan han mente det ikke var forsvarlig å avslutte et liv dersom det ikke var fare for å miste mor også. Noe mer oppsiktsvekkende var hvordan han la ansvaret for økningen av kvakksalvere og farlige, kriminelle aborter på legene. Han ga legenes stadig løsere tolkning av skrivet fra 1899 og de milde straffene skylden for det illegale abortmarkedet. I likhet med avisens egen holdning, gjorde han poeng av hvordan legenes

¹⁰⁹ “Skal vi gå livets eller dødens veier?”, *Norges Kvinder*, 20.06.1930, s.1.

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ “Legekomiteens flertallsforslag ikke vedtatt”, *Norges Kvinder*, 22.07.1930, s.1.

¹¹² “Abortus provocatus. Du skal ikke slå ihjel.”, *Norges Kvinder*, 13.06.1930, s.1.

¹¹³ A.L. “Diskusjonen om legekomiteens forslag”, *Norges Kvinder*, 01.07.1930, s.2.

¹¹⁴ Elvbakken, 2021, s.57.

praksis gikk på bekostning av de vergeløse, da “lægene taler som om livet bare bestod av legemlige funksjoner og prosesser”.¹¹⁵

Kritikk og motsvar

Det ble trykket en rekke artikler skrevet av medlemmer av flertallskomiteen og andre som tok flertallets forslag i forsvar. Til forskjell fra innleggene som talte imot abort, fikk forsvaret sjeldent stå uten et motsvar. Mirjam Vogt stilte seg blant annet uforstående til at kvinner kunne være imot abort og skrev “alt snakket om barnemord i forbindelse med tidlig svangerskapsavbrytelse er til å bli kvalm av”.¹¹⁶ Svaret fra *Norges Kvinder* var ikke til å mistolkes, da de konstaterte at det var folkets og lovens oppfatning at et foster var et menneskeliv og at kunstig abort dermed var å regne som et drap av et menneske. “Abortus provocatus er ikke fremskritt, der et tilbakefall til barbariet”.¹¹⁷

Svaret til Vogt’s innlegg var ikke unikt. Faktisk var det mer regelen enn unntaket at et innlegg i abortens favør ble avsluttet med et svar eller en kommentar enten fra avisens redaksjon eller andre skribenter som talte imot budskapet. Artikler skrevet av kjente aktører som overlege Kristen Andersen, kvinnesakskvinne Olga Thinn og John Mjøen fikk lignende responser. I et innlegg hvor Thinn, Helga Karlsen og Aagot Haaberg var presentert, ble det uttrykt bekymring for de høye aborttallene som ble satt i sammenheng med den økonomiske situasjonen i samfunnet med arbeidsløshet, dårlige boliger og mange drikkfeldige ektemenn. Slike forhold var langt fra ideelle for barn å vokse opp i ble det poengtert. Det ble også hevdet at det ikke var noen forskjell på å tillate prevensjon og abort, da de hadde samme effekt.¹¹⁸ Som vi så tidligere i kapittelet, fantes det en viss aksept for bruk av prevensjonsmidler hos abortmotstandere som for eksempel Ella Anker. Artikkelen ble avsluttet med kritikk fra advokat Sigurd Halbo som presiserte at abort på sosiale og humanitære indikasjoner var gjenstand for tolkning og lett kunne misbrukes. På godt norsk betød abort å drepe barn i mors liv, og “mord er mord, også når det gjeld det ufødde”, som han uttrykte det.¹¹⁹

¹¹⁵ “Legekomiteens mindretall. Hvorfor er straffeloven ikke effektiv?”, *Norges Kvinder*, 24.06.1930, s.2.

¹¹⁶ Mirjam Vogt, “Kvinnens nød”, *Norges Kvinder*, 08.07.1930, s.2.

¹¹⁷ Redaksjonen svar til Mirjam Vogts “Kvinnens nød”, *Norges Kvinder*, 08.07.1930, s.2.

¹¹⁸ “Diskusjon av legekomiteens forslag”, *Norges Kvinder*, 15.07.1930, s.1 og s.2.

¹¹⁹ “Diskusjon av legekomiteens forslag”, *Norges Kvinder*, 15.07.1930, s.2.

Mjøen var også skeptisk til at man behandlet prevensjon og abort som to forskjellige saker. Dersom “mord-teorien” stemte, mente han at jomfruer og barnløse også burde arresteres, da de måtte ha drept alle sine kjønnsceller. Kvinnen burde selv få bestemme om hun ville påta seg ansvaret med å bli mor.¹²⁰ I kjent stil, kom det svar fra avisen. Svaret trakk frem hvordan prevensjon forhindret et svangerskap, mens fosterfordrivelse fjernet et liv som alt eksisterte. De ønsket heller ikke å tvinge noen til å bli mor og kvinnen hadde valget om å adoptere bort barnet om hun ikke ville bli mor.¹²¹ Abortdebatten fant sted i en tid hvor prevensjonsbruk ikke var særlig utbredt og mange trodde bruken av det ville føre til et skred av umoral og usedelighet oppførsel fra begge kjønn. Enkelte var overbevist om at å fjerne frykten for konsekvenser ville frigjøre kvinnens seksualliv og kaste henne ut i hor og synd.¹²²

Andersen prøvde å bruke religiøse argumenter til fordel for liberalisering av abort. Han argumenterte med at religion var et spørsmål om egen tolkning, samt at abort i seg selv aldri var nevnt i bibelen i direkte uttalelser. Han presiserte at bibelen var preget av tiden den var skrevet i, og ikke kunne brukes som moralbud av absolutt karakter i moderne tid.¹²³ I så tilfelle, mente Andersen, burde sosiale indikasjoner gå under kjærlighetens, barmhjertighetens og medfølelsens ånd, som alle var sentrale i kristendommen.¹²⁴ Et interessant og originalt perspektiv på religion i abortsaken, for, som vi skal se i de neste kapitlene, hadde svært mange andre kristne en helt annen oppfatning.

Svaret kom i dette tilfellet en uke senere fra Ella Anker. Hun kritiserte hans “ukorrekte” bruk av religiøse analogier. Hun presiserte at ingen ønsket å straffe de abortsøkende kvinnene, men heller ønsket økonomiske tiltak. For henne fremstår flertallakomiteens vektleggelse av kvinnens skam så tungt at det vil utrydde menneskeliv.¹²⁵ Komiteens forslag vil la barnet bøte med livet for mors feiltrinn og åpne for unge pikers ansvarløshet og selvødeleggelse. I stedet ønsket hun å hjelpe kvinnene til å finne lykke som mor, og viser til bibelens bud om å ikke slå ihjel, noe hun anså for å også gjelde å drepe menneskelig, da Jesus ikke gjorde forskjell på

¹²⁰ “Diskusjon av legekomiteens forslag”, *Norges Kvinder*, 11.07.1930, s.1.

¹²¹ Svar til John Mjøen, *Norges Kvinder*, 11.07.1930, s.2.

¹²² Aanesen, 1981, s.63.

¹²³ Kristen Andersen, “om sådanne byder moseloven at de skulde stenes”, *Norges Kvinder*, 18.07.1930, s.1 og s.4.

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ Ella Anker, “Jesu bud”, 25.07.1930, *Norges Kvinder*, s.1.

født og ufødt liv.¹²⁶ Dette var et syn hun argumenterte sterkt for, også i senere innlegg. Anker delte den kristne oppfatning hvor fosteret regnes som liv fra første stund og man kunne derfor ikke drepe det, slik man heller ikke kunne et annet menneske. Fri abort, eller “statsbeskyttet fosterdrap” som Anker kalte det, ville ikke hjelpe de utslitte mødrene, samtidig som det ville utlevere unge piker til brutale erotiske krefter.¹²⁷

Om man ser de store oppslagene mot abort i sammenheng med avisens valg om å sette inn kritikk og motsvar til nesten alle innleggene som går i favør av liberalisering av §245, virker det klart at avisen hadde en agenda. Ved å avslutte artiklene med kommentarer som støttet avisens eget syn på abortsaken, kan det se ut som om de prøver å underminere poengene til abortforkjemperne både i det de skriver, men også ved å gi seg selv det siste ordet. Redaksjonen har gjennom flere artikler gjort sin holdning til abort tydelig, og slik saken ble lagt frem på trykk, var det liten tvil om at det fantes et ønske om enten å skape eller i det minste forsvare et negativt syn på liberalisering av abort.

2.3 Det medisinske selskaps møte

27. februar 1931 fant det sted et møte om abort i regi av Det medisinske selskap. Det Medisinske selskap var en frittstående akademisk forening i Oslo med mål om å “utvikle, formidle og diskutere temaer innen medisin, helse og helsetjenester”.¹²⁸ Møtet i seg selv ga ingen resolusjon da det bare var anledning til diskusjon, men det ble holdt flere interessante foredrag om fosterfordrivelse og fosterdrap fra kjente aktører innenfor abortsaken. I *Norges Kvinder* ble det i tiden etter møtet publisert utdrag fra flere av foredragene, og det er disse samt eventuelle svar som vil tas opp her. Hvordan forstod foredragsholderne abortproblematikken, og hva var deres løsning?

Tove Mohrs foredrag i Det medisinske selskap var preget av et ønske om å hjelpe kvinnene i nød gjennom praktiske løsninger. §245 var ikke dekkende for datidens rettsoppfatning, ettersom alt for mange kvinner ble sendt til det illegale abortmarkedet fordi de ikke fikk hjelp av gjeldende lov. Den beste måten å lage en lov som samsvarte med praksisen var å forhøre

¹²⁶ Ella Anker, “Jesu bud”, 25.07.1930, *Norges Kvinder*, s.4.

¹²⁷ “Ella Ankers forslag angående abortus provocatus”, *Norges Kvinder*, 24.02.1931, s.2.

¹²⁸ *Det Norske medicinske Selskab*, snl.no, 2021.

seg med leger og jurister som hadde erfaring på området, ikke ved å se til bibelfortolkninger og romerrett, mente hun. Mohr ønsket ikke selvbestemt eller fri abort, men ville avkriminalisere abort for kvinnene.¹²⁹ En moral som bygget på frykt for uønskede svangerskap eller straff var ikke mye verdt, mente hun. Straffetrusselen måtte fjernes da den allerede var fjernet i praksis, men fortsatt beholdes overfor kvakksalvere og andre som utførte inngrepet for egen vinning. Løsningen var prevensjon, barnetrygd og abort; man skulle ikke måtte velge mellom dem. Hennes syn på humane og sosiale indikasjoner sammenfalt med Andersens.¹³⁰

Mohr fikk svar fra både Ella Anker og Louise Isachsen. Anker, som forøvrig var Mohrs tante, var fullstendig uenig med henne. For Anker var abort fosterdrap. Mohr hadde ikke vist at liberalisering av abort var nødvendig eller ville gi uskadelig, menneskeverdig eller langsiktig løsning for kvinnene. For henne var forebyggende arbeid med barnetrygd, prevensjon og sterilisering av utslitte mødre en mer permanent ordning; abort hjalp bare frem til oppholdet på sykehuset var over. Slik ville alle aktuelle nødsituasjoner finne en løsning uten å bryte ned det moralske rettsgrunnlaget for lovgivning i alle kristne samfunn. Anker mente Mohrs forslag direkte støttet en løsere seksualmoral.¹³¹ Isachsen, som var Norges første kvinnelige kirurg,¹³² var heller ikke overbevist av Mohr. I likhet med Anker mente hun forslaget åpnet for kjønnslige forhold som ville føre til uheldige konsekvenser for kvinnen og åpnet for at kvinnen kunne presses til abort uten den juridiske beskyttelsen §245 tilbød.¹³³

Isachsens uttalelser om fosterfordrivelse fikk stor dekning i *Norges Kvinder*, og avisen poengterte ved flere anledninger deres støtte til henne.¹³⁴ I dødsannonse til Isachsen hyllet den hennes arbeid for moderskapet og mot abort, og omtalte henne som “kvinnenes største vokter om livets helligdom”.¹³⁵ Under hennes eget foredrag i Det medisinske selskap foreslo hun at abort skulle tillates ved medisinsk indikasjon, voldtekt, incest, ved besvangring av jenter under 15 år eller “mindreverdige individer”. Hennes syn var klart eugenisk da hun

¹²⁹ “Abortus provocatus, dr. Tove Mohrs forslag - hennes foredrag i det medisinske selskap”, *Norges Kvinder*, 06.03.1931, s.1.

¹³⁰ “Abortus provocatus, dr. Tove Mohrs forslag”, *Norges Kvinder*, 06.03.1931, s.2 og s.3.

¹³¹ Ella Anker, “Svar til Tove Mohr”, *Norges Kvinder*, 10.03.1931, s.2.

¹³² Holck, snl.no, 2009a.

¹³³ Louise Isachsen, “Abortus provocatus. Bemerkninger til dr. Tove Mohrs innlegg”, *Norges Kvinder*, 17.03.1931, s.1.

¹³⁴ “Den nuværende straffelov”, *Norges Kvinder*, 16.06.1933, s.6.

¹³⁵ “Dødsannonse til Louise Isachsen og om hennes arbeid”, *Norges Kvinder*, 15.03.1932, s.1.

mente man måtte sterilisere alle “mindreverdige” uansett kjønn. Til forskjell fra mange så hun bruk av preventive midler for å unngå uønskede graviditeter som galt, da det gjennom manipulasjon berøvet mennesket dets opprinnelige instinkt. I stedet mente hun løsningen lå i økonomiske tiltak, i likhet med Ella Anker og Karl Evang.¹³⁶

Isachsen ønsket å sikre lik behandling for alle gjennom objektive avgrensbare faktorer, og ved å utelukke subjektive bedømmelser fra legenes side. For henne var det også feil at leger alene skulle få anbefale lovendringer fordi abort hadde både sosiale og humanistiske sider og legene bare var kompetent til å uttale seg om det rent medisinske.¹³⁷ Abort skulle absolutt ikke være fødselsregulerende, og dersom de utslitte mødrene var så utpinte at de var anemisk, søvnløs, avmagret eller hadde andre plager, så forelå det en medisinske tilstand, ifølge henne. Å bli sliten av moderskapet var ikke noe nytt, men heller ikke grunnlag for å avbryte svangerskapet, mente Isachsen.¹³⁸ Professor Anton Sunde, overlege ved kvinneklinikken, var også enig med Isachsen. Den eneste riktige fremgangsmåte var forebyggende arbeid og prevensjonsmidler. Etter hans mening var abort mishandling og sterilisering ville være mildere for kvinnen.¹³⁹

Selv om Isachsen innlegg møtte kritikk fra Kristen Andersen, fikk hun likevel siste ordet i avisen. Andersen anklaget henne for å være inkonsekvent fordi hun uttalte at hun bare ønsket medisinske indikasjoner for abort samtidig som hun ville tillate en rekke menneskelige faktorer. Selv ønsket han abort ved utvidet medisinske, sosiale, økonomiske, menneskelige og humanistiske grunner. Likevel mente han abort skulle forbli en nødløsning og ikke et ledd i fødselsreguleringen.¹⁴⁰ Svar fra Isachsen kom en uke senere, hvor hun reagerte på Andersens anklager om hykleri. Hun svarte med å påpeke at det var Andersen som tok initiativ til debatten i 1929 og at hun selv bare har fulgt oppfordringen og kommet til en annen konklusjon. Videre sa hun seg enig i at hun ønsket å tillate abort på enkelte menneskelige grunnlag, men mente kriteriene for sosiale og humanitære indikasjoner ble for åpne for subjektiv bedømmelse. Objektive begrensninger ville minske fare for misbruk av loven.¹⁴¹

¹³⁶ “Dr. Louise Isachsen om abortus provocatus”, *Norges Kvinder*, 16.12.1930, s.1.

¹³⁷ Isachsen, 1930, s.10.

¹³⁸ “Abortus provocatus. Dr. Louise Isachsens foredra i det medisinske selskap”, *Norges Kvinder*, 03.03.1931, s.1.

¹³⁹ “Paragraf 245: den medisinske side av saken”, *Norges Kvinder*, 06.03.1931, s.3.

¹⁴⁰ Kristen Andersen, “Klarhet”, 12.06.1931, s.2.

¹⁴¹ Louise Isachsen, “Overlege Kristen Andersen og abortus provocatus”, *Norges Kvinder*, 19.06.1931, s.2.

Det faktum at Isachsen fikk publisert gjensvaret er av interesse i seg selv, ettersom kritikken mot Mohr ikke ble forsvart. Det kan selvsagt hende hun ikke skrev et svar, men situasjonen taler likevel for et mønster fra avisens side, da den igjen lot abortmotstanderne få siste ordet i debatten. Ettersom Mohrs innlegg var det eneste avisen skrev om som ønsket liberalisering av abortloven, kan det også poengteres at motstand mot liberalisering, mildt sagt, var overrepresentert i *Norges Kvinder*. Avisen presenterte dermed ikke en åpen debatt, men en debatt som ble brukt for å fremme deres politikk, og det blir klart at motstand mot abort var avisens redaksjonelle linje. Dette er noe avisen står fritt til å ha, men det strider imot deres påståtte formål om å være “kvindernes eget talerør, uanset deres parti eller standpunkt”.¹⁴² Hva så med de andre foredragene fra Det medisinske selskap? Hvordan ble de omtalt?

Et utdrag fra Stian Erichsens foredrag ble også trykket. Hans tanker er delvis utredet tidligere i oppgaven, men vil likevel nevnes her. Til forskjell fra Mohr og Isachsens foredrag, som ble debattert gjennom innlegg i *Norges Kvinder*, fikk ikke Erichsen noen kommentarer. I avisens utgaver druknet hans foredrag litt i alt oppstusset rundt de kvinnelige legenes innlegg. Under foredraget var Erichsen kritisk til de foreløpige resultatene fra Russland etter frigivingen av abort der, og mente at man egentlig måtte vente 10-20 år for å se effekten. Russland hadde ikke sett tilfredsstillende nedgang i aborttallene og de fleste som fikk utført inngrepet var unge piker, ikke utpinte mødre slik man så for seg. Erichsen ønsket at straffelovens §245 skulle bli stående slik den var, da den beskyttet fosterets livsrett. Straffetrusselen gjennom §245 måtte beholdes, og abort bare tillates på medisinske og eugeniske indikasjoner, ettersom dagens abortpraksis burde beskrives som fosterdrap, etter hans mening.¹⁴³

Gjennom avisens argumentasjon og vektleggelse av foredragene fra Det medisinske selskapets møte, ble det klart at den tok stand imot Mohrs liberaliserende forslag, mens den i stor grad var enig med Louise Isachsens forslag om restriktive tilgang på inngrepet. Det var disse to forslagene, sammen med Erichsens, som ble viet mest oppmerksomhet i avisens publikasjoner. Isachsens respekt for fosterets livsrett, kristne verdier og strenge adgang til abort, var det som gjorde at avisen ga sin støtte til hennes forslag. Avisens tydelig uttalte motstand mot friere aborttilgang gjennom sosiale og humanitære indikasjoner, kan sees som

¹⁴² “Til Norges Kvinder”, *Norges Kvinder*, 15.mars 1921, s.1.

¹⁴³ “Abortus provocatus. Utdrag av dr. Stian Erichsens foredrag i Trondheim og Oslo”, *Norges Kvinder*, 10.03.1931, s.1 og s.2.

eksempler på det jeg har valgt å kalle avisens redaksjonelle linje. Hvordan kommer den til syne i andre artikler om abort?

2.4 Støtteerklæringer og moralisering mot abort

Flere av artiklene publisert i *Norges Kvinder* i tidsperioden 1930-1933 kan ikke kategoriseres som en reaksjon på en spesifikk begivenhet som vist ovenfor. Likevel hadde flere av dem samme tematikk, og en mulig felles motivasjon. Denne kategorien tar for seg moraliserende artikler som proklamerte en tydelig motstand mot liberalisering av abort, samt direkte støtteerklæringer til abortmotstand. I tillegg vil diskusjonen rundt sterilisering i sammenheng med abort trekkes frem. Redaktørene i avisen skrev ikke bare egne artikler om abort, men gjorde et bevisst valg av hvilke artikler og skribenter som ble publisert. Det var en klar overvekt av artikler som var negative til all liberalisering av abort, eller som bare ønsket abort med svært streng tilgang. Kategorien kan virke sprikende, men tar sikte mot å vise hvordan artiklene samlet hadde et felles mål om å skape motstand mot abortus provocatus.

Gjennom den aktuelle tidsperioden ble det publisert en rekke artikler hvor avisen hentet inn meninger og artikler om abort fra personer de etter all sannsynlighet visste var motstandere av abort. En gjenganger fra tidligere innlegg, Ella Anker, var også en av skribentene som skrev moraliserende artikler som avviste abort. Gjennom hennes innlegg om “Den ansvarsløse agitasjon for abortus provocatus” sa hun seg enig med overlege Harald Natvig, og Erichsen. Anker konstaterte at et foster helt udiskutabelt var et menneskeliv, og å ikke drepe menneskeliv var selve grunnlaget for sivilisasjonen. Hun siterte Natvigs uttalelse om hvordan abort “utsletter et menneskeliv, det er det ingen tvil om. Det spirende liv i jordens skjød er en plante og hvis man ødelegger det spirende liv, ødelegger man planten”.¹⁴⁴ Abort var en av grunn for samfunnet, la Anker til, ettersom det ikke løste noen problemer for kvinnene.¹⁴⁵

Flere av innleggene var indirekte moraliserende ved å trekke sentrale aktører fra forkjemperne i tvil. Martha Fleischer skrev om hvordan hun sympatiserte med Tove Mohr og kvinnene i nød, men det var nettopp derfor hun ikke kunne være enig med henne. Hennes

¹⁴⁴ Ella Anker, “Den ansvarsløse agitasjon for abortus provocatus”, *Norges Kvinder*, 09.12.1930, s.2.

¹⁴⁵ Ibid.

argumentasjon gikk ut på at å legalisere abort også ville legalisere fri kjærlighet.¹⁴⁶ Fri kjærlighet var ikke et prinsipp som ville gagne kvinnene ettersom det var de som ville sitte alene igjen med konsekvensen dersom ulykken først var ute. Fleischer fortsatte sin kritikk mot Mohr gjennom å trekke inn hennes uttalelser om at illegale aborter skjer hele tiden. Som svar på det skrev Fleischer at naturstridige ting skjedde hele tiden, men man ville ikke legalisert det av den grunn? Man kunne ikke fikse noe som var galt ved å gjøre noe som var verre, og abort var en forbrytelse mot både natur og menneskeheten av den grunn at ingen kunne vite hva fosteret kunne vokst opp til å utrette.¹⁴⁷ Dermed undergraver hun Mohrs mening og bruker samtidig store konsepter som naturkrefter for å prøve å styrke sine egne argumenter.

Til en viss grad ble det også trukket frem økonomiske aspekter ved abortsaken. Ofte i et forsøkt på å forklare det økende behovet for aborttilgang, og det ble derfor trukket frem som et tiltak man kunne arbeide med for å senke aborttallene. Flere, som vist tidligere, talte mot samfunnets manglende evne til å støtte mor og barn økonomisk til en slik grad at kvinnen hadde mulighet til å ta vare på barna sine. Det ble hevdet at lønnsystemet ikke tok høyde for familiens behov etter barnetall og alder, og det var kommet krav om å nedsette en barnetrygdkommisjon for å kartlegge den økonomiske situasjonen for hjemmene.¹⁴⁸ Dr. Lis Jacobsen mente sterkt at kvinnens viktigste oppgave i livet fantes i hjemmet, og det var derfor av stor betydning at kvinnen ikke skulle tvinges til å måtte ta lønnet arbeid utenfor hjemmet. Dersom kvinnen ble økonomisk støttet og ikke var avhengig av arbeidsmarkedet, ville det også åpne opp for flere arbeidsplasser til menn, noe som kunne bidra til en nedgang i arbeidsledighetstallene. Kvinnen skulle likevel ha muligheten til å ta lønnet arbeid. Jacobsen hevdet at det var naturbestemt at kvinnens sentrale oppgave i livet var å være mor, og derfor måtte samfunnet legge økonomisk til rette for at kvinnen skulle kunne være sammen med barnet. Barnet var kvinnens naturlige livsoppgave og hun ville bli bedratt for livets største innhold om hun ikke fikk barnet.¹⁴⁹ Denne holdningen minner tydelig om uttalelser fra Ella Anker og husmoridealet som hersket i tiden, som vist tidligere i kapittelet. Troen på moderskapet som grunnleggende for kvinnens eksistens og selvbylde kan fremstå som

¹⁴⁶ Martha Fleischer, "Abortus Provocatus", *Norges Kvinder*, 21.04.1931, s.1 og s.2.

¹⁴⁷ *ibid.*

¹⁴⁸ "Stortinget må høre på kvinnes krav", *Norges Kvinder*, 22.01.1932, s.1.

¹⁴⁹ Dr. Lis Jacobsen, "Kvinner rett til å bli mor og hvordan samfunnet må legge økonomisk opp til at kvinner kan få være mor", *Norges Kvinder*, 18.03.1932, s.1.

“gammeldags” når man ser på det med vårt moderne syn på likestilling i samfunnet, men på 30-tallet var slike synspunkter vanlige.

Eugenikk og sterilisering

Parallelt med abortsaken var også en potensiell steriliseringslov oppe til debatt i samfunnet. Før steriliseringsloven ble vedtatt i 1934 ble inngrepet utført på lignende grunnlag som abort - ved fare for liv og helse. Men fra rundt 1920 ble det mer vanlig å sterilisere kvinner i sammenheng med aborter og fødsler, og også på sosiale indikasjoner som den utslitte mor (som vi også kjenner fra abortdebatten). NKN hadde allerede i 1922 ytret ønske om en steriliseringslov for sedelighetsforbrytere, og abortdebatten medvirket til at sterilisering vant aksept som et tiltak mot «samfunnsbyrder».¹⁵⁰ På legelandsmøtet i 1930 ble det hevdet at legene måtte ta sin del av ansvaret for at de “mindreverdige” overlevde på samfunnets bekostning, og sterilisering ble foreslått som verktøy for å “redde den biologiske arven”. Både Karl Evang og overlege Anton Sunde støttet blant annet eugenisk sterilisering i Norge.¹⁵¹ Faktisk var det flere av artiklene som nevnte sterilisering som et alternativ til liberalisering av abort for mindreverdige og utslitte mødre med mange barn som slet med å unngå uønskede svangerskap. Både Erichsen, Anker og Isachsen så på sterilisering av utslitte mødre som en mer langsiktig løsning da det verken skadet kvinnens natur eller tok eksisterende liv, samtidig som sterilisering ville hindre nye svangerskap.¹⁵²

I tillegg skrev anonyme mødre inn til avisen og foreslo sterilisering som en løsning i stedet for abort. Vinklingen på abortfrihet for å lette byrden for utslitte mødre ble oppfattet som problematisk ettersom det ikke tok høyde for konsekvensene det ville ha for de unge pikene. Ved å gi den unge piken tilgang på abort, ga man henne samtidig et våpen til å ødelegge seg selv i stedet for å beholde §245 som ga henne beskyttelse.¹⁵³ §245 skulle beskyttet kvinnene ved å holde mannen ansvarlig, samtidig som han ikke hadde mulighet til å presse kvinnen til å avslutte svangerskapet.¹⁵⁴ Ved enklere tilgang på abort ville hun bli som en fugleunge i en

¹⁵⁰ Haave, 2000, s.42-43 og s.45-50.

¹⁵¹ Haave, 2000, s. 42-43

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ “En mors protest”, *Norges Kvinder*, 04.04.1931, s.2.

¹⁵⁴ Ella Anker, “Den ansvarsløse agitasjon for abortus provocatus”, *Norges Kvinder*, 09.12.1930, s.2.

sterk manns hånd, ble det hevdet, noe som ville resultere i en senket seksualmoral og en økning i selvmord.¹⁵⁵ Dette kan sees både som en refleksjon på abort, men også på kvinnesynet. Refleksjonen uttrykte svært liten tiltro til kvinnes vurderingsevne og mentale kapasitet. Den reduserer kvinnen til et individ som ikke kan ta egne avgjørelser uten beskyttelse fra loven. Det er interessant å se i kontrast til den kamp som ble ført i avisen for å skaffe kvinner adgang til yrker som prest og statsråd, samtidig som de ikke har tro på at hun er kapabel til å avgjøre om hun ønsket en abort. En slik argumentasjon som blander kvinnens juridiske sikkerhet med en frykt for deres seksualmoral fremstår som noe motstridende, men tydeliggjør også prioriteringene i samfunnet i tiden. Hvordan ble så seksualmoral og sterilisering satt i sammenheng?

Et poeng som kan være interessant å merke seg er hvordan bekymringen for moralsvikt og seksualmoral virker å vekke stor oppmerksomhet, gjerne fra de samme personene som foreslo sterilisering som et alternativ til abort. Ettersom de fryktet fri kjærlighet og løs seksualmoral var det nesten motstridende å foreslå sterilisering, fordi sterilisering i praksis åpner for en nærmest bekymringsfri kjønnslig omgang uten frykten for graviditeter. Det kan dermed spekuleres i hvor langsiktig sterilisering som fødselskontroll egentlig var tenkt å være på den fronten, men det må også tas i betraktning hvilke tilfeller man ønsket å sterilisere. Sterilisering var gjerne tiltenkt som et tiltak for å lindre den utslitte mor og hindre henne fra å leve et liv preget av korsgang mellom ektemannen og legen til hun ikke orket mer.¹⁵⁶ I tillegg var sterilisering på eugenisk indikasjon tiltenkt i tilfeller hvor det var behov for å begrense “mindreverdige” individer å formere seg, slik som doktor Louise Isachsens foreslo. For den unge pike var sterilisering derimot ikke et ønskelig alternativ. Steriliseringsloven som var under arbeid ønsket heller ikke sterilisering for unge friske kvinner, men bygget i høy grad på eugeniske tanker om dårlig arveanlegg og frykten for befolkningskvaliteten. Målet var å begrense antallet “åndssvake” i samfunnet - et samlebegrep for idioter, omstreifere, forbrytere og sinnssyke.¹⁵⁷

¹⁵⁵ “En mors protest”, *Norges Kvinder*, 04.04.1931, s.2.

¹⁵⁶ “Efterpå. Hvad må ungdommen tenke?”, *Norges Kvinder*, 27.03.1931, s.2.

¹⁵⁷ Haave, 2000, s. 28-29.

Hva med den kristne moral?

Også pavens, kirkens og Guds ord angående abort ble presentert og brukt til å understøtte avisens holdning i saken. I *Norges Kvinder*, i tidsperioden dette kapittelet tar for seg, er det hovedsak to innlegg av Ingeborg Boye og advokat Aage Schous som vil trekkes frem for å demonstrere hvordan kirkens syn ble trukket inn. Ingeborg Boye skrev 23. juni 1931 om et rundskriv fra paven om ekteskapet, og om hvordan paven anså *alle* preventive midler som et brudd på guds ord og naturens lov. Paven så ingen grunn til å avbryte et svangerskap selv om det ville gå utover mor eller barn, da det uansett var en synd. Når det kom til argumenter for kvinners frigjøring, ble det avfeid som grunnlag, da “den sosiale, økonomiske og fysiologiske emansipasjon er ingen sann frigjørelse og har intet å gjøre med den fornuftige og opphøide frihet, som tilkommer en kristen kvinne og hustru i hennes edle kall”.¹⁵⁸ Når det gjaldt kastrering eller sterilisering, ville ikke paven godkjenne det, selv som straff. Boye var delvis enig i pavens uttalelser, men anså det som trist at kvinners emansipasjon ikke ble ansett som et ledd i menneskehetens utvikling og mente det var ansvarsløst å tillate åndssvake individer å sette barn til verden etter humane og vitenskapelige oppfatninger.¹⁵⁹ Delte Schous denne oppfatningen?

I sitt innlegg viste Schous en tydelig frustrasjon over at fosteret var blitt omtalt som et rettssubjekt, en fremtidig skjebne, i henhold til foreldrene, gjennom moral og sedelighet, men ikke gjennom livets hellighet. Livet, mente Schous, var guds skaperverk, og bare Gud kan skal ta et liv. Kirken fordømte både drap og selvmord, og den samme logikken burde gjelde når det kom til fosteret som et uutviklet liv - et eget vesen avhengig av mors kropp, ikke bare som en del av hennes kropp.¹⁶⁰ Samtidig delte han Boye, Anker, Erichsen og Isachsens syn på sterilisering av “mindreverdige individer”. Sterilisering på eugenisk indikasjon viste seg dermed som en relativt anerkjent metode innenfor det religiøse miljøet, til tross for deres syn på alt liv som hellig og ukrenkelig. For svært unge piker, ved voldtekt eller personer med sinnssykdom, anså Schous abort som akseptabelt. Ugifte, enker eller gifte kvinner som begikk en feil skulle derimot ikke få den samme behandlingen. De måtte ta ansvar for sine handlinger, da sosiale indikasjoner ikke kristelig sett ga grunnlag for svangerskapsavbrudd.

¹⁵⁸ Ingeborg Boye, “Pavens encyklika om ekteskapet sett gjennom norsk og italiensk temperament”, *Norges Kvinder*, 23.06.1931, s.1.

¹⁵⁹ Ibid.

¹⁶⁰ Det frivillige Kirkeråd, 1931, s.16.

Schous var krass i sin kritikk mot abortsøkende kvinner gjennom hans uttalelser om at abort ville senke folkets moralske og sedelige bevissthet, fordi respekt for livet ville gi styrke i vanskelige situasjoner og gi folkekarakteren en reising.¹⁶¹ Likevel ble medisinske indikasjoner anerkjent for å redde “verdifulle liv” dersom det ble nødvendig.¹⁶² Uttalelsen kan tolkes som en erkjennelse av at mors liv veide tyngre når det kom til stykke.

Utenom artiklene trukket frem her, enkelte artikler fra debatten om legekomiteens innstilling og noen små notiser uten særlig relevans, forekommer det svært lite argumentasjon begrunnet med kristent livssyn eller religion. Generelt moraliserende argumenter og forebyggende arbeid blir i mye større grad vektlagt. I forhold til hvor sterk motstander kirken var, og fremdeles er, av abort, var det overraskende hvor lite gjennomgående religion ble trukket frem i kildematerialet fra perioden. Kirken og dens tanker var brukt langt mindre i denne tidsperioden enn jeg i utgangspunktet hadde trodd, tatt i betraktning deres urokkelige standpunkt i saken og deres relativt sterke fotfeste i folkesjelen. Det var en interessant observasjon, da avisen kunne valgt å bygge argumentasjonen sin tydeligere på kristen verdi og moral enn de virker å ha gjort. Ifølge Kari Tove Elvbakken var det først utover 1930-tallet at motstanden til abort ble tydelig, da særlig blant kristne organisasjoner.¹⁶³ Den sporadiske bruken av religiøse argumenter kan dermed muligens skyldes at den kristne motstanden enda ikke hadde fått organisert seg.

Man kan også merke seg hvordan innlegget om paven rundskriv presenterte et mer konservativt perspektiv enn avisen, i den forstand at paven avviser alle former for prevensjon. Flertallet av skribentene publisert i avisen, også innlegg fra avisen selv, støttet bruk av preventive midler og sterilisering for å unngå uønskede svangerskap. I likhet med dem tok også Agnes Martens opp tråden med sterilisering av mindreverdige individer, og beskrev det som å stoppe “ugresset” som kan føre til “folkeselv mord”.¹⁶⁴ Men Boye og Schous’ innlegg hadde en nærmest fordømmende tone og omhandlet abort som en moralsk gal handling, var Agnes Martens Sparres innlegg om “Moderne rettsbevissthet og fødselsregulering” mer rettet mot abort som et symptom på et sosioøkonomisk samfunnsproblem som måtte reguleres.

¹⁶¹ “Abortus Provocatus. Advokat Aage Schous’ foredrag på kirkemøte”, *Norges Kvinder*, 27.10.1931, s.4.

¹⁶² Det frivillige Kirkeråd, 1931, s.18.

¹⁶³ Lilleslått, 2019.

¹⁶⁴ Agnes M. Sparre, “Moderne rettsbevissthet og fødselsregulering”, 08.08.1930, s.1 og s.4.

Martens ideer følger Ella Ankers tanker, men hun mente loven var et utopi basert på kristne idealer som ikke lenger stemte overens med moderne menneskers rettsfølelse.¹⁶⁵ En slik tankegang kan delvis forklare de økende aborttallene samt den sterke motstanden mot abort fra kristent hold, ettersom den satt deres livssyn og verdier i tvil. Samtidig er det verdt å merke seg hvordan Martens ikke støtter abort, til tross for at hun anerkjente at den gjeldende loven ikke lenger gjenspeilet befolkningens behov og juridiske vurdering.

Fikk abortforkjempere den samme mediedekningen?

I artikkelen “Hvad vi ønsker for vort blad”, publisert i 1921, uttrykte Ragna Nielsen et ønske om at bladet skulle tørre å trosse opinionen, være tolerant overfor andres meninger og la dem komme til ordet.¹⁶⁶ Ragna Nielsen var en av avisens grunnleggere og kvinnesaksforkjemper, og i tråd med hennes ønske ble artikler fra begge sider av abortsaken representert. Med det mener jeg at personer som Ella Anker og Karl Evang fikk sine artikler publisert, samt at både Erichsens og Andersens forslag ble presentert grundig til avisens lesere. Det er likevel viktig å ikke glemme at en avis skriver nettopp for sine lesere; ikke bare for å informere, men gjerne også for å influere.

Ved flere anledninger publiserte *Norges Kvinder* notiser om organisasjoner av diverse størrelser som erklærte sin støtte til Ella Ankers eller Louise Isachsens syn på abort. Innleggene var små og bestod gjerne bare av en overskrift, men budskapet var klart. Organisasjoner som Kirkekomiteen i Oslo, Sortlands Hjemmets Vel og Hjemmenes Vels landsforbund gikk offentlig ut og sa seg enig med Anker og Isachsens, og takket dem for deres innsats i kampen mot abort.¹⁶⁷ I tillegg til organisasjoner, ble også offentlige personers meninger trukket inn i lignende støtteerklæringer. Dette inkluderte Marta Steinsvik som kalte Anker for “Norges våkne samvittighet” og takket for hennes uttalelser mot avkriminalisert abort og legalisert barnemord.¹⁶⁸ Steinsvik var kjent som kvinnesaksforkjemper og forfatter,

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ Ragna Nielsen, “Hvad vi ønsker for vort blad”, *Norges Kvinder*, 15.03.1921, s.1.

¹⁶⁷ “Sortland Hjemmets Vel tar bestemt avstand fra abortus provocatus”, *Norges Kvinder*, 17.02.1931, s.2. | “Abortus provocatus på kirkemøtet i Oslo”, *Norges Kvinder*, 23.10.1931, s.2. | “Hjemmenes Vels landsforbund vedtar tilslutning til dr. Isachsens forslag om abortus provocatus”, *Norges Kvinder*, 02.06.1931, s.1.

¹⁶⁸ Marta Steinsvik, “En takk til Ella Anker”, *Norges Kvinder*, 08.07.1930, s.1.

men huskes kanskje best i senere tid som en av Norges mest fremtredende antisemitter.¹⁶⁹ Mine undersøkelser viser at lignende støtteerklæringer fra forsvarerne av abortliberalisering ikke forekom. Ingen innlegg til støtte for liberalisering var hentet inn med intensjon om å vise begge sider av sakens kjerne. Ingen støtteerklæringer fra tilhengere av Tove Mohr eller Kristen Andersen ble publisert. Artikler publisert med en positiv innstilling til abort virker å være bare inkludere det mest nødvendige, som legekomiteens innstilling og svært sentrale innlegg i debatten fra prominente aktører, som vist tidligere i kapittelet. Og ofte ble det fulgt opp av en motsigelse eller et kritisk innlegg.

I enkelte tilfeller ble det også konkretisert at avisen etterspurte uttalelser fra enkeltpersoner, som de etter all sannsynlighet var klar over at delte deres syn på abort. Et slikt eksempel var Ester Mejdell, som spesifikt ble spurt om en uttalelse mot nye lovforslag. I hennes artikkel, publisert 08. april 1931, konstaterte hun sin avsky mot svangerskapsavbrytelse, og hun argumenterer mot abort på bakgrunn av hvordan hun hyllet kvinnens morskall og menneskeverdet til fosteret. Dermed er hun i stor grad enig med Ella Anker og avisens holdning til saken. Som jeg har gjort rede for tidligere i kapittelet anså også hun morsrollen som opphøyd og som kvinnens viktigste oppgave i livet, samtidig som de mente løsningen på problemet ikke var abort, men (økonomisk) støtte fra samfunnet. En økonomisk støtte i form av mødrelønn eller barnetrygd var en ide som ble trukket frem av både forkjempere og motstandere. Det fantes, slik vi så i Evang og Ankers diskusjon, en enighet om at mødre og barns levekår ikke var tilstrekkelig ivaretatt av staten og samfunnet. Ankers engasjement og arbeid gjorde at hun i senere tid ble kalt “barnetrygdens mor”.¹⁷⁰

Enda et perspektiv i debatten som Mejdell delte med Anker var hennes tanker rundt sterilisering. Hun så også sterilisering som en bedre, mindre inntrengende og mer langsiktig løsning for utslitte mødre, enn abort. Etter hennes mening innebar sterilisering mindre risiko for kvinnen fordi det var brutalt for hele kvinnekroppen å avbryte et svangerskap, da den ville begynne å forandre seg i forberedelse til graviditeten. Mejdell talte sterk i mot å gjøre det lovlig å forgripe seg på sin egen kropp ved å forhindre nytt liv. I stedet mente hun samfunnet burde styrke mødrenes stilling, slik at de “trygt og rolig kan gå til sin viktigste oppgave”.¹⁷¹

¹⁶⁹ Skogstad, snl.no, 2020.

¹⁷⁰ Høyer, NBL.no, 2009.

¹⁷¹ Ester Mejdell, “Abortus provocatus”, *Norges Kvinder*, 08.04.1931, s.1.

Til tross for en skjevhet i mediedekningen var det likevel ikke slik at debatten ble fremstilt utelukkende fra motstandernes side. Som nevnt tidligere ble Mohrs og Andersens forslag presentert og utredet, og både de og Evang fikk publisert sine gjensvar i avisen. Det var dermed ikke slik at én side av saken ble fullstendig oversett, men det var likevel en så markant forskjell i fordelingen i mediedekning at det kan tolkes som bevisst forsømmelse til fordel for avisens egne synspunkt. Man kan spekulere i om avisen indirekte ignorerte Ragna Nielsens mål om toleranse og inkludering av alles meninger, ved å utelukkende publisere hvilke foreninger og offentlige personer som støtter deres eget syn på abortsaken. Det kan selvsagt hende at abortforkjempere selv har valgt å publisere sine innlegg i et medium mer i takt med deres eget syn. Blant annet hadde bladet *Arbeiderkvinnen* et tydelig standpunkt i kampen mot §245, og var et medium mye brukt av abortforkjempere.¹⁷² Ettersom de foreliggende artiklene er mitt kildegrunnlag for denne oppgaven, må jeg ta utgangspunkt i hva kildene viser, og kan bare spekuleres i hvordan *Norges Kvinders* mediedekning ble som den ble. Dersom man ser den manglende dekningen i sammenheng med hvordan avisen mer eller mindre bevisst har hentet inn støtteerklæringer og moraliserende meninger til fordel for abortmotstanden, taler det for at kvinnene bak avisen ønsket å skape et negativt syn på liberalisering av abort og §245.

2.5 Strengere straff og skjerpet håndheving av §245

Det siste tema som markerte seg ut i undersøkelsene mine var straff i abortsaker. Etter en domfellelse i mai 1933 av en 70 år gammel mann som hadde utført illegale aborter, skjedde det et tydelig skifte i avisens vinkling på abortsaken. Gjennom 1933 fikk abortsaken relativt lite omtale i *Norges Kvinder*, og da artikkelen om dommen ble publisert, var det hele syv måneder siden abort hadde fått noe betydelige oppmerksomhet i avisen. Til tross for at det var få innlegg om abortsaken i denne perioden, er det interessant at nesten alle artiklene utelukkende tok for seg straff som tematikk, og det hele virket å ha startet med dommen i mai. Ingen av disse artiklene har kjent forfatter og jeg tar dermed utgangspunkt i at artiklene var skrevet av avisen selv og tolker dem som representable for avisens synspunkt og holdninger på tema.

¹⁷² Elvbakken, 2021, s.71.

Mannen som ble dømt var tiltalt for å ha utført fosterfordrivelsler på 70-80 kvinner over en tidsperiode på 8 år, og fikk ett år i fengsel som straff. Avisen så det som forferdelig at mannen hadde sjonglert med liv og død så lenge uten å bli stoppet, da verken han eller de involverte kvinnene hadde rett til å slukke det nye spirende livet.¹⁷³ Synet på abort som en forbrytelse mot det kommende barnet er et gjentakende poeng, og det viser seg igjen i uttalelser om at “forakten for menneskeliv stiger under denne myndighetenes omhu for forbryterne”.¹⁷⁴ Avisens synspunkt fremstår som radikalt da ordet “fosterdrap” ved flere anledninger ble brukt som synonym for abort, og de antyder at det ikke burde vises medlidenhet for den enkelte kvinne fordi det kunne utsette tusenvis av andre for selvødeleggelse.¹⁷⁵ Det drastiske språket står i noe kontrast til for eksempel Ella Ankers beherskede ordlegging og argumentasjon tidligere, til tross for at også hun var en forkjemper for kristne verdier om livets hellighet.

*“Likhet for mann og kvinne i seksuell frihet prekes og praktiserer, inntil de ulike følger melder seg og hun drives i fortvilelse til fosterdrap med ettersykdommer av alle arter”.*¹⁷⁶

Kvinnens rolle som et offer innenfor det seksuelle ble understreket og brukt som et argument for hvorfor det var nødvendig å skjerpe §245 for kvinnen og barnets beskyttelse mot alle dem som etterstrebet barnets liv. I senere utgaver ble det hevdet at den gjeldende straffeloven ikke var betryggende nok for kvinner og barn, derfor mente de at straffen for fosterfordrivelse burde skjerpes og krevde en effektiv gjennomføring av loven.¹⁷⁷ Straffen ble ansett som alt for lav, ettersom de fleste bare ble dømt for minstekravet på fengsel i 21 dager for en handling avisen anså som stor synd.¹⁷⁸ I tillegg påstod avisen at det i hovedsak var hjelperne som ble dømt mens kvinnene gikk fri, noe de slo fast at bidro til å senke hennes menneskeverd ved å frita henne for ansvar i livet.¹⁷⁹ Dette er interessant ettersom det delvis motstrider synspunktet om kvinnen som for naiv til å kunne ta selvstendige valg når det kommer til svangerskapet. De ønsket altså å holde kvinnen ansvarlig for en abort de i utgangspunktet ikke mente hun kunne ta stilling til selv. De omtalte i flere artikler de

¹⁷³ “Den store fosterfordrivelsessak pådømt”, *Norges Kvinder*, 26.05.1933, s.2.

¹⁷⁴ “Loven om fosterdrap må håndheves!”, *Norges Kvinder*, 01.12.1933 s.1.

¹⁷⁵ *ibid.*

¹⁷⁶ “Den nuværende straffelov”, *Norges Kvinder*, 16.06.1933, s.6.

¹⁷⁷ “Den nuværende straffelov er ikke betryggende for kvinner og barn”, *Norges Kvinder*, 02.06.1933, s.1.

¹⁷⁸ “Den nuværende straffelov”, *Norges Kvinder*, 16.06.1933, s.1 og s.6.

¹⁷⁹ “Vi krever at rettspleien skjerpes for forbrytelser mot §245”, *Norges Kvinder*, 08.09.1933, s.1.

abortsøkende kvinnene som “piker” og “offer”, og viste gjennom ordvalg et kvinnesyn som minimerer dem.

Kvinnesynet ble satt på spissen da abortsøkende kvinner ble fremstilt nærmest som et monster som forrådde sin natur. I en artikkel ble kvinnen beskrevet som et hellig legeme, betrodd med oppgaven om å hjelpe det nye barnelivet til verden, men som lot seg brukes til fosterdrap, unnskyldt med den frekke frasen “vi har lov til å gjøre med vårt legeme hva vi vill”.¹⁸⁰ Avisen så det som maktmisbruk fra kvinnens side å drepe livet i magen. En slik holdning til liv var rettsstridig og burde straffes, ettersom lovbestemmelsen var et uttrykk for samfunnets vilje om å beskytte menneskeliv og en slapp rettspleie ville være villedet barmhjertighet og føre til økt kriminalitet (abort). De fryktet hvordan det ville påvirke ungdommens sunnhet og moral.¹⁸¹

Det er uklart hvorfor alle artikler angående abortsaken i 1933 omhandlet straff og kritikk til den slappe oppfølgingen av §245, men argumentasjonen viste klare linjer i avisens synspunkt på straffeloven, og også på kvinner generelt. Det er verdt å merke seg hvordan avisen som ønsket å gi kvinner “*større magt og indflydelse for kvinderne i kommune og stat*”, likevel ikke ønsker å gi kvinnen større makt og innflytelse over sin egen kropp og seksualitet, da dette strider mot deres arbeid mot den “sænkede moral”, “et renere og bedre samfund”, samt “en skjærpet retsopfatning i sædelighetssaker”.¹⁸² Avisen gjorde opprop for en strengere straff ved illegale aborter fordi de mente dette var kvinnens beste alternativ til rettsbeskyttelse for både seg selv og det spirende livet. Samtidig nedvurderer de kvinnens evne til å selv vurdere ved å betvile hennes evne til å selv ta valget om å gjennomføre et svangerskap. Det kan spekuleres i om denne forskjellen grunner i et klasseperspektiv, og at avisen i realiteten kjempet for frihet og rettigheter for kvinner fra sin egen stand og problemene fra deres hverdag. På den annen side viste de kraftig motstand i abortsaken; en sak som gjerne rammet kvinnene fra og andre med mindre ressurser enn borgerklassen. Abortdebatten i *Norges Kvinder* bærer preg av å prate om “de andres” problemer, og ikke deres egne.

¹⁸⁰ Ibid.

¹⁸¹ “Vi krever at rettspleien skjerpes for forbrytelser mot §245”, *Norges Kvinder*, 08.09.1933, s.3.

¹⁸² “Vort program”, *Norges Kvinder*, 15.03.1921, s.1.

2.6 Konklusjon

Dette kapittelet har undersøkt hva *Norges Kvinder* vektla i abortdebatten mellom 1930-1933, og hvordan den ble fremstilt gjennom avisens publikasjoner. Mens artiklene fra 1930-1931 var mer knyttet til begivenheter i samtiden, som legeföreningens årsmøte og Det medisinske selskapets møte, var artiklene mer sporadiske i tematikk og hyppighet de neste to årene. I 1933 ble det for eksempel et enormt fokus på straff i sammenheng med abortdebatten, og samtidig begynte ordet 'fosterdrap' å gjøre seg gjeldende hos aktører som Ella Anker.

Et interessant funn i kapittelet er det tradisjonelle borgerlige kvinnesynet som låste kvinnen til morsrollen, i kombinasjon med en aktiv kvinnekamp for like rettigheter og yrkesmuligheter. Flere av aktørene som uttalte seg i saken avviste abort fordi de mente kvinnens viktigste oppgave i livet var å bli mor og å ta vare på barna. De ønsket derfor at det heller skulle arbeides med de generelle levekårene gjennom sosiale og økonomiske tiltak som morslønn og barnetrygd. Både forkjempere og motstandere så den økonomiske nøden i samfunnet som hovedårsaken bak de økende aborttallene, og mente derfor det var viktig å sette inn tilstrekkelige tiltak for å bedre levekårene. Det ville føre til at flere så muligheten til å beholde barnet og dermed minske behovet for aborter på sosiale eller utvidet medisinske indikasjoner.

Deler av motstanden i *Norges Kvinder* var begrunnet i synet på straffelovens §245 som en sikkerhet for kvinne og barn. Uten lovens beskyttelse ville kvinnen enkelt bli offer for å presses til å ta abort. Argumentet antydte at man ikke trodde kvinnen var i stand til å ta vare på seg selv og ta selvstendige valg uten loven som en sikring for mannens ansvar overfor henne og det kommende barnet. Man fryktet også at enklere tilgang til inngrepet ville senke seksualmoralen og føre til usedelig oppførsel blant ungdommen. Dersom et fritt seksualliv ikke hadde konsekvenser ville antall løse forhold øke og lede folket inn i "seksuelt kaos", ble det hevdet.

Avisens motstand mot abort var uttalt helt fra starten av og gjorde seg spesielt tydelig gjennom hvordan den brukte publikasjonene til å støtte opp om deres eget syn. Det ble trykket en overvekt av artikler som var negative til liberalisering av abort og forslag som antydte en større abortfrihet. Den strategiske innhenting av meninger og støtteerklæringer

fra både organisasjoner og enkeltaktører ble brukt til å fremstille avisens synspunkter i saken som den dominerende opinionen i samfunnet. I tillegg til artikler og innlegg som moraliserte mot abortliberalisering, har analysen avdekket et mønster i hvordan avisen responderte på artikler som ikke delte deres tanker. Artikler som var positivt til abortliberalisering ble nesten utelukkende kritisert eller satt opp med et motsvar som demonstrerte avisens perspektiv. Ved å gi seg selv siste ordet og systematisk kritisere liberaliseringsforsøk, viste avisen at de hadde en agenda om å skape og forsvare et negativt syn på det.

Kapittelet viser at avisen ble brukt som et talerør for abortmotstanderne og ikke var den åpne plattformen som den hadde satt seg som mål om å bli i 1921. Selv om avisen i sin første utgave hadde som mål å være en avis åpen for alles meninger uten politisk tilknytning, viste dens artikler og publiseringer en annen holdning. Debatten ført i *Norges Kvinder* presenterte i hovedtrekk en tradisjonell borgerlig tilnærming til problematikken og hadde lite til overs for tanken om enklere tilgang til fosterfordrivelse. Gjennom denne tilnærmingen tok avisen avstand fra perspektivet som dominerte innenfor partier som Arbeiderpartiet og Norges Kommunistiske Parti (NKP), som begge gikk inn for en liberal abortlov. De borgerlige kvinnene bak *Norges Kvinder* stilte seg bak Isachsens og mindretallet (Erichsen) fra Straffelovskomiteens restriktive lovforslag basert på deres kristne livssyn og respekt for fosterets rett til liv.

Samtidig åpnet Isachsens forslag abortdebatten for spørsmål om sterilisering. Hennes forslag om sterilisering av "mindreverdige" på eugenisk indikasjon fikk støtte fra flere kjente aktører; og faktisk var det overraskende mange av dem som også delte hennes kristne vurdering av livets ukrenkelighet. Til tross for at argumentasjon på religiøst grunnlag er lite tilstede i denne tidsperioden, er det bemerkelsesverdig at ingen av aktørene selv har reflektert over om det ikke også var galt å "drepe" fosteret dersom det var forventet å være sykt? Satt på spissen, kan det se ut som om livet bare var ukrenkelig dersom det var av en viss kvalitet. Selv om ingen sier dette direkte.

3. Den organiserte motstanden mot abort tar form, 1934-1935

Dette kapitlet vil undersøke hvordan abortsaken ble omtalt i *Norges Kvinder* i tidsperioden 1934-1935. Spørsmålene jeg søkte svar på i forrige kapittel vil også være aktuelle i her: Hvilke argumenter og tanker formidles? Hvordan utvikler debatten seg i disse årene? Hvem er det som deltar i debatten? I tillegg vil det være interessant å se på hvordan debatten i denne perioden skilte seg fra den forrige, og eventuelt hva det var som kan ha forårsaket disse forskjellene.

Kapitlet tar for seg fire tematikker som jeg ser som karakteristiske for publikasjonene i den aktuelle tidsperioden. Avisen var spesielt aktiv i abortsaken på denne tiden, og fra juli 1934 til mars 1935 ble abort nevnt i nærmest hver eneste utgave. Spørsmålet ble tatt opp i hele 40 av 55 utgaver i 1935. Til forskjell fra forrige tidsperiode, var artiklene fra 1934-1935 mindre preget av samtidige begivenheter, men handlet i større grad om diskusjonen rundt de moralske og etiske prinsippene. Derfor ser jeg det som hensiktsmessig at dette kapitlet følger en mer tematisk inndeling, slik at avisens meninger og synspunkter tydeliggjøres. Kapitlet vil ta for seg Straffelovskomiteens lovforslag fra 1935, det kristne perspektiv på abortsaken, kampen for doktor Louise Isachsens lovforslag, og til slutt ønsket om skjerpet rettspleie for §245.

3.1 Straffelovskomiteens innstilling om forandring av §245

Sommeren 1934 ble abortdebatten trappet opp i offentligheten. Venstreregjeringen Mowinckel III hadde bedt fire leger og fire jurister om å begynne arbeidet med en ny norsk abortlov, og i juni samme år ble forslaget deres sendt til Odelstinget, som oversendte forslaget til regjeringen. "De åtte" bestod av kirurgene Kristen Andersen, Hj. Schilling, Sofus Widerøe og Kristjar Skajaa fra legenes side, og fra juristene stilte høyesterettsdommere Thomas Bonnevie og Harald Nørregård, og juristene Carl Hartmann og Jens Michael Lund. Legene var alle for en liberalisert tilnærming til abortspørsmålet, og Elvbakken mener det var rimelig å anta at også juristene forventet at regjeringen tok sikte på en liberal abortlov.¹⁸³ Hun mener

¹⁸³ Elvbakken, 2021, s. 83.

utvelgelsen av kjente og liberale leger og jurister kan ha vært et uttrykk for regjeringens ønske om en friere abortlov.¹⁸⁴

De åtte ønsket også en utvidet tilgang til lovlig abort slik at loven samsvarte med den praksis som hadde gjort seg gjeldende blant legene.¹⁸⁵ Straffetrusselen gjennom §245 var ikke effektiv og var ikke til hinder for abortene, men hindret heller legenes mulighet til å hjelpe og sendte kvinnene til det illegale abortmarkedet og kvakksalverne.¹⁸⁶ De åtte foreslo at bare aborter utført av kvakksalvere og usakkyndige skulle straffes, mens inngrep utført av leger skulle bli straffri. Til tross for at de innså at dette kunne føre til utglidninger av seksualmoralen og flere løse forhold, mente de at fordelene ved en slik tilnærming var flere enn ulempene.¹⁸⁷ *Norges Kvinder* var raskt ute med en protest mot forslaget. Hensikten var å endre abortloven, og ettersom De åtte ønsket å åpne for abort på sosial indikasjon, mente avisen at de i realiteten foreslo å gi enhver lege retten til å foreta fosterdrap på anmodning. Avisen mente forslaget strakk seg alt for langt og brøt med det juridiske vernet av livet på dets mest sårbare. Ansvar for den “moraliske utglidningen” rundt fosterfordrivelse lå på leger og juristers slappe gjennomføring av gjeldende lov, og avisen anklaget dem for å ha samarbeidet med pressen for å bryte ned lovens moralske autoritet.¹⁸⁸

5. juli 1934 nedsatte Justisdepartementet en straffelovskomite som skulle lage et forslag til en egen lov om svangerskapsavbrytelse. Komiteen bestod av lege Ingeborg Aas, lege Tove Mohr, dr. med. Kristjar Skajaa, riksadvokat Haakon Sund og sorenskriver og høyesterettsdommer Erik Solem.¹⁸⁹ Regjeringen oppnevnte altså Aas, Mohr og Sund som alle var offentlig kjent for sin liberale tilnærming til abortsaken. Straffelovskomiteens sammensetning kan tolkes som at venstre regjeringen hadde et ønske om et liberalt abortforslag, til tross for at de ikke hadde programfestet et slikt ønske.¹⁹⁰ Sammensetningen ble møtt med protester fra både medisinske, juridiske og religiøst hold, nettopp fordi alle var kjente for sin støtte til liberalisering av §245. *Norges Kvinder* kritiserte mangelen av representasjon fra dem som var enige med Louise Isachsens forslag, som Harald Natvig,

¹⁸⁴ Elvbakken, 2021, s.84.

¹⁸⁵ Aanesen, 1981, s.146 og s.147.

¹⁸⁶ Forslag, 1934, s. 3-4.

¹⁸⁷ Forslag, 1934, s. 5.

¹⁸⁸ “Vi protesterer mot de 8 legers og juristers forslag”, *Norges Kvinder*, 06.06.1934, s.1.

¹⁸⁹ *ibid.*

¹⁹⁰ Elvbakken, 2021, s. 85.

Anton Sunde eller Augusta Rasmussen. De tok alle bestemt avstand fra fri abort. I tillegg ytret de et ønske om utvidet representasjon fra andre yrkesgrupper enn leger og jurister, ettersom abortspørsmålet var viktig og måtte belyses fra alle sider.¹⁹¹ De anmodet departementet å supplere komiteen med noen som representerte folkets rettsbevissthet og en annen livsvurdering enn de valgte leger og jurister.¹⁹² “Vi vil innstendig henstille til regjeringen å innta i komiteen representanter for dr. Louise Isachsen forslag, som representerer det kristne livssyn”.¹⁹³

Avisen publiserte ved flere anledninger innlegg om andre personer og organisasjoner som delte deres syn på komiteens sammensetning. Blant annet hadde Norges Bondelag sendt et skriv til Justisdepartementet, hvor de var kritisk til utvelgelsen av medlemmer til komiteen. De mente det var synd det ikke var plass til noen med en annen oppfatning - den oppfatning som deles av folket og leger, og delte avisens ønske om representanter for Isachsen og mindretallet fra 1930.¹⁹⁴ Norges Kirkelige landslag sendte også en henvendelse til Justisdepartementet for å klage på sammensetningen av komiteen fordi de mente den måtte bli mer allsidig slik at dens objektivitet ikke kunne betviles.¹⁹⁵ Også Stian Erichsen (fra legekomiteens arbeidskomite) og Kristine Munch var enig og ble trukket frem i *Norges Kvinder*. Munch var blant Norges første kvinnelige kirurger og var en fremtredende aktør i abortsaken disse årene. Andre organisasjoner som også protesterte inkluderte Fedrelandslaget, bondeorganisasjoner og kvinner fra den borgerlige kvinnebevegelsen.¹⁹⁶ *Norges Kvinder* tok på seg mye av æren for at det hadde kommet inn så mange protester fordi den mente den hadde reist kravet og oppmuntret andre til å snakke ut. Det kristne folk ville ikke la regjeringen avgjøre en så viktig sak uten å ta hensyn til deres livssyn.¹⁹⁷

Til slutt bøyde regjeringen seg for protestene og utnevnte tre nye medlemmer til Straffelovskomiteen. De nye medlemmene var høyesterettsadvokat Aage Schou, Stian

¹⁹¹ “Vi vil bevare lovens vern om moderskapet”, *Norges Kvinder*, 27.07.1934, s.1. | “Vi krever at den kristne livsvurdering og folkets almindelige rettsbevissthet skal representeres i komiteen”, *Norges Kvinder*, 13.07.1934, s.1.

¹⁹² “Straffelovens §245”, *Norges Kvinder*, 17.08.1934, s.2.

¹⁹³ “Vi krever at den kristne livsvurdering og folkets almindelige rettsbevissthet skal representeres i komiteen”, *Norges Kvinder*, 13.07.1934, s.2.

¹⁹⁴ “Norges Bondelag henvender seg til Justisdepartementet”, *Norges Kvinder*, 03.08.1934, s.1.

¹⁹⁵ “Abortus provocatus, henvendelse fra Norges kirkelige landslag”, *Norges Kvinder*, 14.09.1934, s.2.

¹⁹⁶ Elvbakken, 2021, s.87.

¹⁹⁷ “Regjeringen bøier sig for den voksende opinionen”, *Norges Kvinder*, 26.10.1934, s.1.

Erichsen og Kristen Andersen. *Norges Kvinder* spekulerte i ett innlegg om Andersen var inkludert for å sikre overtall av dem som ønsket liberalisering.¹⁹⁸ Både Schou og Erichsen var, som vist i forrige kapittel, imot liberalisering av loven, og skulle her presentere motstandernes synspunkt i Straffelovskomiteen. Til tross for de forskjellige oppfatningene av abortspørsmålet, var de enige om at situasjonen i samfunnet gjorde en ny abortlov nødvendig, men de kunne ikke enes om løsningen.¹⁹⁹ Schou og Erichsen var i stor grad enig med Isachsens forslag og dannet et mindretall hvor de foreslo å opprettholde den gjeldende lov, men minsket maks-straffen for kvinner fra tre til ett år. De ønsket bare å åpne for abort ved medisinske indikasjoner, blodskam, voldtekt eller annen grov krenkelse av kvinnens kjønnsfrihet, i tillegg til eugenisk indikasjon ved sinnssykdom eller legemlig sykdom. Etter mindretallets vurdering ville de sosiale og humanitære indikasjonene fungere som et skråplan hvor legene ville skli inn i full abortfrihet.²⁰⁰

Flertallet ønsket en lov som viste forståelse for ugifte kvinners vanskelige situasjon. De anerkjente at liberalisering av abort kunne føre til utnyttelse av kvinner og nedgang i fødselstall, samt at det fantes en bred religiøs motstand i folket. Likevel så de ikke innvendingene som alvorlige nok til å la vær å fremme forslaget.²⁰¹ De ville tillate abort ved medisinske, etiske og eugeniske indikasjoner, samt humanitære eller sosiale hvor svangerskapet kunne «føre til en stor og langvarig lidelse for kvinnen eller for barnet eller hensette noen av disse i nød som ikke kan avhjelpes på annen måte ved midler som has for hånden».²⁰² Forslaget viderebrakte argumenter både fra legeföreningens arbeidskomite i 1930 og De åttes forslag året i forveien. *Norges Kvinder* mente forslaget åpnet for ungdommens selvødeleggelse til tross for at det var ment å ramme kvakksalverne. Det brøt med folkets moralske grunnsyn på vern om menneskelivet ved å innføre statsbeskyttet fosterdrap som ville føre til prostitusjon og seksuelt kaos. Avisen kritiserte forslaget for å være utydelig, og dermed åpnet for tolkninger, i motsetning til Isachsens forslag, som de mente hadde klare og

¹⁹⁸ Schruppf, 1984, s.39.

¹⁹⁹ Innstilling nummer 1 fra den av Justisdepartementet den 5. juli 1934 nedsatte komite, s.5.

²⁰⁰ "Straffelovskomiteens innstilling om fosterdrap", *Norges Kvinder*, 07.06.1935, s.1 og s.2.

²⁰¹ Innstilling nummer 1 fra den av Justisdepartementet den 5. juli 1934 nedsatte komite, s.82-98.

²⁰² Elvbakken, 2021, s.95.

bestemte indikasjoner.²⁰³ Også Stavanger bidpedømmeråd protesterer mot flertallsforslaget til revisjon av §245.²⁰⁴

En annen yrkesgruppe som var skeptisk til flertallets lovforslag var sykepleierne. I et innlegg skrevet av sykepleiernes tillitskvinner i *Norges Kvinder*, ble det rettet kritikk mot at de ikke var gjort kjent med forslaget, men hadde måttet underrette seg gjennom media. Sykepleierne mente komiteen ikke hadde tatt hensyn til dem og deres rolle i abortsaken. Det måtte avklares om de skulle tvinges til å delta, straffes, eller måtte fratse sin stilling om de ikke ønsket å medvirke av samvittighetsgrunner til abort på sosial eller humanistisk indikasjon.²⁰⁵ Dette var første og eneste gang i oppgavens aktuelle tidsperiode, at et innlegg i avisen foreslo at helsepersonell kunne avstå fra å hjelpe med inngrepene dersom det ble åpnet for liberalisering av abort.

Til tross for det omfattende arbeidet for en ny abortlov, ble det ikke fremlagt et lovforslag. Forskningslitteraturen mener det skyldtes kriseforliket som fant sted samme år som Straffelovskomiteens innstilling forelå.²⁰⁶ Innenfor Arbeiderpartiet, som da var kommet i regjering, fantes det stor støtte for en liberalisert abortlov, men partiet satt i en mindretallsregjering som var avhengig av støtte fra Bondepartiet for å få gjennomslag. Bondepartiet var plassert på den religiøse siden av debatten og var sterkt imot lovendringen og Arbeiderpartiet ønsket ikke å utfordre velgerne og det borgerlige flertallet på Stortinget ved å fremme et radikalt lovforslag.²⁰⁷ Aanesen beskrev abortsaken som “politisk sprengstoff”, og mente det var grunnen for at lovforslaget aldri behandlet noe sted.²⁰⁸ Internasjonalt gikk arbeiderbevegelsen inn for fri abort, men på grunn av kriseforliket og behovet for politiske støttespillere, kunne Ap risikere å tape oppslutning dersom de fremstod som radikale.²⁰⁹ Mange historikere har omtalt situasjonen som Arbeiderpartiets svik mot kvinnene i Norge.²¹⁰ Kari-Tove Elvbakken publiserte i 2021 et omfattende arbeid om *Abortspørsmålets Politiske Historie*, hvor hun talte imot denne oppfatningen. Hennes analyse

²⁰³ “Det nordiske juristmøte i Oslo”, *Norges Kvinder*, 17.08.1934, s.1.

²⁰⁴ “Stavanger bispedømmeråd protesterer mot flertallsforslaget til revisjon av paragraf 245”, *Norges Kvinder*, 19.07.1935, s.6.

²⁰⁵ “En av sykepleierskenes tillitskvinner protesterer mot lovkomiteens flertallsinnstilling”, *Norges Kvinder*, 28.06.1935, s.3.

²⁰⁶ Blom, 1980; Aanesen, 1981; Schrupf, 1984.

²⁰⁷ Lønnå, 2019.

²⁰⁸ Aanesen, 1981, s.179.

²⁰⁹ Danielsen, 2013, s.269.

²¹⁰ Elvbakken, 2021, s. 80.

viste hvordan regjeringen hadde arbeidet for å legge til rette for utredelsen av en liberalisert abortlov. Hun mener regjeringen gjorde det både gjennom å velge ut komiteemedlemmer som var kjent for å støtte saken, og gjennom å la vær å fremme forslag om restriktiv tilgang til abort da det lå an til å sikre flertall på Stortinget.²¹¹

3.2 Kristenfolket samler seg mot abortfrihet

Motstanden fra kristent hold ble mye tydeligere enn tidligere i perioden 1934-1935. *Norges Kvinder* frontet en klar kristen profil gjennom flere store artikler som fordømte abort på religiøst grunnlag. I kapittel 2 om perioden 1930-1933 så vi at den religiøse argumentasjonen var relativt lite til stede, noe som trolig skyldtes den svake samlingen blant kristne organisasjoner. Fra midten av 1930-tallet ble det arbeidet aktivt fra flere hold for å samle hele den kristne organisasjon til kamp mot frigivelse av abort. Avisen gjorde det tydelig gjennom en rekke publikasjoner hvordan det kristne fellesskap var motstandere av abortfrihet.

*“Vi har ofte fremholdt vårt standpunkt i denne sak, [...] Fosterdrap strider mot den kristne livsvurdering og mot grunnlaget for den civilisasjon som vårt hele samfund er bygget på: beskyttelsen av menneskeliv”.*²¹²

Samlingen av motstanden fra kristent hold kan muligens spores til stiftelsen av det politiske partiet Kristelig Folkeparti (KrF) i 1933. Partiet grunnet i kristendemokratisk ideologi og hentet sitt verdigrunnlag “fra Bibelen, den kristne kulturarven og grunnleggende menneskerettigheter”.²¹³ I likhet med abortmotstanderne hadde KrF som mål å verne om kristelige og tradisjonelle moralske verdier, og det var blant annet disse verdiene som samlet dem i deres kamp mot liberaliseringen av abort. Det nye partiet sanket mange av sine velgere fra Venstre og Bondepartiet, men også andre borgerlige partier.²¹⁴

Gjennom et mangfold av både korte og lengre artikler, men også gjennom direkte støtteerklæringer hentet inn fra kristne blader som *St. Olav* og *Kristelig Ukeblad*, ble avisens støtte til den religiøse argumentasjonen åpenbar.²¹⁵ *Norges Kvinder* kritiserte åpent hvordan

²¹¹ Elvbakken, 2021, kapittel 4.

²¹² “Vi protesterer mot de 8 legers og juristers forslag”, *Norges Kvinder*, 06.07.1934, s.6.

²¹³ Garvik og Tvedt, snl.no, 2009.

²¹⁴ *ibid.*

²¹⁵ “Alle kristnes enhetsfront” og “Fra lege til barnemorder”, *Norges Kvinder*, 27.07.1934, s.6.

få andre aviser hadde tatt et standpunkt i abortsaken, da de selv mente å kjempe for “et renere og bedre samfunn, imot materialismen og den synkende moral” som de mente var bakgrunnen for mange av abortene.²¹⁶ Deres perspektiv i saken var ikke til å ta feil av etter slike uttalelser, som vist både ovenfor og her: “fosterdrap strider mot kristen moral fordi kvinnene skal ha trygghet for sitt moderskap og fordi abortfrihet er den brede vei til ungdommens ødeleggelse og kvinnens nedverdiggelse”.²¹⁷

Ella Anker satt i avisens redaksjon og var svært aktiv i abortsaken. Hennes radikale engasjement innenfor familiepolitikk kombinert med hennes tradisjonelle kristne tro viste seg som en kraft i hennes arbeid og uttalelser mot abortfrihet. Hun skrev et langt innlegg til forsvar for den kristne livsvurdering i et ekstrasnummer publisert i januar 1935. Denne utgaven var dedikert til “Vern om menneskelivets ukrenkelighet!” og bestod av fem tettskrevne sider med intervjuer, uttalelser, støtteerklæringer til Isachsens lovforslag og den kristne argumentasjon i abortsaken.²¹⁸ Ankers innlegg tok videre opp tråden om den materialistiske kultur og livets hellighet. I likhet med den kristne motstand så Anker livet som en gave gitt fra Gud; skaperen. Hun kritiserte dem som ønsket abortfrihet fordi hun så det som et forsøk på å “operere det kristne livssyn ut av landets lover”.²¹⁹ Ifølge Anker hadde debatten rundt fosterfordrivelse tvunget frem motsetninger innenfor livssyn fordi man enten trodde på en levende Gud med hensikt i alt menneskeliv, eller så trodde man på materien om livets blinde, hensiktsløse opphav og endemål. Guds rett over barnet eller menneskets drapsrett. For å spre sitt syn på abort holdt hun protestmøter mot fosterdrap i Skien, Bergen, Stavanger, Haugesund, Mandal, Kragerø, Porsgrunn, Skotfoss, Larvik, Breivik og Moss, og skrev stadig i avisen om den positive responsen og det store oppmøtet hun så på sin turne.²²⁰

En av de store skillelinjene i abortdebatten var spørsmålet om når livet oppstår, ettersom det fantes ulike oppfatninger av når fosteret ble regnet som et fullkomment menneskeliv. De kristne mente vanligvis at livet oppstod ved unnfangelse, altså i det øyeblikket kvinnens eggcelle smeltet sammen med mannens sædcelle, mens forskjemperne for abort mente fosteret først ble regnet som et barn /menneske på et senere tidspunkt i svangerskapet. Katti

²¹⁶ “Abortus provocatus”, *Norges Kvinder*, 10.08.1934, s.6.

²¹⁷ “Kvinnernes frie menneskerettigheter”, *Norges Kvinder*, 16.11.1934, s.1.

²¹⁸ “Vern om menneskelivets ukrenkelighet!”, *Norges Kvinder*, 11.01.1935, s.1.

²¹⁹ Ella Anker, “Kristendommens livsvurdering”, 11.01.1935, s.1.

²²⁰ Ella Anker, “Kristen livsvurdering - mot materialismen”, *Norges Kvinder*, 21.12.1934, s.2.

Anker Møller beskrev på et tidlig tidspunkt i abortdebatten derimot fosteret som en “plantelignende ansamling av stoff og væske i en kvinnes indre, uten følelser eller bevissthet”.²²¹ Rent biologisk er sammensmeltningen av celler starten på svangerskapet, men ikke nødvendigvis da liv oppstår. Fosteret begynner ikke å utvikle seg før slutten av 10. svangerskapsuke og det er en lang prosess frem til fosteret er levedyktig. Berit Austveg foreslår i sin bok *Abort, en etisk argumentasjon* å skille mellom bevisst og ubevisst liv.²²²

I motsetning til sin søster var Ella Anker enig i kristendommens vurdering og trakk inn bibelske historier i sine artikler for å støtte synspunktet. Hun argumenterte for at livet hadde vært ansett som hellig helt tilbake til da Moses mottok steintavlene med de ti bud fra Gud på Sinai fjellet.²²³ Budet som sa at man ikke skulle slå ihjel var en av grunnsetningene for argumentasjonen mot fosterfordrivelse blant motstanderne, og ble tolket dit hen at man heller ikke skal drepe det ufødte liv - nettopp fordi de anså det som et fullkomment menneske.²²⁴

Jon Mannsåker, prest, lærer og tidligere stortingsrepresentant for Venstre (1928-33),²²⁵ var klar i sin tale da han også uttalte seg i avisens ekstranummer: “Gud fri oss frå den ulukke, at fosterdrap vert ein allmannaveg i Noreg!”²²⁶ Ifølge Mannsåker så kristendommen en kvalitativ forskjell mellom dyreliv og menneskeliv, mens abortforkjemperne regnet fosteret som en del av dyrelivet. Han mente forkjemperne stilte spørsmål ved den kvalitative verdien av fosteret som menneske.²²⁷ Den kristne moral var en drivkraft bak mye av argumentasjonen funnet i *Norges Kvinder*. §245 hadde til hensikt å verne om menneskelivet på det mest sårbare stadium og beskytte moderskapet mot alle som skulle “etterstrebe barnet i mors liv”.²²⁸ Livet var hellig og ikke noe menneske hadde lov til å ta det. De kristne mente bare Gud var skaperen av liv, og det var en gave som skulle mottas med glede. Gud skapte livet og plantet det i mennesket, og “Mennesket medvirker som guds redskap til å frembringe den legemlige organisme sjelen trenger, men Skaperen alene fullbyrder menneskenes livgivende gjerning”.

229

²²¹ Giæver, 2005.

²²² Austveg, 2017, s.76.

²²³ Ella Anker, “Kristendommens livsvurdering”, *Norges Kvinder*, 11.01.1935, s.1.

²²⁴ Ella Anker, “Kristendommens livsvurdering”, *Norges Kvinder*, 11.01.1935, s.5.

²²⁵ Jon Jørundson Mannsåker i *Store norske leksikon* på snl.no.

²²⁶ Jon Mannsåker, “Livet er heilagt”, *Norges Kvinder*, 11.01.1935, s.4.

²²⁷ Jon Mannsåker, “Livet er heilagt”, *Norges Kvinder*, 11.01.1935, s.4.

²²⁸ “Det frivillige kirkemøtet - til det norske folk!”, *Norges Kvinder*, 11.01.1935, s.1.

²²⁹ “Mor eller mord?”, *Norges Kvinder*, 25.05.1934, s.6.

Religion og moral var en viktig del av debatten, og dersom det kristne syn på fosterdrap ble ignorert, fryktet de for hva som ville bli det neste. Ifølge kristendommen var det Guds vilje at livet skulle være ukrenkelig, et prinsipp som også gjorde seg gjeldende innenfor det juridiske rettsprinsipp og legevitenenskapen. Dette, mente de religiøse, var tydeliggjort gjennom legenes løfte om å redde liv og de strenge straffereaksjonene ved drap. Derfor ble det stilt spørsmål ved hvordan man kunne se det som riktig å drepe det ufødte liv, når ikke en gang mordere eller uhelbredelig syke ble behandlet slik. Ville drap bli løsningen på flere problemer? Om man kunne få seg til å drepe barnet i mors liv, kunne man da drepe de eldre, syke eller åndssvake neste? Det ville bli en kamp mellom liv og død, mellom kristendom og materialismen, ble det hevdet.²³⁰

Norske biskopers uttalelser ble også viet flere innlegg i disse årene. Biskopenes ytringer ble publisert i *Norges Kvinder* ved flere anledninger og var ofte preget av en konservativ og kompromissløs tone. Etter biskopenes mening kunne ikke et kristent samfunn legalisere utslettelsen av spirende barneliv, med mindre legenes faglige skjønn og samvittighet tvang hen til å berge mors liv ved å avslutte svangerskapet. Bare strengt medisinske indikasjoner ble anerkjent, i tillegg til abort ved “abnorme tilfeller” som voldtekt eller incest.²³¹ Abort på eugenisk indikasjon ble ikke nevnt fra biskopenes side, noe som mulig vitnet om ulike oppfatning også innenfor den kristne motstand. Slike faste krav var ment å avlaste legenes samvittighet ved å frigjøre legen fra subjektive vurderinger. I likhet med Isachsen mente biskopene at de sosiale indikasjonene måtte løses gjennom sosiale tiltak og midler fra staten. Biskopene uttalte:

*“Et nytt livs tilblivelse og vekst i mors liv er ikke bare en biologisk process, men en skaperakt helliget av Gud. Et angrep på barn i mors liv betyr et angrep på det som for et kristen kulturfolk må være ukrenkelig.”*²³²

²³⁰ “Det store møtet”, *Norges Kvinder*, 03.11.1934, s.5.

²³¹ “Landets biskoper mot fosterdrap”, *Norges Kvinder*, 03.11.1934, s.6.

²³² “Norske biskoper uttaler”, *Norges Kvinder*, 11.01.1935, s.1.

Den kristne motstands politiske engasjement

Selv om avisen var politisk upartisk prøvde altså den kristne motstand å påvirke politikken. *Norges Kvinder* ønsket ikke å ta side med et politisk parti fordi avisen mente politikere ofte sviktet sine løfter til velgerne, og etter egen beskrivelse nektet den å gi opp før kvinnes rettigheter var oppnådd. Avisen mente abortsaken gikk på tvers av partipolitiske grenser, og vurderte situasjonen slik at de best kunne støtte kvinnene gjennom å presse på for hensyn til de kristne livsvurderinger.²³³ Oppfattelsen av abortsaken på den måte var bare riktig om man så bort fra både arbeiderpartiet og kommunistene, og dessuten lukket øynene for at det i alle fall innen Venstre fantes flere som støttet en liberalisering av loven. Hvordan gjorde den kristne motstand sin politiske mening hørt?

I oktober 1934 satte Det kirkelige frivillige landsmøte ned en arbeidskomite som skulle stå for innsamling av underskrifter til opprop mot de radikale lovforslagene mot fosterfordrivelse. Underskriftslistene ble sendt ut til diverse organisasjoner sammen med en uttalelse fra norske biskoper og forslaget til Louise Isachsen.²³⁴ Dette var en organisasjon som var kjent for å arbeide for kristendommens stilling og folkekirkens selvstendigjørelse overfor staten.²³⁵ Organisasjonen hadde tidligere (1931) utgitt et hefte om abort, hvor den understreket at deres syn i saken bygget på den kristne etikks synspunkt. Det innebar troen på fosteret som et selvstendig, om enn uutviklet, liv selv om det var avhengig av moren for å fortsette sin utvikling. De betraktet det som kvinnens gudegitte "kallsoppgave" å bære frem barnet.²³⁶ Samtidig anerkjente organisasjonen abort i enkelte situasjoner som voldtekt, incest eller "notorisk psykisk mindreverdige personer", fordi det var "også etter vårt syn klart at der her kan foreligge tilfelle hvor abortus provocatus må ansees som etisk berettiget".²³⁷

Det frivillige kirkeråd mente abort det stred mot kristen moral og det menneskelige ansvar å tillate ubegrenset rett til fosterdrap på offentlig bekostning. Frykten for nedgang i sedelighetsmoralen var fremdeles stor og man trodde enda at fri abort ville føre til flere lettsindige forbindelser. Seksualdrift var ansett som utelukkende tilhørende det monogame ekteskapet, ellers kunne det ende som en farlig fiende for ungdommens moralske

²³³ "Kvinnenes frie menneskerettigheter", *Norges Kvinder*, 16.11.1934, s.1.

²³⁴ Schrumpf, 1984, s.37.

²³⁵ *Norges kirkelige landslag* i *Store norske leksikon*.

²³⁶ Det frivillige kirkeråd, 1931, s.12-14.

²³⁷ Det frivillige Kirkeråd, 1931, s.18.19.

ansvarsfølelse. Seksualitet skulle være menneskets tjener og ikke dens herre, da en løsere oppfattelse ville føre til en nedvurdering av den alminnelige moral og kvinnens stilling i samfunnet.²³⁸

I februar året etter, i 1935, ble de første underskriftene overlevert til stortingspresident Nygaardsvold. På det tidspunkt var det kommet inn 207 383 underskrifter samlet i 33 bind,²³⁹ men ettersom det fortsatte å komme inn underskrifter endte det med nesten 235 000 personlige underskrifter. Indremisjonens generalforsamling, en frivillig kristen organisasjon som stod for en konservativ tro,²⁴⁰ deltok med hele 30 000 underskrifter mot “drap av fosteret i mors liv” av beleilighetsgrunner.²⁴¹ I tillegg til underskriftene var det flere organisasjoner som signerte sin støtte gjennom styret. Arbeidskomiteen sendte inn underskrifter fra Norges Bondelag, Norges Husmorforbund, Norges kirkelige Landslag, flere menighetsråd, Det vestlandske Indremisjonsforbund, Det norsk-lutherske Kinamisjonsforbund og Norges Finnemisjonsselskap.²⁴² Til sammen ble det samlet inn nesten en kvart million underskrifter på en tid da den norske befolkningen over 18 år lå på ca. 1,8 millioner, og totalbefolkningen ca. 2,8 millioner.²⁴³

Oppropet viste stor oppslutning fra sanitetsforeninger og kvinneforeninger, helselag, lærerlag, ungdomsforeninger og lignende organisasjoner. *Norges Kvinder* mente oppropet vitnet om den sterke tilslutningen kristendommen hadde og hvor dypt den kristne moral var festet i befolkningens rettsbevissthet.²⁴⁴ Underskriftene ble ved flere anledninger trukket frem av avisen som et håndfast bevis på at deres syn på abort som ensbetydende med fosterdrap, hadde bred støtte i folkeopinionen.²⁴⁵ Oppropet har blitt tolket som et bidrag til klasseskillet i abortkampen, i den forstand at det i mange tilfeller var advokater, dommere, politimestre og sorenskrivere, samt fylkesleger og overleger, som ikke ønsket abortliberalisering.²⁴⁶ Det må imidlertid sies at det også fantes representanter fra disse yrkene som ønsket en liberalisert abortlov, som vist tidligere i oppgaven. Det må også poengteres at flere av de kristne

²³⁸ “Det kirkelige landslags møte”, *Norges Kvinder*, 18.05.1934, s.1.

²³⁹ “207383 protester mot lovfestet fosterdrap”, *Norges Kvinder*, 01.03.1935, s.2.

²⁴⁰ Bloch-Hoell, Hanssen og Weihe, snl.no, 2021.

²⁴¹ “Abortus provocatus”, *Norges Kvinder*, 05.07.1935, s.2.

²⁴² “Abortus provocatus. Protestene mot de radikale lovforslag”, *Norges Kvinder*, 10.05.1935, s.1.

²⁴³ Elvbakken, 2021, s.97.

²⁴⁴ “200 000 underskrifter hittil på kirkemøtets opprop”, *Norges Kvinder*, 22.02.1935, s.1.

²⁴⁵ “Sosial nød skal avhjelpest med sosiale midler - ikke gjennom fosterdrap”, *Norges Kvinder*, 22.03.1934, s.6.

²⁴⁶ Aanesen, 1981, s.150.

organisasjonene som uttalte seg imot abort, ofte representerte lekmannskristne fra lavere sosiale lag, samtidig som arbeiderkvinnene og kommunistene plasserte seg på den andre siden av debatten. Dermed blir det vanskelig å skulle plassere forkjempere og motstandere på et generelt plan etter deres klassesetilhørighet. Det må likevel poengteres at de kristne ofte var imot liberalisering av abort uansett hvilken sosial klasse de kom fra, og mulig er det religiøs overbevisning og politisk tilhørighet, og ikke klasse, som var den største faktoren.

Det ble hevdet at å avbryte et svangerskap ville bryte ned kvinnens legemlige og sjelelige sunnhet, senke fødselstallene og undergrave folkets fremgang. Flere pekte på hvordan Norge hadde den nesten laveste fødselsprosenten i verden (etter Sverige), og så abort som “et attentat på det norske folks fremtid mer drepene enn krig”.²⁴⁷ I 1900 bestod den norske befolkningen 2,2 millioner mennesker, som var over dobbelt så mange som i 1800 til tross for at nærmere 300 000 hadde utvandret til Amerika i dette tidsrommet. Til sammenligning steg befolkningen med ca. 400 000 frem til 1930, i en periode hvor utvandringen så og si hadde stoppet opp. Den store nedgangen i barnefødsler skyldes delvis den sosiale og økonomiske nøden som rammet samfunnet etter første verdenskrig, samt nyvinninger innenfor preventive midler som gjorde frivillig barnebegrensning mulig. Samtidig skjedde det endringer i hvordan samfunnet og familien gikk fra å se barn som en mulig arbeidskraft og ressurs, til noe man måtte stille med, kostet penger og som krevde arbeid.²⁴⁸

Det er interessant å merke seg hvordan den religiøse motstand har heftet seg ved en bekymring for befolkningsveksten; en bekymring som var stor i samfunnet på denne tiden. Betegnelsen “de harde 30-åra” har i ettertid blitt brukt for å beskrive nøden i samfunnet som følge av første verdenskrig og børskraket i 1929. På midten av 1930-tallet var arbeidsledigheten nærmere 40% og hele 15% av nordmenn avhengig av offentlig fattighjelp.²⁴⁹ Mange mente at å tillate liberalisering av abort ville true fødselstallene enda mer og potensielt føre til at den norske rase stod i fare for å dø ut.²⁵⁰ Befolkningsveksten var også en bekymring når det kom til gjennomføring av straffeloven. Kristine Munch, en sterkt religiøs kvinne, mente menneskene måtte begynne å se seg selv i et større perspektiv; som forpliktet til å føre slekten videre for folkets fremtid. Derfor ville hun begrense prevensjonsbruken til

²⁴⁷ “Til det norske folk!”, *Norges Kvinder*, 26.10.1934, s.2.

²⁴⁸ Thorsnæs, 2020.

²⁴⁹ Lange, 2015.

²⁵⁰ Aanesen, 1981, s.64.

medisinske grunner innenfor ekteskapet, selv om hun i utgangspunktet anbefalte sterilisasjon. Fosterfordrivelse var en forbrytelse og skulle forbli straffbart, og prevensjon kunne åpnet for å skille mellom lyst og ansvar.²⁵¹ Men uten tilgang på preventive midler fremstod kvinnens seksualliv som fylt med redsel for eventuelle følger for kvinnen.

Argumentene fra kristent hold kan oppsummeres gjennom Det frivillige kirkelige landsmøtes opprop til det norske folk. Etter deres mening var fosterdrap «på offentlig bekostning» galt fordi det stred mot den kristne moral, fjernet kvinnenes trygghet i moderskapet og gjorde henne avhengig av mannen, det ville øke antall lettsindige forbindelser, bryte ned kvinnenes legemlige og sjelelige sunnhet, og senke fødselstallet.²⁵² Artikler publisert i *Norges Kvinder* i perioden tyder på at den kristne motstand hadde samlet seg i kampen mot abort gjennom religiøs argumentasjon med røtter i bibelske tolkninger og det ufødte barnets livsrett. Ella Anker uttalte at gjennom biskopene og kirkemøtets opprop om livets hellighet, hadde den kristne enhetsfront blitt forent. Hun så hvor sterk og samlet rundt vernet av livet, og var imponert over hvordan ulike kristne sekter lot de indre stridene ligge for å ta opp kampen for vern om livets ukrenkelighet.²⁵³

*“For den som betrakter livet som skapt av ånd, et ukrenkelig prinsipp, er det ikke en sak om å ramme kvakksalverne, men om å hindre fosterdrap etter jesu lov: du skal ikke slå ihjel!”.*²⁵⁴

Lenge kunne det virke som om abortmotstanderne var alene i forsøket på å samle folkeopinionen til sin side, men fire måneder etter oppropet og underskriftene begynte arbeiderkvinnene sitt arbeid. Fra midten av februar 1935 oppfordret arbeiderpartiets kvinner og Norges Kommunistiske parti medlemmer til å støtte Tove Mohrs forslag. Kvinnene samlet seg rundt slagordet “VEKK MED DEN BERYKTEDE PARAGRAF 245” og protesterte mot kampen for Isachsens forslag. Til tross for den sterke viljen bak initiativene, klarte ikke arbeiderkvinnene på 1930-tallet å samle nok støtte til å se noe resultat av innsatsen sin.²⁵⁵

²⁵¹ Kristine Munch, “Fødselsnedgangen en truende fare for folkets fremtid”, *Norges Kvinder*, 14.09.1934, s.1.

²⁵² “Det frivillige kirkelige landsmøte - til det norske folk!”, *Norges Kvinder*, 11.01.1935, s.1.

²⁵³ Ella Anker, “Kristen livsvurdering - mot materialismen”, *Norges Kvinder*, 21.12.1934, s.2.

²⁵⁴ “Vi krever at den kristne livsvurdering og folkets almindelige retsbevissthet skal representeres i komiteen”, *Norges Kvinder*, 13.07.1934, s.2.

²⁵⁵ Aanesen, 1981, s.174.

3.3 “Vi samler oss om dr. Louise Isachsens forslag”²⁵⁶

Louise Isachsen var blant Norges første kvinnelige leger og den første kvinnelige kirurg, med spesialitet innenfor gynekologi. Hun ble uteksaminert fra medisinstudiet i 1900 og skaffet seg senere en internasjonal utdannelse gjennom studiereiser til USA, Storbritannia og Tyskland. Etterhvert begynte hun å interessere seg for kvinnesykdommer og ble privatassistent hos Norges første gynekolog, Emil Rode.²⁵⁷ I 1934, to år etter hennes død, ble Isachsens forslag fremmet av hennes gode venninne Kristine Munch. Munch hadde også en sterk religiøs tro etter sin oppvekst med en prest til far. Hun traff Isachsen gjennom medisinstudiet hvor de to var blant de første kvinnelige leger i Norge ved uteksaminering i 1900. Senere var de kolleger, romkamerater og begge var ivrige i sitt engasjement innenfor diverse kristne og medisinske foreninger.²⁵⁸

Det kristne livssyn og fosterets livsrett var et viktig grunnlag for Isachsens forslag. Hun hevdet rettsbeskyttelse for barnet var et prinsipp som stammet fra kristendommens syn på livet som ukrenkelig, og de radikale forslagene brøt med dette prinsippet.²⁵⁹ Isachsen ønsket derfor å beholde §245 og gi den et tillegg for å fastsette reglene for når abortinngrepet var lovlig. Hun foreslo abort på medisinske indikasjoner når “svangerskapets fortsettelse eller fullbyrdelse i fødsel vil være forbundet med store fare for kvinnens liv eller helbred”.²⁶⁰ Sykdommer som tuberkulose, nyresykdom og alvorlige tilfeller av utslitte mødre skulle falle under denne kategorien, men i forbindelse med slike inngrep anbefalte hun også, som tidligere nevnt, sterilisering. I tillegg til de medisinske indikasjonene ville hun gi adgang til abort dersom svangerskapet var et resultat av en voldtekt, incestforhold, eller kvinnen var under 16 år. Ved besvangring av eller ved “mindreverdige individer” ga også tilgang til lovlig abort, men også her ønsket hun å sterilisere. Selv om Isachsen var for abort på eugenisk indikasjon, fryktet hun at en liberal abortlov ville gå utover de svakeste i samfunnet, uten å reflektere over hvordan det er motstridende.

²⁵⁶ “Vi protesterer mot de 8 legers og juristers forslag”, *Norges Kvinder*, 06.07.1934, s.6.

²⁵⁷ Garvik, snl.no, 2009a.

²⁵⁸ Rafto, Skeivt Arkiv, 2020.

²⁵⁹ Isachsen, 1930, s.6.

²⁶⁰ Isachsen, 1930, s.4.

*“Ingen kan vel for alvor tvile på, at respektløshet overfor livet i dets begynnelse vil som næste konsekvens melde sig i form av angrep på de menneskers liv, der synes oss kun å være til byrde for sig og sine medmennesker”.*²⁶¹

*“Det er jo ingen sund sans i at vi rolig ser på at slekten stadig belastes med fler og fler defekte individer som avler barn så fort tiden tillater det”.*²⁶²

Noe av det Isachsen var spesielt opptatt av var legens oppgave i fosterfordrivelse, fordi legenes yrkesformål var å redde liv, ikke å ta dem. I enkelte tilfeller hvor legene var tvunget til å avslutte svangerskapet fordi det var fare for morens liv eller helse var abort akseptert, men å utføre abort på sosiale og humanitære indikasjoner ville i praksis bety abort som fødselsregulering.²⁶³ Hun stilte spørsmål ved hvilken lege eller kommisjon som kunne påta seg å bedømme noens økonomi, da det ville avhenge av enkeltpersonen og legens subjektive oppfatning av problemet og forventninger til levekår.²⁶⁴ Sosiale og humanitære indikasjoner ville bli umulig å begrense og ville i praksis føre til full abortfrihet. “Denne indikasjons eksistens som lovlige vil bety et skråplan lægene kommer til å gli utover inntil enden på det blir hel abortfrihet”.²⁶⁵ Hvordan fikk Isachsens forslag slik oppslutning, og hvilket syn hadde supporterne på abort?

Norges Kvinder drev utvilsomt en kampanje for Louise Isachsens lovforslag gjennom en rekke artikler som omhandlet alt fra selve forslaget, motivasjonen bak det, oppfordringer om å slutte seg til forslaget og klare støtteerklæringer fra personer som alt tilhengere. Avisen publiserte blant annet et flertall av innlegg “For dr. Louise Isachsens forslag”, hvor leger og jurister uttrykte sin støtte. Ifølge avisen hadde forslaget fått tilslutning av 249 leger og jurister, i tillegg til underskriftene de kristne organisasjonene hadde samlet inn i 1934. Et utvalg av disse fagpersonene uttalte seg i innleggene om lovforslaget.²⁶⁶ Mange av dem som uttalte seg var leger, jurister og prester, og flere ga utfyllende forklaringer på spørsmålet om hvorfor de sluttet seg til Isachsen. Andre nøyde seg derimot med korte uttalelser som: “stemmer mest med min inderste overbevisning” eller fordi de “i det vesentlige er enig i

²⁶¹ Isachsen, 1930, s.5-6.

²⁶² Isachsen, 1930, s.11.

²⁶³ Isachsen, 1930, s.5.

²⁶⁴ Isachsen, 1930, s.7.

²⁶⁵ Isachsen, 1930, s.8.

²⁶⁶ “Mindretallet slutter seg til dr. Louise Isachsen”, *Norges Kvinder*, 17.05.1935, s.2.

hennes premisser”.²⁶⁷ Fra dette kan man trekke konklusjonen at ikke alle var helt enig med forslaget, men det var gjerne det som lå nærmest deres egen mening og det var derfor den mest logiske slutning.

I forkant av publikasjonene hadde avisen sendt ut brev hvor de spurte: “Vil de i korte trekk gi Deres grunn for hvorfor De støtter dr. Louise Isachsens forslag om abortus provocatus?”.²⁶⁸ Enkelte av de spurte uttalte at de støttet forslaget fordi de ikke var for radikale endringer, eller såkalte “panikkbestemmelser båret frem av en viss tidsperiode opdrevet stemningsbølge”.²⁶⁹ Kristine Munch delte dette synet og mente man historisk sett hadde kommet seg gjennom kriser tidligere uten å begrense landets befolkning.²⁷⁰ Det ble altså hevdet at ønsket om en liberal abortloven grunnet i de økende aborttallene som oppstod som et svar på den sosiale og økonomiske nøden. De mente fri abort ikke ville gagne samfunnet i det lengre løp, og derfor ble Isachsens forslag om begrenset tilgang ansett som godt begrunnet og gjennomtenkt. Forslaget var ikke for vidtgående, men åpnet samtidig for de nødvendige utveiene uten å svekke nasjonens moral.²⁷¹

Befolkningsnedgang og kvinnesyn

Den religiøse argumentasjonen ble i flere tilfeller kombinert med et bredere perspektiv på abortproblematikken. Synet på abort i et makroperspektiv gjorde abort til et samfunnsproblem basert på den lave befolkningsveksten det ville bidra til å skape. En av dem som mente dette var Olga Bjoner, formann i Bondekvinnelaget. Hun brant for morskallet, kvinnens rett og kristendommens grunnverdier. Senere, under annen verdenskrig, stod Bjoner frem som nazist og ble etter krigen dømt til seks års fengsel, rettighetstap og erstatning.²⁷² Hun uttalte i *Norges Kvinder* at hensynet til det norske folkets fremgang og nasjons fremtid overgikk behovet til individet.²⁷³ Kristine Munch fryktet fri abort ville føre til en befolkningsnedgang som ville ende med et folk bestående av gamle og svake i flertall og et

²⁶⁷ “Mot abortus provocatus, for dr. Louise Isachsens forslag”, *Norges Kvinder*, 26.10.1934, s.1.

²⁶⁸ “For dr. Louise Isachsens forslag - mot fosterdrap”, *Norges Kvinder*, 03.11.1934, s.1.

²⁶⁹ “Mot abortus provocatus, for dr. Louise Isachsens forslag”, *Norges Kvinder*, 26.10.1934, s.1.

²⁷⁰ Kristine Munch, “Fødselsregulering”, *Norges Kvinder*, 17.08.1934, s.1.

²⁷¹ “For dr. Louise Isachsens forslag - mot fosterdrap”, *Norges Kvinder*, 03.11.1934, s.1.

²⁷² Lønnå, snl.no, 2020.

²⁷³ “Olga Bjoner”, *Norges Kvinder*, 11.01.1935, s.2.

behov for importert arbeidskraft.²⁷⁴ Også abortforkjemperne argumenterte ofte ut fra et samfunnsnivå. Forkjempere, som Katti Anker Møller og Tove Mohr, trakk frem både klasseforskjeller og kvinnenes rettigheter i sine argumenter for abortfrihet, men argumenter på mikronivå ble også tatt i bruk, hvor den enkelte kvinnens desperasjon og ulykke som hovedfokus. Det forskjellige perspektivet på abortsaken, må sies å bære store deler av skylden for hvorfor debatten til tider virker å stå i stampe ettersom det argumenteres med helt forskjellige problemstillinger som utgangspunkt.

Flere av Isachsens tilhengere representerte et svært tradisjonelt borgerlig kvinnesyn, som idealiserte kvinnens hovedoppgave i livet var moderskapet. I praksis var det utfordrende å følge opp et slikt ideal. Spesielt for arbeiderklassen hvor det ofte var nødvendig for kvinnen ha et arbeid utenfor hjemmet dersom husholdet skulle få en levelig inntekt. Morskallet ble ansett som det høyeste av alt, samtidig som abort ble betraktet som moralsk forkastelig, feigt og en forbrytelse mot livet. Selv om barnet var ubeleilig, kunne det fremdeles bli en lykke for moren.²⁷⁵ Amalie Øvergaard, formann i Norges Husmorforbund, var en av dem som delte dette synet. For henne var morsrollen en naturgitt oppgave hvor kvinnen skulle føde barn og gi dem trygge hjem. Mødrene la grunnlaget for hele folkets tilværelse og fremgang, og derfor trengte de §245 til å beskytte både dem og barnet.²⁷⁶ Også her er det interessant å trekke inn hvordan perspektivet på saken former argumentasjonen. Forkjempere som Katti Anker Møller hyllet også moderskapet og barnet i livet, men argumenterte for et frivillig moderskap gjennom prevensjon og friere tilgang til fosterfordrivelse. Barnet hadde ikke bare rett på livet, men hadde rett til å komme ønsket til livet.²⁷⁷

I et innlegg fra august 1934 uttrykte Anker Møller sin støtte til sin datter, Tove Mohr og hennes forslag og appellerte til abortmotstanderne å “senk vapnene og la denne sak nu gå sin gang”.²⁷⁸ Innlegget fikk ikke stå ubesvart, da Ingeborg Boye kom med krass kritikk til hennes talemåte og mangel på respekt for andres meninger. Det måtte være mulig å kjempe for sin oppfatning uten å kaste stein.²⁷⁹ Innlegget fra Anker Møller var det eneste jeg fant som støttet Tove Mohr og liberalisering av §245 mellom 1934-35, og etter kjent mønster fra de tidligere

²⁷⁴ Kristine Munch, “Fødselsregulering”, *Norges Kvinder*, 17.08.1934, s.2.

²⁷⁵ “Mot abortus provocatus, for dr. Louise Isachsens forslag”, *Norges Kvinder*, 26.10.1934, s.1.

²⁷⁶ “Amalie Øvergaard”, *Norges Kvinder*, 11.01.1935, s.2.

²⁷⁷ Lønnå, 2009.

²⁷⁸ “Katti Anker Møllers standpunkt til abortus provocatus”, *Norges Kvinder*, 24.08.1934, s.2.

²⁷⁹ Ingeborg Boye, “Respekt for andres mening!”, *Norges Kvinder*, 24.08.1934, s.2.

årene ga avisen sine støttespillere det siste ordet. Boye hevdet i et senere innlegg at abortforkjemperne ikke skjønnte dybden av problemet fordi de trodde tilgang til abort ville fjerne de uekte barna, sikre familiens økonomi og gi hvile til den utslitte mor. Hun ga sin støtte til Isachsens forslag fordi hun også så sosiale tiltak som løsningen på sosiale problemer - ikke fosterdrap.²⁸⁰

Sterilisering og prevensjon

Et tiltak som ofte ble foreslått for å fjerne behovet for de sosiale og humanitære indikasjonene for abort var sterilisering. Isachsen foreslo å sterilisere mødre som ønsket abort fordi de ikke orket flere barn, i forbindelse med en utvidet medisinsk indikasjon. Hun mente at om den utslitte mors situasjon var så kritisk at det rettferdiggjorde å avbryte svangerskapet, måtte hun også steriliseres samtidig for å unngå fremtidige svangerskap. Sterilisering skulle fungere som en langsiktig løsning for kvinnene og sørge for at abort ikke ble brukt som et fødselsregulerende tiltak. Å bruke preventive midler for å unngå svangerskap var også et alternativ, men Isachsen så det som ekkelt og støtende å manipulere menneskets instinkter. Samtidig ble det hevdet at prevensjon kunne skape en form for falsk trygghet, da mange ikke besatt kunnskapen til å bruke det korrekt.²⁸¹ For mange var prevensjon og abort to sider av samme sak fordi de hadde samme mål, mens andre fryktet effekten prevensjonsbruk ville ha på samfunnet. Frykten grunnet i tanken om sedelighetsmoralen og hvordan prevensjonsbruk kunne åpne for frie tøyler når det kom til kvinnens seksualliv. Hvordan skulle man begrense kvinnens ulmende begjær og lyst, og hindre dem i å kaste seg ut i hor og synd dersom de ikke redselen for eventuelle følger ved slike løse forbindelser ville føre til? Den samtidige oppfatning av problemet var at prevensjon ville føre til nedgang i moralen og en økning i usedelig og syndig oppførsel.²⁸²

I sammenheng med de utslitte mødrene var abort og prevensjon ansett som lite pålitelig og hensiktsmessig. Det det beste alternativet for henne var sterilisering. Det ville hindre henne fra å gå skytteltrafikk mellom ektemannen og legekantoret, samtidig som det ikke utslettet

²⁸⁰ "Ingeborg Boye", *Norges Kvinder*, 11.01.1935, s.2.

²⁸¹ "Dr. Louise Isachsens motivering av det innsendte lovforslag om abortus provocatus", *Norges Kvinder*, 03.08.1934, s.1.

²⁸² Aanesen, 1981, s.63.

liv, det bare hindret det i å oppstå i det hele tatt. Avisen foreslo også å heller sterilisere mannen, fordi det var urettferdig at han skulle unnsnippe alle konsekvenser mens kvinnen enten måtte gjennomgå en abort eller enda et svangerskap.

“Steriliser den drikkfeldige mann som ikke bryr sig med å arbeide for familiens underhold! Steriliser sedelighetsforbrytere! Steriliser mindreverdige individer! Men la den stakkars kvinnen gå fri!”.²⁸³

Som man kan se i sitatet ovenfor var sterilisering av “mindreverdige”, “åndssvake” og “degenererte” individer også ønskelig.²⁸⁴ Vi så i forrige kapittel at steriliseringsdebatten gikk parallelt med diskusjonen rundt abortproblematikken, og det var også tilfellet i denne tidsperioden. Steriliseringsloven av 1934 var en eugenisk lov, selv om det ikke kom tydelig frem i dens formulering. Loven åpnet for tvangssterilisering av dem med “mangelfullt utviklede sjelsevner” og frivillig sterilisering for “normale”.²⁸⁵ I praksis betød det at åndssvake og sinnssyke kunne være en utsatt gruppe, ettersom de kunne bli offer for tvangssterilisering gjennom både en eventuell abortlov og steriliseringsloven. Under steriliseringsdebatten ble det tydelig at loven måtte åpne for å sterilisere de åndssvake for å hindre at de ble en økonomisk og biologisk belastning på samfunnet.²⁸⁶ Hvilket perspektiv kommer frem om abort på eugenisk indikasjon i *Norges Kvinder*?

Kristine Munch mente at prevensjon og sterilisering måtte brukes med eugeniske hensikter for å fremme rasehygiene ved å hindre de mindreverdige individene fra å forplante seg. Hun ønsket å fjerne de “destruktive elementene” fra rasen.²⁸⁷ Ifølge Louise Isachsen var abort ulogisk rent biologisk, det er en krenkelse av rasen og folket, mente hun. Samtidig ytret hun et ønsket om sterilisering på eugenisk grunnlag.²⁸⁸ Dermed viser Isachsen og Munch at abort og sterilisering var akseptert som fødselsregulering - så lenge det regulerte de “riktige” fødslene. Likevel var abortdebatten på 1930-tallet relativt lite preget av direkte eugenisk argumentasjon sammenlignet med samtidige politiske debatter for steriliseringslovgivningen og ekteskapslovgivningen. Dette til tross for at Jørgen Berner, som var medlem av komiteen

²⁸³ “Hvorfor ikke mannen?”, *Norges Kvinder*, 30.08.1935, s.4.

²⁸⁴ “Dr. Louise Isachsens motivering av det innsendte lovforslag om abortus provocatus”, *Norges Kvinder*, 03.08.1934, s.2.

²⁸⁵ Haave, 2000, s. 9.

²⁸⁶ Haave, 2000, s. 93.

²⁸⁷ Kristine Munch, “Fødselsregulering”, *Norges Kvinder*, 17.08.1934, s.1.

²⁸⁸ “Mot abortus provocatus, for dr. Louise Isachsens forslag”, *Norges Kvinder*, 26.10.1934, s.2.

fra 1930, også satt i Jon Alfred Mjøens “Rådgivende komite for rasehygiene”, uten å argumentere for eugenisk indikasjon i flertallets innstilling.²⁸⁹ Mjøen, som var svært kjent som talsmann for eugenikk på denne tiden, deltok ikke engang i abortdebatten. Faktisk var han enig i abortmotstandernes opprop om beskyttelse for det ufødte liv i hans “Norsk program for rasehygiene” fra 1932. Ifølge Øyvind Giævers artikkel fra 2005 ble eugenikk oftere sett i et individorientert perspektiv, heller enn et samfunnsorientert når det kom til abortdebatten på 1930-tallet.²⁹⁰ Noe som stemmer godt overens med argumentasjonen funnet i *Norges Kvinder* i perioden.

Støtte fra religiøst hold

Som nevnt tidligere ble det også publisert støtte fra religiøse blader som *St. Olav* og *Kristelig Ukeblad*. Mange av de religiøst overbeviste og imot liberalisering av §245 var tilhengere av Isachsens forslag. Etter deres mening var Isachsens det beste forslaget fordi det var det mest restriktive; noe de ønsket fordi de så abort som i strid med kristen moral og livssyn.²⁹¹ Den første kvinnelige legen i Stavanger, Martha M. Persen,²⁹² hadde svart på brevet fra avisen og hun hyllet Isachsens dype respekt for livet - både det fødte og ufødte. Hun ga sin støtte til forslaget fordi hun mente det dekket alle de nødvendige krav til kvinnen uten å tillate for stor tilgang til abort.²⁹³

Også Johan Martin Wisløff støttet Isachsens forslag basert på de kristne verdiene det representerte i saken. Wisløff var sogneprest og sekretær, og utviklet Den norske lutherske Indremisjon til å bli en av de største frivillige organisasjonene i Den norske kirke.²⁹⁴ I *Norges Kvinder* uttalte han en sterk kritikk til legalisering av fosterdrap i Norge fordi han anså livet som hellig og ukrenkelig. Å tillate abort ville være ensbetydende med å drive kristendommens ånd ut av loven og la barbariet seire.²⁹⁵ Isachsens forslag samlet spesielt stor oppslutning innenfor de religiøse kretser nettopp fordi forslaget var bygget på hennes egne

²⁸⁹ Giæver, 2005.

²⁹⁰ Ibid.

²⁹¹ “Mot abortus provocatus, for dr. Louise Isachsens forslag”, *Norges Kvinder*, 26.10.1934, s.2.

²⁹² Frafjord, 2017.

²⁹³ “For dr. Louise Isachsens forslag - mot fosterdrap”, *Norges Kvinder*, 09.11.1934, s.5.

²⁹⁴ Oftestad, 2009.

²⁹⁵ “Johan Wisløff”, *Norges Kvinder*, 11.01.1935, s.3.

kristne moral og verdi. Etter Thomas Isachsens (sosialsekretæren for frelsesarmeen) kristne og etiske vurdering var det galt å åpne for enklere tilgang til å drepe “spiren”, da det ville virke demoraliserende på kommende slekter.²⁹⁶ Mange av dem som erklærte sin støtte til Isachsens forslag var motivert av dets begrensede tilgang til abort, utelatelse av sosiale og humanitære indikasjoner og respekt for fosterets livsrett.

Det er også interessant å merke seg hvordan både Isachsen og Munch, som begge var sterkt religiøse og var enig med argumentasjonen fra kristent hold, støttet eugenisk abort. Hva mente deres Gud om sterilisering av mindreverdige? Var ikke disse barna også skapt i Guds bilde? Var ikke deres liv hellig og ukrenkelig? Ingen av innleggene i *Norges Kvinder* stilte spørsmål ved om abort på eugenisk indikasjon også skulle regnes som drap av fremtidige barn, eller om det var etisk riktig på lik linje med medisinsk indikasjon. Det ble ikke diskutert om ikke disse barna hadde krav på livets rett på lik linje med de antatt friske barna.

I tillegg til å informere om hvilke enkeltpersoner og organisasjoner som sluttet seg til Louise Isachsen, reklamerte *Norges Kvinder* også stadig for møter som var holdt og skulle holdes med informasjon om motstand mot abort. Med overskrifter som “Stor tilslutning til møtet mot legalisert fosterdrap i Bergen”,²⁹⁷ “Møter mot fosterdrap”²⁹⁸ og “Abortus provocatus i Høyrekvinnens Klubb”.²⁹⁹ Det finnes liten tvil om at avisen, *Norges Kvinder*, også i den aktuelle tidsperioden drev en kampanje for å øke tilslutningen rundt Louise Isachsens avgrensede lovforslag om endringer i §245. Som vist i denne delen av oppgaven var det nettopp hennes restriktive og religiøse tilnærming til abortspørsmålet som gjorde at hennes tilhengere fant forslaget tilfredsstillende. Hennes kristne overbevisning og respekt for livets verdi samlet stor oppslutning i de religiøse kretser, samtidig som den begrensede tilgangen til abort virket forlokkende for de konservative i samfunnet. Forslaget om sterilisering som en langsiktig løsning både overfor overanstrengte mødre og samfunnets “mindreverdige individer” sørget også for støtte fra dem som ønsket en rasehygienisk eller eugenisk tilnærming til abortspørsmålet.

²⁹⁶ “Thomas Isachsen”, *Norges Kvinder*, 11.01.1935, s.3.

²⁹⁷ “Stor tilslutning til møtet mot legalisert fosterdrap i Bergen”, *Norges Kvinder*, 23.11.1934, s.1.

²⁹⁸ “Møter mot fosterdrap”, *Norges Kvinder*, 18.01.1935, s.5 og 08.02.1935, s.2.

²⁹⁹ “Abortus provocatus i Høyrekvinnens Klubb”, *Norges Kvinder*, 26.10.1934, s.2.

3.4 “Fosterfordrivelse er mord! Mord! Mord!”³⁰⁰

I 1934-1935 ble det skrevet mange artikler som kritiserte den slappe håndhevingen av §245. Flere så fortsatt liberalisering av abort som en for enkel løsning som ikke ville fjerne problemet, men heller virke negativt på verdivurderingen av fosterets liv. Både avisen selv og andre som fikk publisert artikler i den krevde skjerpet rettspleie, da abort var en kriminell handling på lik linje med andre forbrytelser. Dette er et tema som går igjen fra forrige kapittel fra tidsperioden 1930-1933. Ifølge Ella Anker var straffelovens bestemmelser ment å representere det moralske grunnsynet i folket. Dersom foreldrenes ansvar overfor barnet ble fjernet fra loven ville kvinnen miste sin mest dyrebare rett - retten til å bli mor. I tillegg ville det uten straffetrusselen ikke være noe som stoppet mannen eller elskeren fra å drive kvinnen til abort. I praksis beskyttet loven løse forhold og fjernet vernet om moderskapet, mente Anker.³⁰¹ Også høyesterettsadvokat Ingolf Sundfør delte denne meningen, og mente en svanger kvinne ikke kunne motstå mannens trusler eller løfter om vakre klær eller smykker i bytte mot fosterdrap. Fri abort var ensbetydende med “kvinnens underkuelse og slabbedaskenes triumf”, ikke frigjørelse og frivillig moderskap slik forkjemperne sa.³⁰²

Som eksempel på den slappe rettsforfølgelsen trakk avisen frem rettsaken mot to jordmødre som stod anklaget for fosterdrap i januar 1934. *Norges Kvinder* så det som misbruk av deres stilling og mente det truet folkets sikkerhet om jordmødre kunne forråde sin oppgave som fødselshjelper ustraffet. Det var ikke bare en forbrytelse mot barnelivet, men tankeløst overfor de hundretusener av kvinner som vernet om moderskapet. Det allmenne hensyn krevde vern om menneskelivet og kvinnens sunnhet og moral.³⁰³ Lagretten dømte jordmødrene til ni måneders fengsel, noe avisen mente var en altfor mild straff tatt i betraktning de overveldende bevisene retten hadde hatt tilgjengelig som bevismateriale. Forbrytelsen hadde foregått over flere år og til en høy pris, og avisen var svært skeptisk til at ikke retten ønsket å ramme dem som utført slik barbari hardere. “Derfor vil vi fortsette å kreve at rettspleien i disse saker gjenreises etter folkets moralske og religiøse rettsoppfatning”.³⁰⁴

³⁰⁰ ED.-V., “Mor eller mord?”, *Norges Kvinder*, 25.05.1934, s.1.

³⁰¹ “Rettspleien må inn under Stortingets kontroll”, *Norges Kvinder*, 10.08.1934, s.1.

³⁰² Ingolf Sundførs foredrag på masse møtet, *Norges Kvinder*, 11.01.1935, s.3.

³⁰³ “Jordmødre anklaget for fosterdrap”, *Norges Kvinder*, 19.01.1934, s.1.

³⁰⁴ “Dommen over de to jordmødre”, *Norges Kvinder*, 02.02.1934, s.2.

Sundfør så det som betenkelig at loven ikke ble forsøkt håndhevet; alt for få ble straffet for fosterdrap. Bare de verste tilfellene fikk en straffereaksjon, mente han. Loven var overlatt til forbryterne selv fordi ingen rettsinstans tok tak i problemet, og loven var blitt redusert til en papirbestemmelse som så fint ut på trykk.³⁰⁵ Utenom eksempler fra enkeltsaker ble det ikke trukket frem andre beviser for påstanden om slapp straffeforfølgelse i abortsaker i denne perioden. Men i neste kapittel skal vi se hvordan frembrakt informasjon om antall illegale aborter ble tatt i bruk som beviser for juridisk forsømmelse. Anker trakk anklagene enda lengre da hun nærmest anklagde jurister for korrupsjon gjennom systematisk undergravelse av loven de siste 20 årene. Hun spekulerte i om juristene unnlot å straffeforfølge ved illegale aborter for å sikre egen bedrift. Med det mente hun at dersom straffetrusselen ikke ble gjennomført og loven mistet sin avskrekkende effekt på forbryterne, kunne det sikre gjengangere av forbrytere og arbeid for juristene.³⁰⁶ I motsetning til Anker og Sundfør så Mohr og hennes tilhengere straffetrusselen som en måte å skremme kvinner fra å bedrive et “syndig” seksualliv ved å gjøre det vanskelig å fjerne de ubehagelige følgene.³⁰⁷

Budskapet om livets hellighet og fosterets livsrett appellerte naturligvis til mange ettersom ingen ønsket å være imot vern av de svakeste i samfunnet. Det var enkelt å være enig i edle hensikter, samtidig som det var vanskelig å skulle argumentere “for mord” slik som debatten ble fremstilt fra mange distanser. Slagordet har i senere tid fått kritikk fordi det var så enkelt å være enig i gode hensikter samtidig som det krevde minimalt med praktisk handling. Argumentet for å skulle verne om det ufødte liv forutsetter at livet må vernes fra noen; vernes mot den gravide kvinne og kommende mor, som var en potensiell morder, ifølge motstanderne.³⁰⁸ Forkjemperne mente at før barnet var født var morens kropp dens eneste vern, og de satte spørsmålstegn ved fosterets rett til å ta seg tilrette i morens kropp uansett om hun var sterk eller utslitt. Enten det var ønsket eller ikke.

³⁰⁵ Ingolf Sundfør, “Fra Ingolf Sundfør til doktor Kristine Munch”, *Norges Kvinder*, 26.10.1934, s.2.

³⁰⁶ “Rettspleien må inn under Stortingets kontroll”, *Norges Kvinder*, 10.08.1934, s.1.

³⁰⁷ Aanesen, 1981, s.43.

³⁰⁸ Aanesen, 1981, s.150-152.

Fosterdrap eller svangerskapsavbrytelse?

I forbindelse med argumentasjonen for skjerpet rettspleie for §245 ble også begrepsbruken kritisert. Generelt må det påpekes at ordet “fosterdrap” var brukt i betydelig høyere grad mellom 1934-35 enn mellom 1930-33. *Norges Kvinder* virket å ha brukt begrepet mer eller mindre konsekvent i denne perioden fordi det etter deres syn var det mest beskrivende for handlingen. Den rettet ved flere anledninger kritikk mot dem som brukte “abortus provocatus” som betegnelse på abort fordi det var for mildt, og anklaget forkjemperne for å bruke uttrykket for å undertrykke at det i realiteten var snakk om drap. Anker var en av dem som delte dette synet. Hun mente de som ønsket å kalle det for svangerskapsavbrytelse prøvde å redusere inngrepet til en forandring av morens tilstand og bare så fosteret som en del av morens kropp. Gjennom ordbruken mente Anker de viste at de manglet aktelse og ansvarfølelse overfor barnet og livets hellighet.³⁰⁹

Andre som delte hennes syn på betydningen av begrepsbruk var Marie Michelet. Michelet vokste opp i et hjem hvor faren var prest og moren var engasjert i sedelighetssaker. Gjennom livet forsøkte hun å kombinere sitt arbeid for kvinnesaker med sin kristne tro, og hun var engasjert i De norske sedelighetsforeninger, Hjemmenes Vels Landsforbund og NKN.³¹⁰ I 1934 var hun en av kvinnene som talte imot abortfrihet i *Norges Kvinder*: “la oss engang bli kvitt den kamuflage som ligger i det latinske navn abortus provocatus”.³¹¹ Avisen mente “svangerskapsavbrytelse” nedvurderte barnets livsrett og presenterte et syn som ikke stemte overens med kvinnenes følelse overfor moderskapets hellighet og ærefrykt overfor skapelsen. Også Sundfør var kritisk til forkjempernes ønske om å bruke andre begreper, og uttalte:

*“Bør man ikke holde op med å benytte det uskyldig klingende “abortus provocatus”? Det høres ut som navn på en blomst eller en medisin. Loven kaller det fosterdrap - en treffende karakteristikk av gjerningen”.*³¹²

Sundfør mente man ikke kunne begrense navnet på handlingen til *en* av den virkninger, og så det som et forsøk på å skjule at abort i realiteten var drap. Etter den samme logikken kunne

³⁰⁹ Ella Anker, “Kristendommens livsvurdering”, *Norges Kvinder*, 11.01.1935, s.5.

³¹⁰ Mellemsæther, 2009.

³¹¹ Marie Michelet, “Retten til fosterdrap vil bringe kvinnene under et redselsfullt tyranni”, *Norges Kvinder*, 21.12.1934, s.4.

³¹² Ingolf Sundfør, “Abortus provocatus”, *Norges Kvinder*, 31.08.1934, s.2.

man da gå over til å kalle mord for “enkeproduksjon” og tyveri for “besiddelsesovergang”.³¹³ Sundfør dro sammenligningen mellom abort og tyveri videre, og kritiserte hvordan abort ble behandlet annerledes enn andre forbrytelser. Tyveri, i likhet med abort, var samfunnsskadelig og ikke noe man ønsket å legge til rette for. Han anerkjente at det var enklere for de ressurssterke i samfunnet å få tilgang på begge deler, men ingen ønsket å gjøre tyveri lovlig slik at alle fikk den samme sjansen til å stjele, og det burde heller ikke være aktuelt ved abort. Teorien om at aborttallene ville synke dersom det ble lovlig var for Sundfør urealistisk, ettersom ingen trodde færre ville stjele om tyveri ble lovlig. Tyver stjal gjerne av økonomiske motiver, men fikk ikke opphevet straffen sin av den grunn, og derfor burde man heller ikke tillate abort på sosiale indikasjoner.³¹⁴

Sundfør gikk hardt ut og kalte de sosiale indikasjonene unnskyldninger for å unngå å måtte ta konsekvensene av egne valg. De sosiale indikasjonene var ofte knyttet til nød i forhold til kvinnens økonomi og livssituasjon. Anker var enig i at abort var en kriminell handling hvor alt for mange slapp unna konsekvensene. Det ble for lettvent dersom man bare fjernet straffen. “Straffelovens paragraf 245 handler om fosterfordrivelse, det vil si drap”.³¹⁵ Sundfør mente faktisk at man ikke kunne skylde på økonomiske forhold heller, fordi det kunne jo hende de vant i lotteri eller fikk en godt betalt jobb senere. Kanskje ble barnet motivasjonen for å skape seg et bedre liv.³¹⁶ Et argument som ikke kan karakteriseres som særlig logisk.

Doktor Elise Randulf delte Anker og Sundførs syn, og så det som galskap satt i system å ville tillate fri abort ettersom loven beskyttet kvinnen mot elendighet og sykdom. Hun stilte spørsmål ved om forkjemperne som snakker om “selvbestemmelse over egen kropp” og “moderne rettsoppfatning” selv hadde ønsket å “kverke” fosteret slik de forlangte av kirurgene.³¹⁷ Samtidig kan man undre seg om kvinnene hadde tatt en like bastant motstand til inngrepet om det var snakk om deres egen datter som hadde havnet i “uløkka”. Som vi var innom i forrige kappittel, bar flere av artiklene publisert i *Norges Kvinder* preg av et syn på abort som et problem for “de andre”. For eksempel når de skriver om den unge piken eller de utslitte mødrene. Det er ikke dem selv eller kvinner som dem de skriver om, og det fremstår

³¹³ Ingolf Sundførs foredrag på masseøtet, *Norges Kvinder*, 11.01.1935, s.2.

³¹⁴ Ingolf Sundførs foredrag på masseøtet, *Norges Kvinder*, 11.01.1935, s.2.

³¹⁵ “Det store møtet”, *Norges Kvinder*, 03.11.1934, s.2.

³¹⁶ Ingolf Sundfør, “Fra Ingolf Sundfør til doktor Kristine Munch”, *Norges Kvinder*, 26.10.1934, s.2.

³¹⁷ Elise Randulf, “Den slettest mulige og for kvinnen farligste løsning”, *Norges Kvinder*, 31.08.1934, s.2.

som en klassesdeling i avisen, hvor de kristne borgerlige kvinnene fordømmer de ressursvake kvinnenes desperasjon.

3.5 Konklusjon

Abortdebatten var mer aktiv i årene 1934-1935 på grunn av publiseringen av Straffelovskomiteens innstilling og engasjementet for et restriktivt forslag som Isachsens. Artikler publisert i *Norges Kvinder* i perioden var både lengre og mer omfattende, og det var ofte flere artikler om abortsaken i hver utgave. Jeg fant opp til syv artikler som tok for seg saken i en enkelt avis. I tillegg kom egne ekstraintgaver dedikert til kampen mot liberalisering, og avisens engasjement blir dermed tydelig. Også språket forandrer seg i denne perioden sammenlignet med tidligere. Ordet “fosterdrap” begynte smått å dukke opp i artikler rundt 1933, men mellom 1934-35 gjorde uttrykket seg virkelig gjeldende. For mange av personene som skrev i avisen, og delvis for avisens egen redaksjon, erstattet “fosterdrap” de mildere ordene som “abort” eller “fosterfordrivelse”. Språket var generelt krassere disse årene enn vi har sett tidligere, samtidig som avisens motstand mot abortfrihet også blir tydeligere og mer uttalt.

Ordbruken var et viktig moment i avisens fremstilling av abortsaken. Bruk av ord som “svangerskapsavbrytelse” høstet hard kritikk fra flere hold, da mange mente det ikke var dekkende for den handling det skulle presentere. Det ble hevdet at de som tok i bruk slike milde og nøytrale uttrykk prøvde å skjule eller pynte på grusomheten som abortinngrepet i realiteten var. Abort var drap på et potensielt menneskeliv; uansett om barnet var født eller ikke, så var drap like umoralsk. Livet oppstod ved unnfangelse og var hellig fra første stund, ifølge *Norges Kvinder*.

Den økende intensiteten i debattens ord og uttrykk henger trolig sammen med den religiøse tonen i store deler av argumentasjonen. Den kristne moral var essensiell for å forstå avisens perspektiv og deres motstand mot liberaliseringen av §245. Religiøs argumentasjon er en gjenganger fra forrige kapittel i årene 1930-1933, men ettersom den kristne organisasjon samlet seg på midten av 1930-tallet med stiftelsen av KrF, fikk bevegelsen en tydeligere stemme, også i *Norges Kvinder*. Gjennom et mangfold av artikler argumenterte avisen for

fosteret som rettssubjekt og en abortlov uten sosiale indikasjoner basert på religiøst grunnlag og det ukrenkelige livet. Det ble hevdet at å innføre “statsbeskyttet fosterdrap” ville føre til alt fra prostitusjon til umoralske relasjoner blant ungdommen. Den største innsatsen fra den kristne opinionen kom likevel gjennom kampanjen fra Det frivillige kirkeråd og de nærmere 250 000 underskriftene de samlet inn. Innsamlingen av nesten en kvart million underskrifter fra en befolkning på 2,8 millioner, hvorav bare 1,8 var over 18 år og kunne signere, viste en stor og tydelig motstand i den norske befolkning. Noe avisen til stadighet trakk frem og støttet argumentasjonen sin på.

Det kristne perspektivet kom klart frem gjennom avisens kritikk av sammensetningen av og innstillingen til Straffelovskomiteen. *Norges Kvinder* uttrykte klart sin misnøye med hvordan komiteens medlemmer alle var kjent for sin liberale innstilling til abortproblematikken, og det ble publisert store protester fra både medisinsk, juridisk og religiøst hold for å endre dette. Kritikken gikk i hovedsak ut på at det ikke var inkludert personer som representerte det kristne og kritiske synet på abortliberalisering. Avisen proklamerte høylytt om at regjeringen måtte utvide Straffelovskomiteen med representanter for Louise Isachsens forslag. Det var ingen tvil om deres stilling i denne saken eller deres grunnlag for å ønske utvidelsen - det kristne livssyn var ikke ivaretatt! Utvelgelsen av komitemedlemmene har blitt tolket av Elvbakken som et bevisst ønske fra venstre regjeringens side om utredelse av et liberalt lovforslag, men til slutt måtte regjeringen bøye seg for protestene og utvide komiteen. Til *Norges Kvinders* store fornøyelse.

Gjennom årene 1934-1935 drev *Norges Kvinder* en tydelig kampanje for det strenge og restriktive lovforslaget til Louise Isachsen. Gjennom en serie artikler til støtte for forslaget hennes, publiserte avisen uttalelser fra personer og organisasjoner. Hennes kristne overbevisning og respekt for livets verdi sørget for en stor oppslutning blant de religiøse, mens andre foretrakk de klare avgrensede indikasjonene for å unngå utglidninger i fremtiden. Konservative uttalte at forslaget ikke tillot mer enn samfunnet var klar for, da det var enklere å slippe opp mer senere enn å måtte stramme inn igjen. Også dem som var bekymret for befolkningsnedgangen og kvaliteten fant holdepunkter i Isachsens forslag, ettersom hun ønsket å tillate abort og sterilisering på eugenisk indikasjon. Det var bemerkelsesverdig mange religiøse som var positive til eugenisk indikasjon, til tross for at det strider vesentlig imot tanken om livet ukrenkelighet. Ingen av de kristne stilte spørsmål ved om abort var galt

som prinsipp, da alle (utenom paven) ønsket å tillate abort på medisinske indikasjoner. Likevel er det interessant hvordan de støtter forslag om å fjerne potensielt syke fostre uten å være kritisk til om det også skulle ansees som “fosterdrap”.

4. Hvor blir det av regjeringens lovforslag? 1936-1939

I dette kapittelet skal jeg undersøke hvordan *Norges Kvinder* aktualiserte abortsaken i tidsperioden 1936-1939. Hvilke perspektiver og synspunkter gjorde seg synlig? Hvilke aktører og begivenheter var sentrale i denne perioden, og hvordan ble de omtalt? Abortspørsmålet var fremdeles mye omtalt, men debatten gikk ikke like hett for seg som vi så i forrige kapittel. Arbeidet med loven gikk sakte i Norge samtidig som det skjedde mye både i nabolandene og ellers i Europa. I 1936 fjernet Russland abortfriheten og innførte abortforbud, mens Danmark fikk ny abortlovgivning i 1937 og Sverige i 1938. I 1939 kom Frankrike med en streng abortlov sammen med økonomisk bistand til familier med mange barn og ekstraskatt for barnløse familier. Men i Norge kom det ingen ny lov. Den intense debatten, det lange arbeidet og fremgangen i andre land førte til frustrasjon blant motstanderne av abort og det ble etterspurte en proposisjon fra den norske regjeringen.

Etter å ha gjennomgått artiklene for denne perioden var det tre kategorier som markerte seg som tydelig viktige for avisen. Først vil kapittelet ta for seg ønsket om et lovforslag fremsatt av regjeringen, før det går videre til overlege Harald Natvigs lovforslag fra 1939. Når den norske abortdebatten i tidsperioden er gjort rede for, vil situasjonen i enkelte andre europeiske land trekkes frem, ettersom *Norges Kvinder* også engasjerte seg i deres resultater.

4.1 “Vi krever en ny fosterdrapslov”³¹⁸

Norges Kvinder anså abortsaken som den viktigste kampen fra 1935, men mente samtidig at det var et dårlig tegn at et slikt spørsmål i det hele tatt ble reist i et sivilisert kristent samfunn. Å lovfeste fosterdrap var ensbetydende med å undergrave den kristne moral og oppfordre folket til å bryte med Guds bud.³¹⁹ Arbeidskomiteen for kirkemøtets opprop i 1934 skrev et

³¹⁸ “Vi krever en ny fosterdrapslov”, *Norges Kvinder*, 23.09.1938, s.2.

³¹⁹ “Vi snur timeglasset”, *Norges Kvinder*, 03.01.1936, s.1.

innlegg i avisen hvor de hevdet innstillingen fra Straffelovskomiteen åpnet for så stor tilgang til fosterdrap og at den i realiteten brøt ned lovens hensikt om å verne om menneskeliv. Arbeidskomiteen mente folket måtte gjøres oppmerksom på at innstillingens forslag om å innføre sosiale og humanitære indikasjoner ville føre til en økning av aborter og en nedgang i fødselstallene. Man kunne ikke bedre folkets økonomi ved å innføre “statsbeskyttet fosterdrap” - sosial nød skulle hjelpes med sosiale tiltak som mødre hjem og barnetrygd.³²⁰ Som vist i forrige kapittel delte *Norges Kvinder* dette synet, og til tross for misnøyen rundt mangelen på en proposisjon fra regjeringen var de fornøyd med at regjeringen foreløpig ikke hadde gått videre med akkurat dette forslaget.

*“Vi ser med stor tilfredshet at regjeringen ikke har fremsatt proposisjon angående §245 etter straffelovskomiteens innstilling, og vi håper, at dette betyr at regjeringen ikke vil ta et standpunkt som har en så sterk opinion mot sig”.*³²¹

For å informere befolkningen holdt arbeidskomiteen et masse møte i mars 1936 i Calmeyergatens Misjonshus. Omtrent 700 mennesker møtte opp og sogneprest Wisløff ønsket alle velkommen. To år hadde gått siden det kirkelige oppropet som samlet nærmere 250 000 underskrifter; den største opinionsyttringen i Norges historie på denne tiden.³²² Wisløff hevdet oppropet kunne fått enda større oppslutning på dette tidspunkt, ettersom motstanderne stadig fikk flere tilhengere i sitt standpunkt i saken. Avisen mente oppropet talte for at “hele landet” hadde anmodet regjeringen om en strengere abortlov. Regjeringen ble nærmest anklaget for å overse samfunnsproblemet ved å stadig utsette behandlingen av lovforslagene, ettersom dagens lov hadde for mange smutthull som leger og kvakksalvere utnyttet.³²³

Wisløff ga så ordet til Ella Anker som la vekt på flertallets statistikk. Etter Straffelovskomiteens beregning ble det utført omtrent 5000 aborter i Norge, viste tall fra 1933. Det var seks ganger så mange aborter utført på sykehus i Norge sammenlignet med Sverige. Antallet aborter utført av leger hadde økt fra 115 i 1920 til 1625 i 1933, samtidig som dødstillene ved abort hadde steget fra 4 til 30. Anker så økningen i sammenheng med

³²⁰ Arbeidskomiteen, “Folkereising mot fosterdrap”, *Norges Kvinder*, 20.03.1936, s.2.

³²¹ “Regjeringen fremsetter ikke proposisjon om abortus provocatus”, *Norges Kvinder*, 17.01.1936, s.2.

³²² “Vi henstiller regjeringen å fremsette proposisjon angående §245”, *Norges Kvinder*, 04.12.1936, s.2.

³²³ “Fosterdrap i stor stil”, *Norges Kvinder*, 01.09.1939, s.2.

den slappe håndhevelsen av straffelovens §245, som førte til at lovovertrederne ikke hadde noe å frykte fra påtalemyndighetene.³²⁴ Komiteens løsning på det økende problemet var, ifølge Anker; masseofring av det nye barneliv. Forslaget ville medføre at legene ble dommere over når foreldrene ikke hadde økonomi til flere barn, ettersom det radikale forslaget til flertallet fornektet fosterets rettskrav på beskyttelse.³²⁵ En slik avgjørelse lå utenfor legenes medisinske kompetanse, noe en strengere abortlov med konkrete krav ville forhindre. Hvem var det som ønsket og etterlyste et restriktivt lovforslag fra regjeringen?

I mars 1936 ble Straffelovskomiteens innstilling sendt til Det medisinske fakultet for å hente inn deres oppfatning av saken. Avisen etterlyste fakultetets erklæring i september og henstilte til Justisdepartementet å fremlegge erklæringen offentlig. I første omgang ble meddelt at fakultetet hadde forkastet innstillingen med stort flertall, men det tok flere måneder før den ble offentliggjort i sin helhet.³²⁶ Først i november ble konklusjonen fra Det medisinske fakultetet offentliggjort. Den bygget på et utvalg av dem fakultetet anså som mest kompetente til å uttale seg i saken; professor i kirurgi Anton Sunde, Ingebrigtsen som var overlege ved Rikshospitalet, og Ragnar Vogt, som var overlege ved den psykiatriske klinikk. Sunde var professor i fødehjelp, kvinnesykdommer og gynekologi,³²⁷ mens Vogt var Norges første professor og overlege i psykiatri.³²⁸ Ingebrigtsen var bare nevnt ved tittel og etternavn i avisen, men etter mine undersøkelser stemmer informasjonen overens med Ragnvald Ingebrigtsen; en av Norges første kirurger til å skaffe seg internasjonal erfaring i sitt felt. I 1928 ble han utnevnt til professor i kirurgi ved Universitetet i Oslo og overlege ved Rikshospitalets kirurgiske avdeling. Han var medlem av flere prestisjetunge medisinske selskaper og foreninger, og var utnevnt til to ridder-titler.³²⁹

I konklusjonen, som de tre ble enige om, stod det at abort var en avskyelig prosess som medførte farer for kvinnens helse og liv. De mente et nytt lovforslag burde ha til hensikt å bekjempe de illegale abortene, da de var et samfunnsønde i seg selv. Sunde og Ingebrigtsen hevdet lettere tilgang til abort ville gjøre at kvinnene ville føle seg berettiget til å få

³²⁴ "Henimot 5000 abortfremkallelser i 1933", *Norges Kvinder*, 27.03.1936, s.2.

³²⁵ Ibid.

³²⁶ "Det medisinske fakultets erklæring - skal den ikke offentliggjøres?", *Norges Kvinder*, 11.09.1936, s.2

³²⁷ Elvbakken, 2021, s.86.

³²⁸ Ragnar Vogt, snl.no.

³²⁹ Holck, snl.no.

svangerskapet avbrutt, noe som ville føre til at flere søkte til kvakksalvere om de fikk avslag hos legene. Vogt mente man trengte faste regler for å unngå subjektive tolkninger og vurderinger. Fosteret var ikke mors eiendom og hun skulle derfor ikke ha rådighet over barnets liv, ettersom det var et selvstendig rettssubjekt.³³⁰ Likevel støttet han abort på eugenisk indikasjon, hvor loven ignorerte “livets ukrenkelighet” om fosteret ikke var av riktig kvalitet fordi det var fare for fysisk eller psykisk sykdom.

Ifølge uttalelsen fra fakultetet fantes det alvorlige medisinske betenkeligheter ved å utvide adgangen til fosterfordrivelse, utenom ved klart definerte unntakstilfeller som etiske og eugeniske indikasjoner.³³¹

“Det er med tilfredshet at vi ser det medisinske fakultetet ta avstand fra de såkalte sociale og humanitære indikasjoner som i virkeligheten ikke tjener kvinnes frigjørelse, men gjør henne ennå mer utsatt for legemlige og sjelelige sykdommer og farer og nedbryter hennes høie verdighet som mot” - Norges Kvinder.³³²

Avisen understreket derfor at de håpte avvisningen av Straffelovskomiteens innstilling betød at regjeringen ville fremsette et forslag som stemte med folkereisningen til vern om livets ukrenkelighet og medisinske autoriteters erklæringer.³³³ Gjennom artikler som “Vi henstiller til regjeringen å fremsette proposisjon angående §245 til vern om mor og barn”, “Vi krever ny fosterdrapslov” og “Aborttrafikken - legenes ansvar” gjorde avisen det klart at det var på tide regjeringen tok standpunkt i saken. I et innlegg uttrykte Ella Anker et synspunkt som støttet opp under Sunde og Ingebrigtsens. Hun kritiserte igjen det materialistiske synet på et svangerskap som en rent biologisk prosess som samfunnet kunne regulere etter praktiske behov. Konsekvensene av et slikt perspektiv ble synliggjort ved seksualitetens frigjørelse og dermed også frigjørelsen fra barnet gjennom prevensjonsmidler og fosterdrap. Men til forskjell fra den materialistiske forståelse, mente hun fosteret ikke var en del av kvinnens kropp, og kvinnen kunne ikke fjerne det like enkelt som man klippet hår eller negler. Fosteret var et selvstendig individ. Ankers syn var sterkt påvirket av hennes religiøse overbevisning, hvor hun så kjærligheten mellom en mann og en kvinne som en del av et større bilde - hvor

³³⁰ “Abortus provocatus”, *Norges Kvinder*, 06.11.1936, s.1.

³³¹ “Abortus provocatus”, *Norges Kvinder*, 06.11.1936, s.1.

³³² “Abortus provocatus”, *Norges Kvinder*, 06.11.1936, s.6.

³³³ “Vi henstiller regjeringen å fremsette proposisjon angående §245”, *Norges Kvinder*, 04.12.1936, s.2.

de var en del av Guds skaperverk. Livet tilhørte derfor Gud, og bare han kunne ta det i henhold til den kristne livsvurdering. Gud hadde betrodd kvinnen med oppgaven å bære frem det nye livet og hennes høyeste ansvarlighet lå derfor i hennes rolle som mor.³³⁴

Anker talte også om behovet for en ny lov på et moralvernsmøte i Oslo. Her oppfordret hun alle de oppmøtte om å ta opp kampen mot avkristningen av landet og innføringen av den nye seksualmoral. Hennes argumenter kombinerte det religiøse aspektet med frykten for en befolkningskrise, da hun mente at all historie viste at brudd på Guds lov for slektslivet ville føre til undergang. Hun mente fødselstallene i Norge sank så kraftig at man nærmet seg “dødslinjen”, blant annet på grunn av økningen i fosterdrap. Tilstanden i samfunnet hvor mødre fikk gå fri etter å ha drept sine barn var intet mindre enn en skam og skandale - en hver abort var et tap av et norsk liv.³³⁵ Samtidig, i likhet med utvalget fra Det medisinske fakultet, støttet også hun abort på eugenisk indikasjon. Man kan dermed stille spørsmål ved både hennes, og hennes støttespilleres, vurdering av “livets hellighet”, ettersom det virker å være et varierende begrep.

Mange fryktet at lettere tilgang til fosterfordrivelse ville føre til det norske folks undergang, og en del av motivasjonen for en streng abortlov grunnet derfor i tanken på at det bidro til en større nedgang i fødselsratene. På et møte for folkemoralens oppreisning i oktober 1938 ble det henstilt til regjeringen og Stortinget å ta effektive forholdsregler til bekjempelse av aborttrafikken i Norge. De stigende aborttallene truet både kvinnens helse og folkets moral. Tilstanden i samfunnet ble beskrevet som lovløs og uverdigg når det kom til aborttall og regjeringen ble derfor oppfordret til å fremme et forslag som stemte overens med den kristne folkereisningen fra 1934.³³⁶ Med underskriftskampanjen som grunnlag krevde de en streng og effektiv lov fordi fosterdrap stred mot den kristne moral og fordi det truet landet med avfolking. “Vi krever en lov til vern om folkets liv og moral”.³³⁷ De hevdet legenes lovstridige aborttrafikk undergravde lovens autoritet og dermed bidro til befolkningsnedgangen. Karl Evang avviste at aborttilgang påvirket fødselstallene i et

³³⁴ “De kristne livslover - kvinnens ansvar som mor”, *Norges Kvinder*, 19.11.1937, s.4.

³³⁵ “Vi krever en ny fosterdrapslov”, *Norges Kvinder*, 23.09.1938, s.2.

³³⁶ “Den truende befolkningskrise”, *Norges Kvinder*, 08.07.1938, s.1.

³³⁷ “Fosterdrap strider mot kristen moral og menneskelig ansvarlighet”, *Norges Kvinder*, 14.10.1938,s.1

foredrag om befolkningspolitikk, da Arbeiderpartikvinnene møttes til landskvinnekonferanse i mai 1936.³³⁸

Bispedømmet i Oslo uttalte seg også i *Norges Kvinder* om behovet for en ny abortlov. Etter deres syn var det uverdigg med en slik oppløsning av loven i et ordnet samfunn som Norge. “Vi mener at statsmaktene ut fra alvoret i denne situasjon snarest må sørge for at det blir gitt klar og effektiv lov for disse forhold”, uttalte bispedømmet.³³⁹ De foreslo også en midlertidig løsning med økonomisk støtte til familier med bare en forsørger og dem med flere barn. Forslaget skulle utligne forskjellene i samfunnet, ettersom det ikke var gjennomførbart med en barnetrygd som omfattet alle barn, burde det prioriteres å hjelpe dem som hadde det vanskeligst.³⁴⁰ Andre argumenterte for at barnetallet ville stige dersom samfunnet tilrettela bedre for arbeidende kvinner, slik at de ikke stod i fare for å miste sin arbeidsstilling ved å bli mor.³⁴¹ Det ble altså hevdet at færre kvinner ville ønske en abort dersom morsrollen lettere kunne kombineres med et arbeid utenfor hjemmet.

4.2 Harald Natvigs lovforslag

Harald Natvig er et navn som har dukket opp flere ganger gjennom oppgaven, men i denne perioden ble han en spesielt fremtredende aktør gjennom hans lovforslag til en ny abortlov i 1936. Natvig var en norsk lege fra Kristiansand som tok sin doktorgrad i 1906. Han spesialiserte seg innenfor fødselsvitenskap, kvinnesykdommer og gynekologi, og ble i 1930 den første overlege ved den nye kommunale Kvinneklinikken i Oslo. Som lege hadde han erfaring både som kommunelege, overlege og leder i Norges Røde kors i Finland under Borgerkrigen i 1918.³⁴² Natvig fremla sitt forslag til straffelovens §245 fordi Justisdepartementet gjennom Socialdepartementets medisinalavdeling hadde anmodet han å uttale seg om Straffelovskomiteens innstilling.³⁴³ Han mente Straffelovskomiteens forslag bar

³³⁸ Elvbakken, 2021, s.101-104.

³³⁹ “Bispemøtet behandler”, *Norges Kvinder*, 18.11.1938, s.2.

³⁴⁰ *ibid.*

³⁴¹ “Barnetallet stiger når kvinnen ikke mister sin stilling fordi hun blir mor”, *Norges Kvinder*, 07.02.1936, s.2.

³⁴² Harald Natvig, Olympedia.

³⁴³ Natvig, 1936, s. 3.

preg av hastverk og påpekte blant annet at det var laget på bare tre møter, hvorav bare to av dem var fulltallige.³⁴⁴

Forslaget til Natvig bygget på hans over 30 år lange gynekologiske erfaring, og foreslo både en endring av §245 og en ny “Lov om rett til å avbryte et svangerskap i visse tilfelle”. Endringen han foreslo til straffelovsparagrafen var:

*“Kvinne, som ved fordrivende midler eller på annen måte rettsstridig dreper det foster, hvormed hun er svanger, eller medvirker hertil, straffes for fosterfordrivelse med fengsel inntil 1 år. Påtale kan ikke skje efter forløpet av 2 år”.*³⁴⁵

Altså ønsket han å senke maksimumsstraffen for den svangre kvinnen. I tillegg beholdt han strafferammen på seks år for den som utførte aborten, men økte minstestrafen til seks måneder dersom inngrepet var gjort mot betaling. Dersom den svangre kvinnen døde som følge av inngrepet var strafferammen seks år til livstid.³⁴⁶

Når det gjaldt forslaget for den nye abortloven åpnet Natvig bare opp for medisinske, eugeniske og kriminelle indikasjoner. De medisinske indikasjonene skulle baseres på nøyaktige undersøkelser og være nødvendige for å avverge alvorlig fare for kvinnens liv og helse. De eugeniske indikasjonene bygget på antagelser om at barnet ville arve alvorlig medfødte feil, uhelbredelige sykdommer eller sinnssykdom.³⁴⁷ Disse mente Natvig burde gå under de medisinske indikasjonene, ettersom han anså arvespørsmålet for å være et medisinsk forhold.³⁴⁸ Svangerskapet kunne også avsluttes dersom det var et resultat av et kriminelt samleie; blodskam, voldtekt, eller om kvinnen var under 16 år, led av sinnssykdom, var bevisstløs eller ute av stand til å motsette seg handlingen av andre grunner. Ved abort på kriminelt grunnlag måtte det foreligge en politianmeldelse, ifølge forslaget. Økonomiske, sosiale eller humanitære grunner var ikke aktuelt.³⁴⁹ Forslaget stemmer i stor grad overens med Louise Isachsens forslag som ble fremmet noen år tidligere, men det nye aspektet ved Natvigs forslag var systemet for kontroll over legene. Enhver abort kunne bare finne sted på et offentlig sykehus, hvor to leger måtte erklære at det forelå grunnlag for å innvilge abort.

³⁴⁴ Natvig, 1936, s.5.

³⁴⁵ “Forslag til nye strengere bestemmelser om fosterdrap”, *Norges Kvinder*, 03.03.1939, s.1.

³⁴⁶ “Forslag til nye strengere bestemmelser om fosterdrap”, *Norges Kvinder*, 03.03.1939, s.1.

³⁴⁷ “Ny lov om abortus provocatus?”, *Norges Kvinder*, 14.04.1939, s.1.

³⁴⁸ Natvig, 1936, s.48.

³⁴⁹ “Ny lov om abortus provocatus?”, *Norges Kvinder*, 14.04.1939, s.1. | Natvig, 1936, s.66.

Ingen fikk motta betaling for operasjonen for å forhindre spekulasjoner i aborttrafikken og urettferdige forhold.³⁵⁰ Avisen beskrev forslaget med tilfredshet og støttet det ettersom det bygget videre på Isachsens forslag, som de tidligere hadde arbeidet hardt for å fremme.

Natvig mente at samfunnet ikke var så hardt rammet av nød som abortforkjemperne hevdet, og beskyldte enkelte var drevet av rent egoistiske grunner for å slippe de ubehagelige følgene og strevet som kom med et barn.³⁵¹ Og han så det som lite sannsynlig at alle dem som allerede hadde så liten respekt for den gjeldende lov, ville føle en større rettsbevissthet overfor fosteret ved større tilgang til abortinngrepet. Tvert imot, mente han, ville utvidede indikasjoner oppheve ansvarsfølelsen.³⁵² De sosiale og humanitære indikasjonene anså han for å være “vrøvl”, for “utflytende”, og ikke brukbare i en lovformulering da de var for vanskelig å avgrense.³⁵³ Om Straffelovskomiteens liste over tilfeller som skulle kvalifiseres for sosial eller humanitær indikasjon uttalte Natvig: “Man tror ikke sine egne øyne! Man vet ikke om man skal le eller gråte [...] for all den mengde fosterdrap som abortkomiteen altså ønsker etter sin egen ønskeliste”.³⁵⁴ En slik “abortmentalitet” var et samfunnsproble som Natvig sammenlignet med en smittsom psykose.³⁵⁵

For å begrunne forslaget presenterte Natvig en del skremmende statistikk som skulle tydeliggjøre behovet for å kontrollere legens virksomhet. Han trakk blant annet frem straffelovskomiteens aborttall som sa at det årlig ble utført mellom 3575-5425 aborter i Norge, hvorav rundt 3000 av dem ble utført av leger, mens omtrent 2000 ble utført av kvakksalvere.³⁵⁶ Dødeligheten hadde steget fra 4 i 1920 til 30 i 1933, og det var små marginer som skilte dødeligheten på et sykehus sammenlignet med det illegale abortmarkedet. 0.64% dødelighet på sykehuset og 0.78% hos dem som ble innbrakt på sykehus etter en abort.³⁵⁷ Ifølge Natvig hadde Norge 26-27 ganger så mange aborter i 1933 som Sverige hadde i 1930, og 8-9 ganger så mange som Danmark i 1932. Han rettet sterk kritikk mot leger og jurister som hadde begått overtredelser overfor loven og lukket øynene for konsekvensene.³⁵⁸

³⁵⁰ “Fosterdrap: overlege dr. Harald Natvig”, *Norges Kvinder*, 03.04.1936, s.1.

³⁵¹ Natvig, 1936, s.44.

³⁵² Natvig, 1936, s.45.

³⁵³ Natvig, 1936, s.47.

³⁵⁴ Natvig, 1936, s. 48-49.

³⁵⁵ Natvig, 1936, s.67.

³⁵⁶ Fra innstillingen fra straffelovskomiteen, 1935, s.63.

³⁵⁷ Natvig, 1936, s. 22-23.

³⁵⁸ “Fosterdrap: overlege dr. Harald Natvig”, *Norges Kvinder*, 03.04.1936, s.1. | Natvig, 1936, s.28.

Mange av dem som tok opp behovet for et lovforslag fra regjeringen, ønsket at det skulle stemme overens med Natvigs forslag. Nærmere en kvart million mennesker hadde underskrevet det kristne opprop mot de radikale lovforslagene i 1934, og gitt sin støtte til Louise Isachsens forslag. Men nå som Natvig hadde tatt hennes forslag et steg videre, var det mange som ga sin støtte til ham:

*“På vegne av denne folkeopinionen med de kristne samfund i spissen krever vi en øieblikkelig lov imot fosterdrap med en effektiv kontrol over lægene efter overlæge dr. Natvigs forslag”.*³⁵⁹

Underskriftskampanjen fra 1934 ble hyppig presentert som et representativ for folkets mening i saken, som Ella Anker som skrev “Det dokument vil bli stående i historien som det norske folks mening i denne sak”.³⁶⁰ Til tross for at svært mange var enig, kan det være misvisende å presentere det som “folkets opinion”, da den er mer kompleks. Natvigs forslag samlet støtte både fra religiøst og medisinsk hold. Altså fra de samme gruppene som var tilhengere av Isachsens forslag. For eksempel skrev et kirkemøtet i sin resolusjon til regjeringen at Natvigs forslag om fosterdrap imøtegikk alle deres viktige punkter. Natvigs krav om kontroll over både legene og kvakksalverne var det flest innlegg tok opp som et hovedpunkt i hvorfor de ønsket en proposisjon som stemte med hans forslag.³⁶¹ Også Kristine Munch mente det var behov for kontroll over de “samvittighetsløse” legenes virksomhet, da de, etter hennes oppfatning, tok seg for store friheter til å tolke loven etter sin subjektive forståelse. Legenes praksis bar store deler av ansvaret for nedbrytelsen av respekten for loven. Hun ønsket en straffelov som bygget på Isachsens forslag, men i kombinasjon med kontrollen av legene som Natvig foreslo.³⁶² Hvordan begrunnet så avisen behovet for kontroll over legene?

Avisen trakk også frem enkeltsaker som eksempler på hvorfor man trengte mer kontroll over legenes virksomhet. I 1939 ble en 75 år gammel lege arrestert og tilstod å ha utført fosterfordrivelsler på 110 pasienter, både gifte og ugifte. Saken havnet i politiets søkelys da en av hans pasienter, en svensk pike, døde etter behandlingen. Hendelsen ble brukt som

³⁵⁹ “Fosterdrap strider mot kristen moral og menneskelig ansvarlighet”, *Norges Kvinder*, 14.10.1938, s.1.

³⁶⁰ Ny lov om abortus provocatus?”, *Norges Kvinder*, 14.04.1939, s.4.

³⁶¹ “Effektive forholdsregler til bekjempelse av den tiltagende fosterdrapstrafikk”, *Norges Kvinder*, 22.10.1937, s.1 og s.2.

³⁶² “Aborttrafikken - legenes ansvar”, *Norges Kvinder*, 19.11.1937, s.1.

eksempel både på at den norske abortpraksisen var så slapp at den trakk abortsøkende over grensene, og på at man måtte forby de sosiale og humanitære indikasjonene for abortinngrep.

³⁶³ Hvor lenge skulle man måtte vente på at regjeringen fremmet et forslag med kontroll over legene som kunne stanse lovløsheten?

I 1939 vedtok Det medisinske selskap at “de illegale svangerskaptavbrytelser er alvorlig medisinske problem på grunn av de tallrike eftersykdommer og dødsfall de fører med sig”.³⁶⁴ Redaksjonen i *Norges Kvinder* var svært fornøyd med at medisinske autoriteter endelig anerkjente at abortinngrepet innebar store farer for sykdom og dødsfall selv om det ble utført av sakkyndige leger. De mente det var på høy tid å gjøre noe med de uholdbare tilstander i det norske samfunnet, og anså erkjennelsen som en stor seier i saken. Samtidig ønsket selskapet at både medisinske og humanitære indikasjoner skulle gi tilgang til abort. Avisen kritiserte deres ønske om utvidet tilgang for “tungtveiende grunner” ettersom det var uklare og flytende begreper som lett kunne tolkes av legene. Den fastholdt at en kombinasjon av Isachsens og Natvigs forslag ville være den beste løsningen for å sette “en stopper for de lovløse tilstande som hersker.”³⁶⁵

Ga Natvigs forslag noen lovendring?

I april samme året tok Stortinget opp abortsaken igjen og påla regjeringen å fremme en proposisjon for neste års storting. Saken hadde trukket ut alt for lenge, aborttallene steg og nå hadde flere av nabolandene vedtatt abortlover. Petter Jacob Semb Meyer fra Høyre tok opp Straffelovskomiteens forslag og den store motstanden som ble samlet mot den, og minnet om den store oppslutningen forslagene fra Isachsen og Natvig hadde fått. Sverige og Danmarks nye lover minnet også om deres forslag ettersom de også var restriktive og ikke anerkjente abort på sosiale indikasjoner. Det til tross for at det var færre aborter i disse landene enn i Norge. Meyers argumentasjon fikk støtte fra Bondepartiet. Det fremgikk fra debatten på Stortinget at regjeringen ikke aktet å fremsette noe lovforslag for dette storting. Hadde regjeringen ønsket en abortlov som var like streng som den svenske og danske, ville stortingsflertallet vedtatt det, men justisminister Trygve Lie ønsket å lære av disse lovene før

³⁶³ “Ulovlige fosterdrap”, *Norges Kvinder*, 08.08.1939, s.1.

³⁶⁴ “Det medisinske Selskap om Abortus provocatus”, *Norges Kvinder*, 01.12.1939, s.2.

³⁶⁵ *ibid.*

saken ble avgjort i Norge.³⁶⁶ I stedet skulle regjeringen vurdere å sende det foreliggende materialet tilbake til straffelovskomiteen eller supplere komiteen med andre medlemmer. De mente det var en mulighet for at enkelte av medlemmene hadde skiftet mening de siste fem årene ettersom forholdene i samfunnet også hadde endret seg. Kanskje kunne Straffelovskomiteen komme med et nytt utkast.³⁶⁷ Det ble også foreslått å supplere nye medlemmer, og Natvig var et av forslagene. Dette protesterte Aker Arbeiderpartis kvinneutvalg mot fordi han ville jobbe imot Mohrs forslag som de selv støttet.³⁶⁸ Natvigs forslag ble aldri behandlet på Stortinget.³⁶⁹

4.3 Abortlovgivning i andre land

Samtidig som arbeidet med en ny abortlov var i gang i Norge, var det flere andre land i Europa som holdt på med den samme prosessen. I 1936 fjernet Sovjet abortfriheten og erstattet den med et forbud. Året etterpå vedtok Danmark en ny abortlov, og det samme gjorde Sverige i 1938. I 1939 innførte Frankrike en befolkningspolitikk som blant annet innebar svært begrenset tilgang til abort og andre tiltak som skulle sørge for befolkningsvekst. *Norges Kvinder* fulgte med på disse debattene og så dem gjerne i lys av diskusjonen som foregikk i Norge på samme tid. Men hvorfor var dette interessant for dem?

I likhet med hvordan avisen skrev om situasjonen i Norge, brukte den debattene og lovforslagene fra andre land til å bygge opp under sitt eget synspunkt på saken. Den trakk utelukkende frem aktører som kritiserte forslag om sosiale indikasjoner og uttrykte at den var fornøyd med utfallet når strenge lover ble vedtatt. Avisen brukte situasjonen i andre land for å demonstrere at deres syn var utbredt utenfor Norges grenser gjennom den strategiske vinklingen. Det har ikke vært mulig for meg å sette meg inn i situasjonen til hvert av de nevnte landene, og det må derfor poengteres at fremstillingen som vil følges her er avisens egen. Av tidsøkonomiske grunner har jeg ikke tatt stilling til om avisens omtaler stemmer overens med den faktiske situasjonen i de ulike landene.

³⁶⁶ Elvbakken, 2021, s.111.

³⁶⁷ "§245 interpellasjonen i Stortinget", *Norges Kvinder*, 21.04.1939, s.1.

³⁶⁸ Elvbakken, 2021, s. 118.

³⁶⁹ Lilleslått, 2019.

Motstand mot radikale abortforslag i Sverige

Avisen tok opp diskusjonen som foregikk i Sverige allerede i 1934, men jeg vurderte det som hensiktsmessig å behandle innleggene sammen med avisens diskusjon av de andre landene. På Det nordiske juristmøtet i 1934 ble abortlovgivning som en del av strafferetten diskutert. Møtet ble ansett for å være en viktig arena for å diskutere juridiske spørsmål og ble holdt hvert tredje år. Dette året tok Sveriges justisminister, Karl Schlyter, opp straffelovgivningen rundt fosterdrap, og var spesielt bekymret for det stadig stigende antallet ulovlige aborter. Den gjeldende loven i Sverige bygget på vern om menneskelig, men innebar bare et forbud mot abort. Av de nordiske landene var det bare Norge og Danmark som hadde retningslinjer for å avgjøre når et lovlig inngrep skulle utføres. Schlyter ønsket at en ny svensk abortlov skulle åpne for abort på medisinsk, eugenisk, humanitær og sosial indikasjon, og delte dermed Mohrs posisjon i debatten. Etter hans vurdering var det også lite som skilte sosial indikasjon fra en utvidet medisinsk.³⁷⁰ Dette kan stemme godt overens med den norske debatten, hvor for eksempel Isachsen ønsket å innlemme den utslitte mor, en sosial indikasjon, inn i den medisinske indikasjonen dersom hennes symptomer var ille nok.³⁷¹

Forslaget hans fikk støtte når det kom til abort på medisinske, eugeniske og etiske indikasjoner, men de sosiale og humanitære møtte større motgang. Flere mente en slik liberalisering av abortloven ville føre til moralsk forfall.³⁷² *Norges Kvinder* rettet skarp kritikk mot forslaget og gikk så langt som å sammenligne det med Mussolini og hans opprustning til krig. De så det som at det nordiske folk planlagte en grundig utslettelse av menneskeliv gjennom ubegrenset tilgang til abort, og mente juristene hadde brutt rettsgrunnlaget ved å la loven gå sovende. Ved å åpne for at enkelte skulle få tilgang til abort på grunn av medlidenhet med deres situasjon, ville loven gå hardt utover hundretusener av andre kvinner som da ble forsvarsløs overfor mannens vilje.³⁷³

Også svenske medisinske autoriteter var kritiske til det svenske abortforslaget, ifølge *Norges Kvinder*. Kritikken gikk ut på at det ga for mye makt og ansvarsbyrde til legestanden. Misbruk kunne ikke forhindres ettersom at kvinnene bare kunne gå til en lege med lavere

³⁷⁰ Elvbakken, 2021, s. 75-76.

³⁷¹ "Det nordiske juristmøte i Oslo", *Norges Kvinder*, 17.08.1934, s.1.

³⁷² Elvbakken, 2021, s.78.

³⁷³ "Justismøtet", *Norges Kvinder*, 31.08.1934, s.2.

samvittighetsterskel dersom de fikk avslag. Forslaget ble også beskrevet som for vagt i dets ordformulering, noe som ville gjøre det enkelt å utvide adgang utenfor lovtekstens bestemmelser. Hovedmålet, ifølge *Norges Kvinder*, måtte være å avskaffe de illegale abortene, men gjennom å gjøre dem lovlige. Man sparte ingen liv ved å flytte abortene til sykehuset, men ved å avkriminalisere abort ville det påvirke samfunnets moralsk oppfatning av handlingen.³⁷⁴ Forslaget ble til slutt forkastet av legeorganisasjoner i Sverige og trukket tilbake. Lækarforbundet skal ha uttalt at forslaget var i strid med prinsippet om livets hellighet og at sosiale indikasjoner kunne føre til utglidninger av den alminnelige moral.

I tillegg til motstand fra medisinsk hold, arbeidet også den svenske kvinneorganisasjonen Vita-Bandet mot liberalisering av den svenske loven. Vita-Bandet var den største kvinneorganisasjonen i Sverige utenfor de politiske, og i mars 1935 reiste Ella Anker til Sverige for å holde foredrag i samarbeid med dem i kampen mot drukkenskap, krigen, prostitusjon og abortfrihet. Avisen priset deres arbeid for det kristne livssyn.³⁷⁵ Organisasjonen fikk også støtte fra Svenske kvinners venstreforbund. I likhet med *Norges Kvinder*, Louise Isachsen, Kristine Munch og Anker så de abortfrihet som i strid med samfunnets verdier og vernet om menneskeliv. Abort var et farlig inngrep som kunne få uante langsiktige konsekvenser. Et bedre alternativ var å arbeide forebyggende gjennom sosiale og økonomiske tiltak for å forhindre fattigdom og sosial nød. Legene burde heller, etter deres vurdering, henvise til et samfunnsorgan som kunne hjelpe kvinnen ut av krisen enn å henvise til abort.³⁷⁶

Etter en lang debatt ble det i 1938 fremsatt en proposisjon om svangerskapsavbrytelse i Sverige. Proposisjonen tillot ikke abort på sosiale indikasjoner, men anerkjente humanitære indikasjoner som innebar tilfeller hvor svangerskapet hadde påstått som følge av en "grovere forbindelse". I det begrepet lå voldtekt, blodskam, utuktig omgang med kvinner under 15 år og sinnssyke kvinner. I likhet med Natvigs forslag, krevdes det politianmeldelse i slike tilfeller. Enda en likhet både med Natvig og Isachsen var de eugeniske indikasjonene. Disse trådte i kraft når det var antatt at barnet kunne arve sinnssykdom, sinnssløvheter eller alvorlig

³⁷⁴ "Det svenske abortforslag får en skarp kritikk", *Norges Kvinder*, 15.03.1935, s.1 og s.6.

³⁷⁵ "En kvinnebevegelse som viser verden en levende aktiv kristendom", *Norges Kvinder*, 22.03.1935, s.1.

³⁷⁶ "Vita-Bandet i Sverige reiser seg til motstand mot lovkomiteens radikale forslag", *Norges Kvinder*, 22.02.1935, s.2.

legemlig sykdom.³⁷⁷ Proposisjonen stemte dermed relativt godt overens med flere av forslagene som ble diskutert i Norge, og i mai samme år vedtok Riksdagen lovforslaget hvor “humanitære og hygieniske indikasjoner tillates”, mens sosiale grunner som økonomisk nød og sosiale vansker skulle forbys.³⁷⁸

Danmark avviser abort på sosiale indikasjoner

I juni 1932 nedsatte den danske justisministeren en svangerskapskommisjon som skulle vurdere spørsmålet om svangerskapsavbrytelse. Initiativet til arbeidet kom fra Retslægerådet på grunn av de illegale abortene og nøden de skapte.³⁷⁹ Foreløpig hadde det ikke foreligget noen faste lovregler til å hjelpe legene å avgjøre når en abort var nødvendig, men de fleste hadde likevel holdt seg til medisinske vurderinger. Det var tenkt at en ny lov ville hjelpe legene med faste rammer, slik at de ikke måtte bruke skjønn i sin vurdering.³⁸⁰ Fire år senere var deres vurdering enda ikke tilgjengelig for offentligheten, men en del opplysninger om innholdet var likevel kjent. Forslaget tillot ikke abort etter første trimester, altså tre måneder inn i svangerskapet. Kommisjonen ønsket å innvilge abort

“for å avverge fare for den pågjeldende kvinnes liv eller for å forebygge varig forringelse av hennes helbred. Når undfangelsen er skjedd under sådanne omstendigheter at kvinnens kjønnsfrihet må ansees for krenket. Når der foreligger formodning om, at barnet vil komme til å lide av sinnssyke, epilepsi eller uhelbredelig legemlig sykdom. [...] Når svangerskapet eller barnets fødsel medfører farer for en betydelig forringelse av kvinnens personlige familie- og samfundsmessige stilling, og når denne fare ikke kan avverges på annen måte”³⁸¹

Det ble dermed foreslått abort på medisinske-, eugeniske-, kriminelle- og sosiale indikasjoner. Avisen var svært kritisk til hvordan kommisjonen tilsynelatende sidestilte den sosiale indikasjonen med den medisinske ved å inkludere fare for både liv og stilling. Den stilte spørsmål ved hvordan en lege skulle kunne ta stilling til den informasjonen og vurdere den ut fra sin faglige kompetanse.³⁸²

³⁷⁷ “Sverige vil ikke ha abortus provocatus på sosiale indikasjoner”, *Norges Kvinder*, 04.03.1938, s.2.

³⁷⁸ “Svangerskapsavbrytelse av sosiale grunner forbys i Sverige”, *Norges Kvinder*, 20.05.1938, s.2.

³⁷⁹ Elvbakken, 2021, s. 91.

³⁸⁰ “Den danske svangerskapskommisjon har avgitt betenkning”, *Norges Kvinder*, 26.06.1936, s.6.

³⁸¹ “Den danske svangerskapskommisjon har avgitt betenkning”, *Norges Kvinder*, 26.06.1936, s.6.

³⁸² *ibid.*

Den danske sosialministeren, Karl Kristian Steincke, tok raskt offentlig avstand fra kommisjonens flertall ettersom de trakk loven for langt, ifølge ham selv. Flertallet ønsket å innvilge abort på medisinske-, sosiale, og eugeniske indikasjoner, samt ved voldtekt.³⁸³ Steincke argumenterte for at sosiale indikasjoner ville føre til vilkårlighet og gi kvakksalverne større handlingsrom.³⁸⁴ *Norges Kvinder* mente kommisjonen, i likhet med den norske Straffelovskomiteen, bestod av et flertall av radikale medlemmer. Avisen hintet nærmest til at kommisjonen ønsket å dekke over sine feil med det radikale lovforslaget fordi den blant annet bestod av riksadvokaten - som var ansvarlig for den juridiske utglidningen. Likevel mente den at forslaget ikke var så radikalt som det norske.³⁸⁵

Den danske regjeringen tok, i likhet med Steincke og *Norges Kvinder*, avstand fra kommisjonens innstilling og forkastet forslaget om de sosiale indikasjonene. Steincke la da frem et lovforslag som tillot abort på medisinske indikasjoner; ved fare for kvinnens liv og helse, eugeniske indikasjoner; ved fare for sinnssykdom, åndssvakhet, epilepsi og lignende, eller ved kriminelle hensyn; dersom svangerskapet var et resultat av en kriminell handling. Ved brudd på loven ønsket han 2 års fengsel for leger og 4 år for ikke-medisinsk helsepersonell.³⁸⁶ I mai 1937 ble forslaget for en ny straffelov mot abort vedtatt i det danske folketinget. Den nye abortloven ga tilgang til abort ved medisinske og eugeniske indikasjoner, og ved kriminelle handlinger som voldtekt og mindreårige. Avisen påpekte at alle partiene utenom det kommunistiske hadde avvist de sosiale indikasjonene.³⁸⁷ Dette kan sees bare som ren presentasjon av fakta, eller en poengtering av politiske motsetninger. *Norges Kvinder* representerte meningene fra det borgerlige sjiktet i samfunnet, og kommunismen i motsetning representerte arbeiderklassen. Loven stemte overens med forslaget til Natvig, også i den forstand at Danmark nå skulle utbedre systemet for å støtte gravide kvinner.

³⁸³ "Abortus provocatus", *Norges Kvinder*, 11.09.1936, s.2.

³⁸⁴ Elvbakken, 2021, s.106.

³⁸⁵ "Den danske justisminister Steincke avviser abortkommisjonens forslag", *Norges Kvinder*, 16.10.1936, s.1.

³⁸⁶ "Den danske regjeringen tar avstand fra abortkommisjonens innstilling", *Norges Kvinder*, 06.11.1936, s.6.

³⁸⁷ "Streng straff for fosterdrap i Danmark", 11.06.1937, s.1.

Sovjetunionen innfører forbud mot abort

Siden 1920 hadde abort vært fritt tilgjengelig for kvinner i Sovjet. Loven ga kvinnene selvbestemmelse over egen kropp og fosteret i magen, men ble noe begrenset i 1924 grunnet plassmangel ved sykehusene. Det ble derfor innført kommisjoner for å prioritere.³⁸⁸ Etter 16 års erfaring med abortfrihet ble det ytret ønske fra flere hold om en endring. I mai 1936 tok avisen opp at Sovjetunionen hadde vedtatt å ta opp spørsmålet om å forby kunstig fremkallelse av abort. Det var mottatt mange henstillinger fra arbeiderkvinnene som påpekte hvor skadelig inngrepet var, og regjeringen ønsket å verne om arbeiderkvinnenes helse ved å forby fosterfordrivelse.³⁸⁹ I tillegg til henstillingene hadde flere fremstående medisinske autoriteter stått frem i pressen og protestert mot abortfriheten. De mente abort var en sosial ulykke som måtte bekjempes, og man måtte nekte legene å utføre dem og heller utbedre mødrehjelpen.³⁹⁰

Den nye abortloven som ble vedtatt i 1936 hadde vært åpen for diskusjon i over to måneder for å forsikre seg om at alle meninger ble hørt. Resultatet ble en streng straffelov. Avisen var svært fornøyd med at det ble erkjent offentlig at inngrepet innebar stor risiko, samt at loven bare tillot abort på strengt medisinske og eugeniske indikasjoner. Loven anerkjente abort dersom fortsettelse av svangerskapet ville bety livsfare for kvinnen eller alvorlig skade på hennes helse, eller om det var fare for at barnet hadde alvorlige, arvelige sykdommer. Selv da var det krav om at inngrepet måtte finne sted på et sykehus eller fødehem. Dersom en lege brøt med lovens bestemmelser fikk hen 1-2 års fengsel, og 2 år dersom kvinnen ble tvunget til inngrepet. Kvinnen ville få en offentlig tilrettevisning, og en bot ved gjentakelse av overtredelsen.³⁹¹

Norges Kvinder var raskt ute med å bruke den nye politikken i Sovjet til å kritisere abortforkjemperne i Norge. Helt siden abortfrihet ble innført i 1920 hadde tilhengerne henvist til de russiske forhold og argumentert for at de ønsket det for sitt eget land. Erfaringen fra Sovjet tilsa at abortfrihet ikke ga kvinnen noen frigjørelse, mente avisen, men i stedet ga det motsatte resultat. Ifølge avisen var utfallet av inngrepet "uheldige" både sosialt, etisk og

³⁸⁸ Elvbakken, 2021, s.29.

³⁸⁹ "Fra abortfrihet til fengselsstraff", *Norges Kvinder*, 05.06.1936, s.1.

³⁹⁰ "Russland har avskaffet abortfrihet og innført en streng straffelov", *Norges Kvinder*, 14.08.1936, s.1.

³⁹¹ "Fra abortfrihet til fengselsstraff", *Norges Kvinder*, 05.06.1936, s.1.

medisinsk sett. Men nå hadde myndighetene snudd i sin vurdering, og avisen så det som en innrømmelse om at abort på sosiale indikasjoner ikke hadde noen effekt på den sosiale nøden. Inngrepet var bare en “forsyndelse av naturen”, fordi det var en operasjon på et friskt menneske.³⁹² De stilte så spørsmålet: “De russiske myndigheter har hatt mot til å innrømme sin feil, men vil våre egne provokatører gjøre det samme?”³⁹³ Avisen prøvde dermed å bruke abortforbudet i Sovjet som et argument mot forkjemperne, ettersom abortfrihet ikke hadde gitt det resultatet man kjempet for i Norge. Det de anså for å være det “russiske eksperimentet” hadde feilet og blitt erstattet med en streng regulering og begrenset tilgang - i praksis, et abortforbud.

Frankrikes nye befolkningspolitikk

I august 1939 innførte Frankrike en svært streng og eugenisk befolkningspolitikk. Politikken tok for seg tiltak som var ment å oppmuntre familier til å få mange barn som pengepremier, spesielle lån, barnetrygd og mødrelønn, samtidig som en svært streng tilgang og straff for abort og ekstraskatt for barnløse ble innført. Myndighetene ønsket å gjøre det lønnsomt å ha barn, og ville snu holdningen fra å “ikke ha råd til å ha barn”, til å “ikke ha råd til å *ikke* ha barn”. Det ble innført pengepremier basert på levekostnadene i området familien bodde, hvorav halvparten ble utbetalt ved fødsel og resten når barnet var seks måneder. I tillegg fikk familiene barnetrygd som ble utbetalt til barnet var 14 år, men det kunne også forlenges til 17 år dersom det gikk videre på skole. Kvinnene kunne også få mødrelønn dersom de gikk hjemme med barna. Det ble også gitt spesielle “barnelån” til gifte bønder. Lånet måtte betales tilbake, men deler ble strøket for hvert barn ekteparet fikk i tilbakebetalingsperioden.³⁹⁴

I tillegg til de positivt forsterkningene for å oppmuntre til barnefødsler, ble det innført noen negative tiltak. En ekstraskatt for de barnløse skulle ramme ungarer, fraskilte, enker eller enkemenn, samt gifte som ikke hadde fått barn innen to år. Når det gjaldt abort ble det innført en strafferamme på 5-10 år i fengsel, samt en kraftig bot. Abort på sosiale indikasjoner ble forbudt og leger og jordmødre som deltok i illegale aborter kunne miste sin rett til å praktisere i fem år. Det ble til og med opprettet egne politiavdelinger til å overvåke sykehus,

³⁹² “Omvendelse”, *Norges Kvinder*, 03.07.1936, s.1.

³⁹³ “Omvendelse”, *Norges Kvinder*, 03.07.1936, s.1.

³⁹⁴ “Frankrikes nye befolkningslov”, *Norges Kvinder*, 04.08.1939, s.2.

klinikker og leger. Den franske stat regnet med tiltakene ville koste 9 milliarder franc i året å gjennomføre. Ifølge *Norges Kvinder*, var loven enestående i sitt slag og vitnet om at de franske myndighetene hadde skjönt hva som måtte gjøres for å hindre befolkningsnedgang. De hevdet at det franske folk bare ville bestå av “oldinger” dersom ingenting ble gjort.³⁹⁵

Den franske befolkningspolitikken er interessant i seg selv, men den viser også hvordan *Norges Kvinder* støttet eugenisk politikk for dens rasehygienisk funksjon. Gjennom uttalelser som: “Hvorvidt staten også vil innføre kontroll med giftermål, diktet av rasemessige hensyn, vet man ennå ikke. Men det burde utvilsomt gjøres. Kvantitet og kvalitet bør være noenlunde proposjonale”.³⁹⁶ I et senere innlegg skrev de også om den rene rase og blandingen av “negerblod og araberblod”, og om hvordan den franske stat ønsket å unngå “mulattbarn”.³⁹⁷ Blandingsbarn fikk heller ikke barnetillegg. I tillegg ville den franske loven forby ekteskap dersom en av dem bar visse arvelige sykdommer, og all propaganda for barnebegrensning var forbudt - for å beskytte rasen. Hvordan kan man tolke slike uttalelser?

Slike uttalelser vitner om et tankesett som ikke var uvanlig, verken i denne tiden eller i tiden som kom, men som ikke har gjort seg så tydelig i avisen tidligere. Avisen har riktignok erklært sin støtte til både Isachsen og Natvigs forslag som begge tok abort på eugenisk indikasjon, men det ble aldri kommentert spesifikt på rasehygienisk grunnlag. Det ble enten ikke kommentert eller påpekt hvordan fysisk eller psykisk syke mennesker kunne være en økonomisk belastning på familien og samfunnet. Avisen mente den norske straffelovskomiteen måtte sette seg inn i den franske loven fordi den var bygget på bitter erfaring. Den strakk seg lengre enn alle de norske forslagene, noe avisen så som positivt. De mente landene som diskuterte sosiale og humanitære indikasjoner, som Norge, hadde noe å lære fra Frankrikes nye tilnærming til befolkningsproblemet.³⁹⁸

Mellom 1936-1939 har altså Russland avskaffet abortfriheten og erstattet den med en abortlov som er mye strengere enn forslagene som diskuteres i Norge. Danmark og Sverige har begge vedtatt abortlover som minner om de strenge norske forslagene, hvor sosiale indikasjoner ble forkastet av kompetente institusjoner. Og Frankrike hadde vedtatt en svært begrenset aborttilgang som i stor grad bygget på eugenisk grunnlag og bekymring for

³⁹⁵ “Frankrikes nye befolkningslov”, *Norges Kvinder*, 04.08.1939, s.2.

³⁹⁶ “Frankrikes nye befolkningslov”, *Norges Kvinder*, 04.08.1939, s.2.

³⁹⁷ “Den franske familiekode”, *Norges Kvinder*, 11.08.1939, s.1.

³⁹⁸ “Den franske familiekode”, *Norges Kvinder*, 11.08.1939, s.1.

befolkningsnedgangen landet opplevde. Det er interessant hvordan abort på sosiale indikasjoner ble tatt opp i de fleste landene, noe som vitner om et eksisterende ønske om en mer liberal abortlov, men at *Norges Kvinder* ikke redegjør noe mer om dette ønsket. Hvordan de fulgte debattene var sterkt preget av deres eget syn og et ønske om å fremme personer og organisasjoner som støttet deres eget synspunkt.

4.4 Konklusjon

I tidsperioden 1936-1939 hadde abortdebatten i Norge stilnet noe fordi det ikke skjedde noe konkret som kunne holde debatten aktuell. Dette førte til at svært mange begynte å lure på hvorfor ikke regjeringen enda ikke hadde fremlagt en proposisjon og tatt stilling til abortspørsmålet ved å innføre en liberal eller restriktiv abortlovgivning. Avisen hevdet de høye aborttallene truet både kvinnens helse og folkemoralen, og publiserte derfor et flertall av artikler og innlegg hvor den forlangte at regjeringen skulle vedta en abortlov som representerte det dominerende synet i befolkningen. Som bevis på at den kristne livsvurdering var folkets livsvurdering, ble underskriftskampanjen fra 1934 igjen trukket frem. Et taktisk trekk, da det er vanskelig å ignorere ytringer fra nærmere 250 000 mennesker som krevde en abortlov uten sosiale indikasjoner til vern om folkets moral.

I forrige kapittel så vi hvordan avisen drev kampanje for kirurgen Louise Isachsens lovforslag, men med publiseringen av overlege Harald Natvigs forslag i 1936, ble det satt i avisens søkelys. Han var skremt over hvor mange tilfeller som ville innvilges abort etter Straffelovskomiteens innstilling som inkluderte sosiale indikasjoner, og anerkjente selv bare medisinske, eugeniske og kriminelle indikasjoner. Forslaget bygget videre på Isachsens forslag, men ville i tillegg legge til en kontroll over legenes praksis ved å innføre et system for rapportering og regler for hvor inngrepet kunne finne sted. Avisen skrev mange artikler med støtteerklæringer til Natvigs forslag slik den hadde gjort for Isachsens tidligere, men ikke i samme omfang. Forslaget sanket støtte fra de samme gruppene som Isachsen, og både religiøse, konservative, jurister og medisinere uttalte at de ønsket et lovforslag som stemte overens med Natvigs. Det må påpekes at avisen sannsynligvis bare har publisert de positive omtalene ettersom de selv støttet forslaget, men at andre (arbeiderkvinnene og kommunistene

for eksempel) ønsket å fremme en liberalisert abortlov som inkluderte sosiale og humanistiske indikasjoner.

Samtidig som debatten i Norge ikke ga noen lovendringer, vedtok Sverige, Danmark, Russland og Frankrike nye abortlover som *Norges Kvinder* engasjerte seg i. I løpet av tidsperioden 1936-1939 innførte både Sverige og Danmark abortlover uten sosiale indikasjoner, til tross for at det var oppe for debatt i begge landene. I *Norges Kvinder* var det bare kritikerne av de sosiale indikasjonene som ble viet oppmerksomhet, og avisen prøvde tydelig å bruke situasjonen i nabolandene til å understøtte sin egen posisjon og argumentasjon. Ettersom det bare ble trukket frem aktører og organisasjoner som ønsket en abortlov uten sosiale (og helst humanitære) indikasjoner, er det ikke urimelig å anta at debatten er fremstilt ensidig. De restriktive lovene som ble vedtatt førte til en begrenset aborttilgang i Sverige og Danmark, mens mangelen på en ny norsk abortlov gjorde at den liberaliserte praksisen, som hadde utviklet seg blant legene, kunne fortsette helt frem til vedtaket av abortloven i 1960. Med unntak av krigsårene, da den nazistiske abortloven var gjeldende.

Avisen brukte også situasjonen i Sovjetunionen i argumentasjonen mot abortfrihet, etter at Sovjet i 1936 innførte abortforbud etter 16 års erfaring med fri abort. Avisen tolket forandringen som en innrømmelse av feil fra myndighetenes side, og brukte den nye politikken til å kritisere abortforkjempere i Norge som fremdeles ønsket liberalisering. Deres erfaring tilsa at en liberal abortlov ikke ga kvinner frihet, men heller hadde ført til det motsatte, og det ble vektlagt hvordan myndighetene i Sovjet hadde uttalt at det var kvinnene selv som ytret ønske om en strengere abortlov.

Også den franske befolkningspolitikken som ble innført i 1939 viser en interessant side av avisens perspektiv på abortproblematikken som ikke har vært like tydelig tidligere. Tidligere har avisen erklært sin støtte til både abort og sterilisering på eugenisk indikasjon, men det har aldri vært tydelig basert på rasehygienisk funksjon. Til tross for at kommentarene om blanding av “negerblod og araberblod” var lite relevante for den norske situasjonen, vitnet den klart om en innstilling som ikke hadde vist seg tidligere i avisens uttalelser. Mulig må det sees i lys av tidspunktet og det faktum at andre verdenskrig var rett rundt hjørnet.

5.0 Konklusjon

I analysen har jeg sett på hvordan den borgerlige avisen *Norges Kvinder* omtalte abort og §245 i straffeloven gjennom 1930-tallet. I tillegg har jeg undersøkt hvilke perspektiver og synspunkter avisen hadde på saken. For å kunne ta stilling til disse punktene har jeg undersøkt flere faktorer som hvordan avisen fremstiller abortdebatten, hvilke historiske hendelser den har lagt vekt på, hvilke aktører som var fremtredende og hvordan den uttalte seg i sammenheng med saken.

Analysen viser at til tross for et uttrykt ønske om å være en allsidig plattform hvor kvinner med forskjellige meninger skulle kunne få uttrykke seg, var det ikke tilfellet når det kom til abortsaken. Helt fra Kristen Andersen tok opp abortspørsmålet i 1929 hadde *Norges Kvinder* tatt avstand fra liberalisering av abortloven og avisen fungerte i praksis som et talerør for motstanderne. Det var en klar overvekt av artikler og innlegg som var kritiske til en liberal abortlov. Dersom det ble publisert artikler til forsvar av abortfrihet ble det nesten alltid fulgt opp av et motsvar eller motsigelse, og avisen ga nærmest systematisk sine egne støttespillere (eller seg selv) det siste ordet i enhver diskusjon. Utover mot slutten av tidsperioden strakk den seg enda lengre og sluttet nærmest å publisere artikler som ikke var enig med dem i motstanden mot abortliberalisering.

I tillegg til at avisen ved flere anledninger uttalte dens motstand mot abortfrihet, var det en overvekt av artikler om de negative sidene ved sosiale indikasjoner og hvordan de ville føre til negative følger for befolkningens moral og vekst. Motstanden mot de sosiale og humanitære indikasjonene var gjennomgående i hele den aktuelle tidsperioden, men ettersom debattens intensitet trappet opp i årene 1934-1935 gjorde også avisens kritikk det. Analysen viser hvordan dette blant annet påvirket språket og ordvalg når det kom til abort. Tidlig på 1930-tallet var det i hovedsak ord som “abort”, “fosterfordrivelse” eller “abortus provocatus” som ble tatt i bruk, men etterhvert som debatten spisset seg til ble språket krassere. I 1934-1935 var “fosterdrap” blitt et dominerende ord for flere av aktørene som Ella Anker, Harald Natvig og avisens egen redaksjon. Enkelte gikk så langt som å kalle forslaget om abortfrihet på offentlige sykehus for “statsbeskyttet fosterdrap”.

Undersøkelsene viser hvordan avisen har en blandet tiltro til kvinnen. På den ene siden kjempet avisen for kvinners rett til å delta i yrker som statsråd og prest, mens de på den andre siden mente at abortfrihet ville stille kvinnen til offer for mannens vilje og hun ville presses til å få utført en abort uten beskyttelsen fra §245. Det fremstår som merkelig at avisen hadde en slik tiltro til kvinnen når det kom til rettigheter og arbeidsliv, men samtidig så henne som hjelpeløs overfor mannen i en avgjørelse om hennes egen kropp og liv. Fremtredende aktører, som Anker og Kristine Munch, så på kvinnen som mor i første omgang, og mente hennes viktigste oppgave i livet var å få og passe på barn. Gjennom analysen ble det klart at et slikt tradisjonelt borgerlig syn var svært utbredt blant mange av dem som ikke ønsket en liberalisert lov. Et slikt perspektiv på kvinnen var mer vanlig hos de borgerlige ettersom kvinner fra arbeiderklassen ikke hadde noe annet valg enn å ta en betalt jobb utenom husholdet.

Den kristne motstand var tilstede i avisen alt fra tidlig på 1930-tallet, men ikke så markant i 1930-1933 som man så i de senere årene. Fra midten av 1930-årene ble den religiøse motstanden fra kristne organisasjoner mye klarere, noe som mulig har en sammenheng med samlingen av kristne gjennom stiftelsen av Kristelig Folkeparti i 1933. Denne koblingen er ikke bevist, men at disse hendelser sammenfaller på omtrent samme tidspunkt er trolig ikke et sammentreff. Som analysen i kapittel tre viste, førte organiseringen av den kristne motstand til en tydelig økning i den religiøse argumentasjonen ført i *Norges Kvinder*. I tillegg til økningen av kristen tilstedeværelse, var dette debattens mest aktive år i den aktuelle tidsperioden for analysen. Aktiviteten har sammenheng med nedsettelsen av Straffelovskomiteen i 1934 og publiseringen av deres innstilling i 1935. Avisen arbeidet hardt for å protestere mot flertallets liberale forslag og støtte til mindretallets restriktive forslag.

Analysen viser at redaksjonen bak *Norges Kvinder* ikke nølte med å bruke avisen som et talerør for å presse på for en ny lov og for en strengere håndhevelse av §245. Spesielt i årene 1933-1935 var straff og slapp håndhevelse av straffeloven viet mye oppmerksomhet, og avisen ga leger og jurister skylden for de stigende aborttallene på grunn av deres liberale praksis og manglende påtale mot illegale aborter.

Samtidig var avisen også svært engasjert i debatten rundt potensielle forslag for en ny abortlov, og drev en målrettet kampanje både for Louise Isachsen og Harald Natvigs forslag.

Begge forslagene ønsket abort på medisinske, eugeniske og etiske/kriminelle indikasjoner, men Natvig hadde i tillegg foreslått et system for kontroll over legenes praksis for å unngå fremtidige utglidninger. I tiden etter publiseringen av Straffelovskomiteens innstilling søkte avisen å samle så mye støtte til Isachsens restriktive forslag. Den publiserte en rekke artikler hvor jurister, leger og prester uttalte seg om hvorfor akkurat de mente hennes forslag burde bli Norges nye abortlov. Hennes kristne overbevisning og forslaget klare respekt for fosterets livsrett ble trukket frem av mange, og forslaget samlet spesielt mange tilhengere fra religiøst hold. Også de konservative var tilhengere av Isachsens forslag fordi det ikke tillot mer enn samfunnet var klart for, noe som gjorde det enkelt å slippe mer opp senere om det ble nødvendig. Natvigs forslag kom ut noen år senere, i 1936, og samlet støtte fra mange av de samme gruppene som Isachsen fordi mange så hans forslag som en forlengelse av hennes. *Norges Kvinder* fremmet disse forslagene fordi de ga begrenset tilgang til lovlige aborter og ikke ønsket abort på sosiale indikasjoner.

En interessant bemerkning ved støtten til Isachsen og Natvigs eugeniske forslag, er mangelen på refleksjon rundt hvordan det speilet seg i prinsippet om fosterets livsrett. Undersøkelser av artiklene viste hvordan svært mange av dem som ønsket abort og sterilisering på eugenisk indikasjon ikke ønsket abort på sosial indikasjon. Som argument mot de sosiale indikasjonene ble det ofte lagt vekt på fosteret som rettssubjekt, livets ukrenkelighet og abort for mors 'beleilighet', men ingen reflekterte over hvordan det var motstridende å fjerne foster av "lavere kvalitet" samtidig som man argumenterte for at livet var hellig og ikke kunne tas av andre enn Skaperen. Det er dermed bemerkelsesverdig hvordan ingen har stilt spørsmål ved om ikke også disse fostrenes liv var hellig. Faktisk var paven den eneste som ikke ønsket noen form for abort, sterilisering eller prevensjon, i publikasjoner av *Norges Kvinder* i tiden 1930-1939.

Samtidig som det ble etterlyst en ny abortlov i Norge, uten resultater, foregikk det lignende debatter i andre europeiske land. I 1936 fjernet Sovjetunionen deres tidligere abortfrihet og innførte i praksis et abortforbud. Dette skiftet brukte avisen til å poengtere for norske abortforkjempere at i det eneste landet i verden som hadde prøvd abortfrihet, hadde ikke resultatene blitt som forventet og det var kvinnene selv som hadde ytret ønske om en strengere lov. De to neste årene vedtok Sverige og Danmark egne abortlover som anerkjente abort på medisinske, eugeniske og etiske indikasjoner. Den svenske loven tillot også

humanitære indikasjoner, men ingen av dem anerkjente sosiale indikasjoner - til tross for at det var oppe for debatt i begge landene. *Norges Kvinder* presenterte trolig debattene svært ensidig ettersom det bare ble lagt vekt på aktører og organisasjoner som arbeidet eller talte imot en liberal abortlov. Analysen viser at avisen brukte det faktum at både Sverige og Danmark vedtok abortlover uten sosiale indikasjoner i samme tidsrom som debatten foregikk i Norge, for å støtte opp om egne synspunkt av saken.

Likevel var det gjennom fremstillingen av den franske befolkningspolitikken at avisen overrasket. Til tross for at avisen alt i 1930 hadde uttrykt støtte til abort og sterilisering på eugenisk indikasjon, var det aldri indikert at det grunnet i et rasehygienisk perspektiv. Avisen ønsket eugenisk indikasjon i sammenheng med alvorlig og uhelbredelig psykisk og fysisk sykdom fordi de mente slike individer ville bli en økonomisk og sosial belastning både på samfunnet og på familiene. Dermed kan man konkludere med at *Norges Kvinder* på mange måter tok del i en vanlig tankegang i sin tid, hvor befolkningskvalitet var en bekymring. Det var derfor interessant når avisens uttalelser om den franske politikken var så tydelig preget av forrækt mot “raseblading”, “negerblod” og “mulattbarn”. Trolig må det sees i sammenheng med tidens tanker.

For å konkludere var *Norges Kvinder* en borgerlig avis som jobbet aktivt imot liberalisering av §245 på 1930-tallet. Avisens argumentasjon var i stor grad preget av et religiøst og konservativt perspektiv, og dens fremstilling av abortdebatten var svært farget av egne holdninger, til tross for et uttalt ønske om å være en avis for alle kvinners meninger. Selv i tilfeller hvor motstridende meninger fikk komme til, ble det fulgt opp av kritikk eller svar fra redaksjonen som poengterte at den var uenig. Avisens kvinnesyn viste seg også ved flere anledninger å være preget av et tradisjonelt syn, noe som er overraskende med tanke på dens målsetninger om å fremme kvinnens posisjon i samfunnet. Spesielt opptatt var den av samfunnets moral og sedelighet, og fryktet at abortfrihet ville være skadelig for kvinnen og ungdommen gjennom det den så som “seksuelt kaos”. Aktører som Ella Anker, Kristine Munch, Louise Isachsen, Tove Mohr, Kristen Andersen, Harald Natvig, Stian Erichsen og Ingeborg Boye var de mest aktive i avisen. Som man ser var det et overtall av kvinner, men trolig var det deres faglige bakgrunn innenfor medisin eller sterke engasjement (Anker) som var avgjørende for deres troverdighet i avisens publikasjoner, og ikke deres kjønn.

Videre forskning på emnet kunne tatt for seg avisens videre utvikling for å undersøke om den fortsatt hadde det samme perspektivet på abortproblematikken da debatten ble tatt opp igjen etter andre verdenskrig. Man kunne sett på hvordan avisens synspunkt i 1930-årene opp mot dens publikasjoner på 1960- og 1970-tallet, for å se om den fortsatt stod like sterkt i sin motstand mot liberalisering av abortloven. Det kunne for eksempel vært interessant å se om krigens grusomheter mot psykisk syke og utviklingshemmede hadde noen effekt på deres tanker om abort og sterilisering på eugenisk indikasjon. En annen vinkling som kan undersøkes nærmere, er hvordan *Norges Kvinders* fremstilling av abortdebatten på 1930-tallet stilte seg i sammenheng med en annen avis fra samme tidsperiode som *Arbeiderkvinnen*. Det ville kunne vise eventuelle forskjeller og likheter i hvordan forkjempere og motstandere vurderte debatten, aktører og hendelser.

6.0 Kilder og litteratur

6.1 Aviser

Norges Kvinder utgitt i 1921 og tidsperioden 1930-1939. For konkrete utgaver, se fotnoter i teksten.

6.2 Litteratur

Asdal, Kristin; Reinertsen, Hilde (2020). *Hvordan gjøre dokumentanalyse: en praksisorientert metode*. Oslo: Cappelen Damm.

Austveg, Berit. (2017). *Abort. En etisk argumentasjon*. Oslo: Humanistisk forlag.

Blom, I. (1980). *Barnebegrensning - synd eller sunn fornuft*. Bergen: Universitetsforlaget.

Brodersen, R. B., Bråten, F. J., Reiersgaard, A., Slethei, K. og Ågotnes, K. (2011). *Tekstens autoritet - tekstanalyse og skriving i akademien* (3.utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Danielse, Hilde, Larsen, Eirinn og Owesen, Ingeborg W. (2013). *Norsk Likestillingshistorie 1814-2013*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Elvbakken, Kari Tove. (2021). *Abortspørsmålets politiske historie 1900-2020*. Bergen: Universitetsforlaget.

Erichsen, Bodil Chr. (2017). *Norske kvinners liv og kamp 1850-2000. Bind 1*. Oslo: Res Publica.

Erichsen, Bodil Chr. (2018). *Norske kvinners liv og kamp 1850-2000. Bind 2*. Oslo: Res Publica.

Furre, B. (1991). *Vårt århundre: norsk historie 1905-1919*. Oslo: Samlaget.

Haave, Per (2000). *Sterilisering av taterne 1934-1977; en historisk undersøkelse av lov og praksis*. Oslo: Norges Forskningsråd.

Helle, Knut; Dyrvik, Ståle; Hovland, Edgar; Grønlie, Tore (2013). *Grunnbok i Norges historie; fra vikingtiden til våre dager*. Bergen: Universitetsforlaget.

- Isachsen, Louise (1930). *Om abortus provocatus*. Oslo: Bøhler og Larsen.
- Mohr, Tove (1976). *Katti Anker Møller - en banebryter*. (2. utg.). Oslo: Tiden Norsk Forlag.
- Mykland, K. (red.) og Bull, E. (1979). *Norges historie, bind 14, Norge i den rike verden, tiden etter 1945*. Oslo: Cappelens Forlag AS.
- Natvig, Harald (1936). *Fosterdrap: betenkning angående straffelovskomiteens innstilling i spørsmålet: forandring av straffelovens §245 M.M.* Oslo: Olaf Norlis forlag.
- Nielsen, May-Brith Ohman (2011). *Norvegr IV: Etter 1914*. Oslo: Aschehoug.
- Norges frivillige kirkeråd (1931). *Abortus provocatus: en motivert uttalelse*. Oslo: Selskapet til kristelige andagtsbøkers utgivelse.
- Olstad, F. (2017). *Den lange oppturen: norsk historie 1945-2015*. Oslo: Dreyer.
- Schrumpf, Ellen. (1984). *Abortsakens Historie*. Oslo: Tidens Norsk Forlag.
- Stenvoll, D. (1998). *Abort og politikk*. Bergen: Alma Mater.
- Wiig, B. (1984). *Kvinner selv. Den skjulte Norgeshistorien fra vår nære fortid*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag a.s.
- Aanesen, Ellen. (2012). *Ikke send meg til en "kone", doktor. Fra 3 års fengsel til selvbestemt abort*. (2. utg.). Oslo: Forlaget Rødt.
- Aanesen, Ellen. (red.). (2018). *Vi var mange. Kvinneaktivister fra 70-tallet forteller*. Oslo: Forlaget Oktober.

6.3 Nettressurser

- Bakken, Laila (2021, 2.september). Texas får USAs strengeste abortlov. *NRK*. Hentet fra: <https://www.nrk.no/urix/texas-far-usas-strengeste-abortlov-1.15633600>.

Bloch-Hoell, Nils Egede; Hanssen, Reidar; Weihe, Hans-Jørgen Wallin (2021, 19.februar). *Indremisjon i Store norske leksikon på snl.no*. Hentet 10. november 2021 fra <https://snl.no/indremisjon>.

Det Norske medicinske Selskab (2021, 20.juni). i *Store medisinske leksikon på snl.no*. Hentet 10. november 2021 fra https://sml.snl.no/Det_Norske_medicinske_Selskab.

Frafjord, Reidar (2017, 28.mars). *Martha M. Persen*. Byhistorisk Forening Stavanger. Hentet fra: <http://www.byhistoriskforening.org/Byhistorisk-skilting/51-Martha-M.-Persen>.

Garvik, Olav (2018, 20. februar). *Hjemmenes Vel* i *Store norske leksikon på snl.no*. Hentet 9. november 2021 fra https://snl.no/Hjemmenes_Vel.

Garvik, Olav; Tvedt, Knut Are: *Kristelig Folkeparti* i *Store norske leksikon på snl.no*. Hentet 3. november 2021 fra https://snl.no/Kristelig_Folkeparti.

Giæver, Øyvind (2005). Eugenisk indikasjon for abort - en historisk oversikt. *Tidsskrift Den norske legeforening*. Hentet fra <https://tidsskriftet.no/2005/12/medisinsk-historie/eugenisk-indikasjon-abort-en-historisk-oversikt>.

Harald Natvig, (ukjent). I *Olympedia*. Hentet fra: <https://www.olympedia.org/athletes/43526>.

Holck, Per (2009a). *Louise Isachsen* i *Norsk biografisk leksikon på snl.no*. Hentet 9. november 2021 fra https://nbl.snl.no/Louise_Isachsen.

Holck, Per (2009b). *Ragnvald Ingebrigtsen* i *Norsk biografisk leksikon på snl.no*. Hentet 8. november 2021 fra https://nbl.snl.no/Ragnvald_Ingebrigtsen.

Høyer, Sverre (2009). *Ella Anker* i *Norsk biografisk leksikon på snl.no*. Hentet 16. september 2021 fra https://nbl.snl.no/Ella_Anker.

Jon Jørundsson Mannsåker (2009) i *Store norske leksikon på snl.no*. Hentet 20. oktober 2021 fra https://snl.no/Jon_J%C3%B8rundson_Manns%C3%A5ker.

Lange, Even (2015, 25. november). *Verdenskrige og økonomisk omstilling*. Norgeshistorie. Hentet fra:

<https://www.norghistorie.no/forste-verdenskrig-og-mellomkrigstiden/1609-verdenskrise-og-okonomisk-omstilling.html>.

Lilleslått, Mari (2019, 07.mars). Maktkamp, demonstrasjoner og moralsk panikk: Abort har skapt debatt i 100 år. *Tidsskrift for kjønnsforskning*. Hentet fra <https://kjonnsforskning.no/nb/2019/03/abort-har-skapt-debatt-i-100-ar>.

Lønnå, Elisabeth, (2009, 13.februar). *Katti Anker Møller* i *Norsk biografisk leksikon* på snl.no. Hentet 23. oktober 2021 fra https://nbl.snl.no/Katti_Anker_M%C3%B8ller.

Lønnå, E. (2019, 15.07). Abortkampen. I *Store Norske Leksikon*. Hentet 21.10.2021 fra: <https://snl.no/abortkampen>.

Lønnå, Elisabeth, (2020, 9. oktober). *Olga Bjoner* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 9. november 2021 fra https://snl.no/Olga_Bjoner.

Lønnå, Elisabeth, Værnø, Grethe, (2017, 10. mai). *Norske Kvinners Nasjonalråd* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 9. november 2021 fra https://snl.no/Norske_Kvinner_Nasjonalr%C3%A5d.

Mellemsether, Hanna (2009). *Marie Michelet* i *Norsk biografisk leksikon* på snl.no. Hentet 25. oktober 2021 fra https://nbl.snl.no/Marie_Michelet.

NHI.no (2017, 29.11). *Norsk helseinformatikk*. Hentet 23.10.2021 fra: <https://nhi.no/familie/graviditet/svangerskap-og-fodsel/sykdommer/komplikasjoner-i-svangerskapet/spontan-abort/?page=all>.

Nordby, Trond (2009). *Karl Evang* i *Norsk biografisk leksikon* på snl.no. Hentet 16. september 2021 fra https://nbl.snl.no/Karl_Evang.

Norges kirkelige landslag i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 19. oktober 2021 fra https://snl.no/Norges_kirkelige_landslag.

Oftestad, Bernt, (2009). *Johan Martin Wisløff* i *Norsk biografisk leksikon* på snl.no. Hentet 22. oktober 2021 fra https://nbl.snl.no/Johan_Martin_Wisl%C3%B8ff.

Rafto, Heidi Rohde, (2020, 7. mars). *Kristine Munch og Louise Isachsen*. Skeivt Arkiv. Hentet fra: <https://skeivtarkiv.no/skeivopedia/kristine-munch-og-louise-isachsen>.

Ragnar Vogt i *Norsk biografisk leksikon* på snl.no. Hentet 5. november 2021 fra https://nbl.snl.no/Ragnar_Vogt.

Ryste, M. E. (2003). Abortkampen på 1970-tallet. *Kvinnehistorie.no*. Hentet fra: <https://www.kvinnehistorie.no/artikkel/t-1823>.

Skogstad, Lise (2020, 14.desember). *Marta Steinsvik* i *Norsk biografisk leksikon* på snl.no. Hentet 10. november 2021 fra https://nbl.snl.no/Marta_Steinsvik.

Thorsnæs, Geir (2020, 8.mai). *Norge - befolkningsutvikling* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 12. november 2021 fra https://snl.no/Norge_-_befolkningsutvikling.

Universitetet i Bergen (2021). Valg 2021 - om abortspørsmålet i norsk politikk. Hentet fra: <https://www.uib.no/skok/147268/valg-2021-%E2%80%93-om-abortsp%C3%B8rsm%C3%A5let-i-norsk-politikk>.

6.4 Lover

Abortloven. (1975). *Lov om svangerskapsavbrudd* (LOV-1975-06-13-50). Lovdata. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1975-06-13-50>.

Straffeloven. (1902). *Almindelig borgerlig straffelov* (LOV-1902-05-22-10). Lovdata. Hentet fra: <https://lovdata.no/lov/1902-05-22-10/§245>.